

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ γλωσσικὴ ἐξέτασις τῶν ποιητῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς παρουσιάζεται φαινομενικῶς ἀπλὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὅτι ἡ πρώτη ἐντύπωσις δημιουργεῖ τὴν εἰκόνα γλωσσικῆς ὁμοιογενείας μεταξὺ τῶν κυριωτέρων τοῦλάχιστον ἐκπροσώπων τῆς. Τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι κυριαρχοῦσα γλῶσσα τῶν κειμένων εἶναι ἡ καθαρῆς οὐσίας, ὡδήγησεν ἴσως εἰς μίαν θέσιν ἀρνήσεως, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐλλιπὴς διερεῦνησις ὁλοκλήρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία, ἂν μὴ τι ἄλλο, καλύπτει τοῦλάχιστον μίαν πεντηκονταετίαν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσιν διὰ τὸ ἔθνος μας. Εἶναι ἡ πρώτη πεντηκονταετία εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἥτοι οἱ χρόνοι οἱ προσφερόμενοι κατ' ἐξοχὴν εἰς πνευματικὰς ἀναζητήσεις, εἰς δραματισμούς, εἰς ἐνθουσιασμούς καί, ἀσφαλῶς, εἰς ὑπερβατικὰς πεποιθήσεις. Ἀλλ' αἱ ὑπερβατικαὶ αὗται πεποιθήσεις δὲν ἐμφανίζονται τίποτε τὸ παράδοξον. Εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἱκανοποιεῖ τὸ παρὸν, εἶναι φυσικὴ ἡ στρόφη πρὸς τὸ παρελθόν καὶ ἡ μέσῳ τῶν προσφερομένων ὑπ' αὐτοῦ ὅπλων προσπάθεια κατακτιήσεως τοῦ μέλλοντος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ εὐνοοῦντα τὸν κλασικισμὸν πνευματικὰ ρεύματα τῶν χρόνων ἐκείνων, ἡ προοδευτικὴ προσκόλλησις τοῦ λογίου τῆς ἐποχῆς εἰς μίαν γλῶσσαν σχεδὸν ἀρχαίζουσιν ἔχει τοῦλάχιστον μίαν εἰλικρινῆ καὶ φυσιολογικῶς ἀναμενομένην βάσιν.

Ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἰδίας Ἑλλάδος ἦτο ἀφόρητος. Ἦδη τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶχεν ἐκτιμηθῇ εἰς τὴν πραγματικὴν του ἔκτασιν ἀπὸ ἀνδρας ὡς ὁ Ρήγας καὶ ὁ Κοραῖς καὶ πολλοὶ Ἰδίαι εἶχον διατυπωθῇ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καθίστατο δυνατόν νὰ ὁδηγηθῇ εἰς παιδείαν ἔθνος δοκιμαζόμενον ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας. Ἐκ παραλλήλου πνευματικαὶ ἐστῖαι ὑπῆρχον βεβαίως εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐξ αὐτῶν δὲ σημαντικώτεραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐπανήσου, ἀλλὰ διαρκούσης τῆς δουλείας δὲν ἦτο δυνατόν, εἰμὴ αἱ ἐκδηλώσεις αὗται νὰ περιορίζωνται εἰς μικρὰ τοπικὰ πλαίσια. Ἐξ αὐτῶν πάλιν ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὁποία ἐπέδρασεν ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τῆς πνευματικῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς καθόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀδελφῶν Σούτσων τῷ 1825 (1). Ἡ κάθοδος αὕτη, ἀποτελοῦσα ἄλλωστε σχεδὸν καὶ τὸ σημεῖον ἀφετηρίας τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, παρέσχεν ὅλας τὰς ἀπαιτούμενας προϋποθέσεις διὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς Σχολῆς εἰς τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν καὶ θεωρητικῶς παρουσίασεν ὁ Παναγιώτης Σούτσος. Τοῦτο, διότι οἱ ἀδελφοὶ Σούτσοι ἐκτὸς τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον διέθετον, εἶχον ἤδη δεχθῇ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων ρομαντικῶν, ἐπὶ πλέον δὲ κατήγοντο ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐστίναν τοῦ Φαναρίου, ἥτοι ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία περισσότερον πάσης ἄλ-

1) Πρῶτος περὶ τὰ μέσα τοῦ 1825 κατῆλθεν ὁ Ἀλέξ. Σούτσος· ἰδ. Ἀλέξ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1915, βιογραφικὸν σημεῖωμα Ἰ Ζερβοῦ, σελ. 9.

λης θά ἡδύνατο νά ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ μέχρι τότε ἀργοῦντος ἑλληνισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νά ἀμφιβάλλωμεν. Λόγοι παραδόσεως, ἀλλὰ κυρίως ψυχολογικοὶ τῆς δουλείας ὠδήγουν τὸν ἀλύτρωτον ἑλληνισμόν εἰς μεγαλυτέραν ψυχικὴν ἐπαφὴν μὲ τοὺς λογίους τοῦ Φαναρίου. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἀνεξαρκῆτως τῶν προνομίων, τῶν ὁποίων πολλὰκις ἔχαιρον, ἔζων καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Τούρκων, ἥτοι ὑπὸ κοινὸν ἐχθρόν, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἤρκει, διὰ νὰ ἐκτιμᾶται ὑπερμέτρως ἡ πνευματικὴ δραστηριότης των καὶ διὰ νὰ ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἑλληνος ὅτι σημαντικώτερον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ ἔθνος.

Ἀντιθέτως οἱ Ἑπτανήσιοι εὗρισκοντο εἰς ἀπόστασιν. Διετέλουν βεβαίως καὶ οὗτοι ὑπὸ ζυγόν, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε χαλαρώτερον καὶ πάντως ὅχι τουρκικόν. Ἡ ἐπὶ μακρόν παρουσία τῶν Ἑνετῶν, ἡ διαφυγὴ Ἱταλῶν λογίων εἰς τὴν Ἑπὶ ἀνήρσον καὶ γενικώτερον ἡ εὐχέρεια ἐπαφῆς μὲ τὴν Δύσιν ἐδημιούργησαν ἐκεῖ ἐν δυτικὸν πνεῦμα ἀντιτιθέμενον πρὸς τοὺς ἀνατολίζοντας λογίους τοῦ Φαναρίου (1). Ἀλλωστε ἡ Σολωμικὴ Σχολὴ εὗρίσκειτο ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτὰ τῆς βῆματα. Ἐάν ἐξαιρέσωμεν ἐλάχιστα ἄσματα καὶ τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», οὐδὲν ἄλλο ἦτο γνωστὸν (2) κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τοὺς κατ' ἐξοχὴν προσφερομένους εἰς ἐπιδράσεις, ἐνῶ ἀργότερον, ὅτε ἡ Σολωμικὴ Σχολὴ διεμορφώθη πλήρως, ἄλλοι λόγοι ἀναφερόμενοι κατωτέρω ἡμπούδισαν τὴν ἀσκήσιν ἀποφασιστικῆς ἐπιρροῆς.

Ἐκ παραλλήλου τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, διαμορφωθὲν πλήρως ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰ. εἰς τὴν ἀρχαιογλωσσον καὶ τὴν δημοτικὴν παράταξιν, ἐσυνεχίζετο καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰ. μὲ κυρίους ἐκπροσώπους διὰ μὲν τὴν πρώτην τοὺς Νεόφ. Δούκαν καὶ Στέφ. Κομνητῶν, διὰ δὲ τὴν δευτέραν τοὺς Ἰω. Βηλαράν, Ἀθ. Ψαλλίδαν, Ἀθαν. Χριστόπουλον κ. ἄ. Πρὸς τούτους ἀντετίθεντο βεβαίως οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν μέσσην ὁδόν, τῶν ὁποίων κύριος ἐκπρόσωπος ὁ Κοραῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Κοραῖ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ ἀξιόλογον ἀποτέλεσμα. Ἐπεζήτησε μὲν τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ βαρβαρομόρφων λέξεων καὶ συντάξεων καὶ διὰ τῆς διατηρήσεως λέξεων, τὰς ὁποίας ἄλλοι προσεπάθουν νὰ ἀποβάλουν, διότι τὰς ἐθεώρουν βαρβαρικές (3), εἶπε δ' ὅτι μόνον ὁ χρόνος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλλῃ τὰς διαλέκτους, ὅπως μεταβάλλει καὶ τὰ ἔθνη (4), ἐζήτησε προσέτι νὰ «ἀποσκορακίσωμεν» τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὰς ξενικὰς λέξεις (5) καὶ γενικῶς ἐνεφάνισε «λογικὴν καὶ σοφὴν διδασκαλίαν» κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Γ. Χατζιδάκι (6), ἀλλ' αἱ ὑπερβολαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐξετράπησαν οἱ ὁπαδοὶ του κατέστησαν καὶ τὸ σύστημα ἀγνώριστον καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς ἐλάχιστην. Οὕτως, ἐκτὸς τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Παναγ. Κοδρικᾶ, ἐπιζητοῦντος ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχαΐζουσαν διὰ συστηματικῆς καλλιιεργείας τῆς γλώσσης (7), τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ροῦδου εἰς τὰ «Εἰδῶλα» (8) κ. ἄ., ἔχομεν καὶ διακωμῳδήσιν τῶν ὑπερβολῶν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν «Κορακιστικῶν» τοῦ Ἰακώβου

1) Ἰδ. καὶ Γ. Βαλέτα, Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Φαναριῶτες, Μυτιλήνη 1936.

2) Ἰδ. Ἡλ. Βουτιερίδης, Σύντομη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἀθήνα 1933, σελ. 302.

3) Ἰδ. Ἀδαμ. Κοραῖ, Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικά, προλεγόμενα, σελ. μθ'.

4) Ἰδ. Ἀδαμ. Κοραῖ, ἐνθ. ἀν., σελ. ξη'.

5) Ἰδ. Ἀδαμ. Κοραῖ, Ἐπιστολαί, τόμ. Α', σελ. 396.

6) Πρβλ. Γεωργ. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι, «Ἀθηνᾶ», τόμ. Β' 1889, σελ. 200, καὶ Die Sprachgefrage in Griechenland, Athen 1905, S. 13, 14 (Bem.).

7) Ἰδ. Παναγ. Κοδρικᾶ, Μελέτη τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου, ἐν Παρισίῳ, ΑΩΗΗ.

8) Ἰδ. Ἐμμαν. Ροῦδου, Τὰ Ἔργα (πρόλογος καὶ ἐπιμέλεια Κ. Καιροφύλα) τόμ. Δ', Τὰ «Εἰδῶλα», σελ. 233.

Ρίζου Νερουλού (1). Ἡ κωμωδία αὕτη εἶρε μεγάλην ἀπήχησιν. Στρεφόμενη κατὰ τοῦ Κοραῖ καὶ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» παρέχει ἀρκετὰς πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἀντελαμβάνοντο τὴν κίνησιν τοῦ Κοραῖ ὁπαδοὶ καὶ πολέμιοι καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα φανατισμὸν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων. Οὕτω, διὰ λόγων ἡρωϊδὸς τοῦ ἔργου, κόρης ὁπαδοῦ τοῦ Κοραῖ, ὁ Νερουλὸς παραθέτει τὰ ἑξῆς :

« . . . εἶναι δυὼ χρόνια σχεδὸν τώρα ὁποῦ ὁ πατέρας μου ἀρρώστησ' ἀπ' ἓνα ἀλλόκοτο πάθος, τὸ νὰ ὀμιλῇ κορακιστικά, καὶ ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ σκαλίζῃ λεξικά, νὰ πλάττῃ λέξεσιν ἀνήκουσταί, καὶ παράξεναι, νὰ διαβάξῃ κάτι διαβολόχαρτα τυπωμένα, ὁποῦ τὰ ὀνομάζουν Λόγιον Ἑρμῆ, καὶ νὰ γράφῃ καὶ νὰ λαλῇ μιὰ γλώσσαν ὁποῦ τὴν δημιουργεῖ ὁ ἴδιος » (2).

Ἄλλαχοῦ ὀμιλεῖ διὰ τὸν φανατισμὸν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κοραῖ, προβλέπων ἀκόμη καὶ αἱματοχυσίαν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς νέας γλώσσης (3), ἀναφέρει τὴν γνώμην τῶν Κοραϊστῶν διὰ τὸ ἀκατάλληλον εἰσέτι τῆς γλώσσης πρὸς ποίησιν (4), τέλος δὲ ἐπιτίθεται καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦτου τοῦ Κοραῖ διὰ τῶν κάτωθι στίχων :

Ἐκβῆκας ἥρως θαυμαστὸς εἰς τῶν Γραικῶν τὸ Γένος,
Εἰς τὴν διφθέραν τῶν σοφῶν θέλεις ταχθῆν γραμμένος,
Κάθε πρῶτον λέξεις καινὰς ὡς θησαυροὺς προβάλλεις,
Καὶ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν εἰς τὸν Ἑρμῆν τὰς βάλλεις.
Τὸ Γένος δὲ εὐχάριστον δὲν θέλει σιωπήσῃν,
Ἄμμη ἐντάμα ὡς σοφὸν ἐσὲ θέλει ὁμνήσῃν.
Σὺ μὲ τό νι ἐγλύκανας ὡς ἂν ποτὸν μοσχάτον,
Τὸ τέλος τῶν χυδαϊκῶν στυφῶν ἀπαρμεφάτων (5)

Ἐν τούτοις, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦλάχιστον ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ δὲν λαμβάνει σαφῶς ἐχθρικὴν θέσιν ἐναντι τῆς Κοραϊκῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ συνήθως ἐπαινεῖ τὸν Κοραῖ. Οὕτως, ὁ Ἀλέξ. Σούτσος εἰς τὸ «Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος» γράφει :

Καὶ σύ, πρεσβύτεα Κοραῖ, ὦ λύχνε ὅστις σβύνεις
Καὶ σβύνων λάμπεις ζωηρὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα χύνεις,
Κι' ἂν σὲ κρατοῦν ἀπὸ ἡμᾶς μακρὰν τὰ γηρατεῖα,
Μακρόθεν χειραγώγει μας κι' ἀνέγειρε Μουσεῖα! (6)

καὶ ἄλλαχοῦ εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν :

Κοραῖ τυραννομάχε, σὲ ἀνήκει προεδρεῖα·
Λάβε τὴν, κι' ὡς δημοκράτης, ἂν δὲν θέλῃς τὰ πρωτεῖα! (7)

1) J. Rizos Neroulos, Les korakistiques ou amendement de la langue greque moderne. Texte et traduction par P. A. Lascaris, Paris 1928 (σελ. 7—34 introduction, σελ. 35 κ.ε. κείμενον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως).

2) Πρὸς. Ἰακ. Ρ. Νερουλοῦ, ἐνθ. ἀν., σελ. 58.

3) » » » » » 60.

4) » » » » » 78.

5) » » » » » 62.

6) » Ἀλεξ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 108.

7) » » » » » » » 103.

Ἀντίθετος ὑπῆρξεν ἡ στάσις τοῦ Παναγ. Σούτσου. Οὗτος ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κοραῖ ὄχι μόνον ὅτε ἐπέζητησε νὰ κατοχυρώσῃ καὶ θεωρητικῶς τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις του διὰ τῆς «Νέας Σχολῆς», κατηγορήσας αὐτὸν ὡς συντηρητικὸν καὶ αἰτιον ὀπισθοδρομήσεως εἰς τὴν προσπάθειαν ἀποκαταστάσεως τῆς γλώσσης (1), ἀλλὰ καὶ προηγουμένως, τῷ 1835, εἶχε διατυπώσει ὑπαινιγμὸν ἐναντίον του διὰ τῶν κάτωθι στίχων, δηλωτικῶν καὶ τῆς εὐρείας ἀπηχίσεως τῆς κωμωδίας τοῦ Νερουλοῦ :

Ἐνταλμα Εἰσαγγελέως προχθὲς ἔξαφνα λαμβάνω
Κ' εἰς τὰ κορακιστικά του, ὅπου δὲν καταλαμβάνω . . . (2)

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, καὶ ἡ Κοραϊκὴ διδασκαλία δὲν εἶρε μεγάλην ἀπήχησιν, ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐπικρατήσῃ γλωσσικὸς προσανατολισμὸς κατευθυνόμενος ἀπὸ τοὺς συντηρητικοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Φαναρίου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ τῶν Σούτσων ἐναντι τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Ὁθωνοῦ καὶ ἡ εὐρεία ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῶν μαζῶν, ὅτε ἐδημιουργεῖτο ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὸ ἔθνος τύποις μόνον ἦτο ἐλευθέρον, ἡ ζωηρὰ ἀνάμνησις τῶν ἀγώνων καὶ ἡ παραγκώνισις τῶν ἀγωνιστῶν, πάντα ταῦτα ἤσκησαν ἀνασταλτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ ἔθνους καὶ ὠδήγησαν εἰς συσπείρωσιν περὶ τὸν μόνον σταθερὸν πυρῆνα, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς τοὺς Ἑλλήνας εἰς μίαν κατάστασιν ἐργηγόρσεως καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἕν καλλίτερον μέλλον (3). Οὕτως, ὁ πολεμικὸς ἀγὼν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐσυνεχίσθη μὲ μαχητὰς αὐτὴν τὴν φορὰν τοὺς λογίους τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τῶν σατιρικῶν ἢ ἐπικῶν διεμορφώθη συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν τελείαν του ἔκφρασιν τῷ 1850 διὰ τῆς «Τουρκομάχου Ἑλλάδος» τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου.

Ἡ χρονολογία αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ σταθμὸς, διότι ἐκτὸς ἐλαχίστων ἑξαιρέσεων, ἀποτελεῖ τὸ χρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἐπικράτησις τῆς καθαρευούσης εἶναι πλέον ὀριστική, τώρα δέ, ἐφ' ὅσον συνετελέσθη τοῦτο, ἀνοίγεται ἐλευθέρα ἡ ὁδὸς καὶ διὰ τὴν λυρικὴν ποίησιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περατοῦται καὶ ἡ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἀρξαμένη προσπάθεια ἀνασυνδέσεως μὲ τὴν ἀρχαιότητα. Βεβαίως, ἡ ἀνασύνδεσις αὕτη περιορίσθη μόνον εἰς γλωσσικὸν ἀρχαϊσμὸν ἢ ἐνίοτε καὶ εἰς προβολὴν τῆς παραδόσεως, τὸ γεγὸνός ὅμως εἶναι ὅτι ἡ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ ὑπῆρξεν ἡ κυριαρχοῦσα δύναμις, ἡ κατευθυντήριος γραμμὴ, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἐξεφράζετο ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ κυριαρχία τοῦ Φαναρίου εἶναι πλέον ἀπόλυτος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη θὰ διαπιστώσωμεν μίαν μεγάλην ἀπόκλισιν ἐκφραζομένην ὄχι εἰς τὴν μορφήν, ἀλλ' εἰς τὸ περιεχόμενον. Γλῶσσα θὰ εἶναι καὶ πάλιν ἡ καθαρεύουσα ἢ ὁ αὐτὸς ποιητὴς θὰ χρησιμοποιῇ ἐκ παραλλήλου δημοτικὴν καὶ καθαρεύουσαν ἢ καὶ ἀρχαίζουσιν ἀκόμη, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον ἀντὶ ἐπικού, ἐπικολυρικοῦ ἢ σατιρικοῦ θὰ εἶναι κυρίως λυρικὸν μὲ ἔκδηλον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γαλλικοῦ ρομαντισμοῦ ἀπὸ ἀπόψεως θεμάτων καὶ ὅφους.

Δημιουργοὶ τῆς ἀποκλίσεως ταύτης εἶναι κατὰ κύριον λόγον ὁ Δημ. Παπαρηγόπουλος καὶ ὁ Σπυρ. Βασιλειάδης. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον ἀντιπροσωπεύει κατ' ἐξοχὴν τὴν ρομαντικὴν ἐκδήλωσιν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, κατέστησαν ἐξαιρετικῶς δημοφιλεῖς καὶ προσίτοι εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῆς ἐποχῆς τῶν, ἀλλ'

1) Ἰδ. Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολὴ τοῦ Γραφομένου Λόγου, Ἐν Ἀθήναις 1853, σελ. 6, 8, 11, 13, 14 καὶ ἄλλαχού.

2) Πρβλ. Παναγ. Σούτσου, Ποιήματα, ἔκδοσις Φέξη, Ἀθήναι 1916, σελ. 50.

3) Ἰδ. καὶ Αἰμ. Χουρμουζίου, Ἐνας θεμελιωτής, «Νέα Ἐστία» (ἀφιέρωμα στὸν Ἀγγελο Βλάχο), σελ. 16 κ.ἐξ.

ἐνῶ φαινομενικῶς ἐδικαίωσαν τὰς ἀπόψεις τῶν Σούτσων καὶ τοῦ Ραγκαβῆ περὶ τῆς πληρότητος τῆς καθαρευούσης ὡς γλώσσης τῆς λογοτεχνίας, κατ' οὐσίαν, διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ περιεχομένου, ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς. Πράγματι, ἡ στροφὴ αὕτη ἀπεγύμνωσε τὴν καθαρεύουσαν ἀπὸ τὸ πατριδολατρικὸν περιεχόμενον καὶ κατέστησε σαφεῖς τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς ὡς λογοτεχνικῆς γλώσσης. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἴδιοι ἀπεθεώθησαν σχεδὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς ἐποχῆς τῶν ὀφείλεται εἰς τὸ ρομαντικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου τῶν, ἐνῶ ἡ γλωσσικὴ μορφή ἦτο ἀπλῶς ἡ ἐνδεδειγμένη ἀπὸ τὴν πολιτείαν, ἀπὸ τοὺς ποιητικοὺς διαγωνισμοὺς, ἀπὸ τὴν προγενεστέραν ποιητικὴν γενεάν, ἀπὸ ὁλόκληρον γενικῶς τὸ πνευματικὸν περιβάλλον τῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ρόλος τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν ὑπῆρξε μέγας. Ἡ δημοσία ἀναγνώρισις τοῦ ποιητοῦ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν βράβεισιν ἢ ἔστω τὸν ἔπαινον τῆς ἐπιτροπῆς τῶν διαγωνισμῶν, προϋπόθεσις δὲ συμμετοχῆς ἦτο ἡ διατύπωσις τοῦ ποιητικοῦ κειμένου εἰς καθαρεύουσαν. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη εἶναι βεβαίως ἀποτέλεσμα τῶν πνευματικῶν ἀνησυχιῶν καὶ ἀναζητήσεων τῆς περιόδου 1827—1850, τὸ γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι τώρα ἡ καθαρεύουσα, καθισταμένη τὸ μόνον ἀνεγνωρισμένον γλωσσικὸν ὄργανον, ἀποκλείει τοὺς ποιητὰς ἀπὸ πᾶσαν προσωπικὴν γλωσσικὴν προτίμησιν. Ὅτι δὲ ἡ καθαρεύουσα αὕτη ὤφειλε νὰ μὴ ἔχη στατικὴν μορφήν, ἀλλὰ νὰ ἐξελισσεται συνεχῶς πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀποδεικνύεται ἐξ ὧν γράφει τῷ 1852 πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν τοῦ Πανεπιστημίου ὁ χορηγὸς τοῦ πρώτου ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ Ἀμβρόσιος Σ. Ράλλης : « . . . Δὲν λέγω ὅτι ἀγωνοθετῶν ἐφάντασθην νὰ πλάσω ποιητὰς, διότι τοὺς ποιητὰς ὁ Θεὸς δωρεῖται εἰς τὰ ἔθνη, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο ἀπεσκόπησα, νὰ κινήσω τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐνδιάθετον ποιητικὸν ἐχόντων εἰς τὸ νὰ μελετήσωσι τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τὴν πάτριον καλῶς, καὶ δυνηθῶσιν οὕτως τὰς τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν ἐμπνεύσεις ἐν γλώσσῃ κανονικῇ καὶ ἁρμονίᾳ νὰ ψάλλωσι . . . » (1). Ἐκ τούτου καθίσταται σαφές ὅτι ὁ οὐσιαστικὸς σκοπὸς τοῦ Ράλλη δὲν ἦτο ἡ ὑποστήριξις τῆς ποιήσεως καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ μέσῳ τῆς ποιήσεως προβολὴ καὶ διάδοσις τῆς μόνης κατ' αὐτὸν ἐνδεδειγμένης γλώσσης.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ μετ' ὀλίγα ἔτη διακοπὴ τῶν διαγωνισμῶν ἦτο ἀναπόφευκτος. Πολλοὶ ἀντιρρήσεις διευτώθησαν περὶ τοῦ ὀφελίμου τῶν διαγωνισμῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀργότερον, ὅτε τῷ 1862 συνεστήθη ὁ δεῦτερος ποιητικὸς διαγωνισμὸς με χορηγὸν τὸν Ἰωάννην Γ. Βουτσινᾶν, οἱ σκοποὶ κατ' οὐσίαν ἦσαν οἱ ἴδιοι.

Ἐν τούτοις ἡ πάροδος τοῦ χρόνου εἶχε μεταβάλλει τὰ πράγματα. Αἱ σποραδικαὶ ἐπικρίσεις τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν τοῦ Ραλλεῖου διαγωνισμοῦ, αἱ ἀναφερόμεναι ὅχι μόνον εἰς τὰς δυτικὰς ἐπιδράσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γλωσσικὰς ἀκρότητας, τὰς ὁποίας ἐνεφάνιζον τὰ ὑποβαλλόμενα πρὸς κρίσιν ἔργα, κατέστησαν εἰς τὸν Βουτσινᾶνον διαγωνισμὸν συχνότεραι (2), ἢ δὲ δημοτικὴ γλῶσσα ἤρχισε σταθερῶς νὰ κερδίζει ἔδαφος. Οὕτω, φθάνομεν καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἀνάθεσιν ὑπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς συγκλήτου συνθέσεως καὶ ἀπαγγελίας ποιήματος εἰς τὴν δημοτικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστ. Βαλαωρίτου. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἡ «Ὡδὴ εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄», τὴν ὁποίαν ὁ Βαλαωρίτης συνέγραψε καὶ ἀπήγγειλε τὴν 25 Μαρτίου 1872 κατὰ παράκλησιν τοῦ τότε πρυτάνεως Εὐθ. Καστόρχη. Ὅτι δὲ ὁ Καστόρχης ἐγνώριζε

1) Πρβλ. Λόγοι ἐκφωνηθέντες τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1852 ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως Σπυρ. Πήλλικα . . . 1853, σελ. 11 καὶ ΒΒ 12, Ποιηταὶ τοῦ 19^{ου} αἵωνα (ἐπιμέλεια Κ. Θ. Δημαρᾶ), σελ. κβ'—κγ'.

2) Ἰδ. Κρίσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1863 (εἰσηγητὴς Δημ. Βερναρδάκης) σελ. 10.—Θεοδ. Ὁρφανίδου, Τὰ κατὰ τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1854 διατρέξαντα, «Μέλλον» 26-5-1864, 3α.—Κρίσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1866 (εἰσηγητὴς Στέφ. Κουμανοῦδης), σελ. 16, κ.β.

τὸ γλωσσικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ μετεχειρίζετο ὁ Βαλαωρίτης ἀποδεικνύεται ἐξ ὧσων γράφει πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιστολὴν του τῆς 1 Φεβρουαρίου 1872: «... Τὴν ἐθνικὴν ταύτην καὶ ἀκαδημαϊκὴν πανήγυριν θέλοντες νὰ λαμπρύνωμεν ἀξίως καὶ τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ μεγαλυνόμενου Πατριάρχου καὶ νὰ κοσμήσωμεν μὲ ἀειθαλῆ στέφανον ἐξ ἀνθέων τοῦ Ἑλικῶνος, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, κύριε Βαλαωρίτη, ὅπως διὰ τῆς ἡδυσποῦς καὶ ἐθνικωτάτης ἡμῶν γλώσσης προσαγορεύσητε τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀθανάτου τούτου τέκνου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τοῦ παρασκευάσαντος ὅσον τὰ ἐπ' αὐτῷ τὰ τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγῶνος καὶ τελευταίου θύσαντος καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας» (1).

Ἐν ἔτος ἀργότερον ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Βουτσίναίου διαγωνισμοῦ ἐβράβευσε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Δάκρυα» καὶ «Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου» τοῦ Δημ. Καμπούρογλου, συντεθειμένας εἰς δημοτικὴν. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰσηγητὴς κατὰ τὸν διαγωνισμόν τοῦ ἔτους ἐκείνου ἦτο ὁ Γεώργ. Μιστριώτης, γνωστός διὰ τὰς ἀρχαϊστικὰς πεποιθήσεις του. Ἐν τούτοις τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Μιστριώτου ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ὡς τῆς κατ' ἐξοχὴν γλώσσης τῆς λογοτεχνίας ὑπῆρξαν τόσον ἰσχυρά, ὥστε κατέφερον τὸ πλεόν ἀποφασιστικὸν πλῆγμα ἐπὶ τῆς φθινοῦσης ἤδη καθαρευούσης: «... Ἡ τῆς λυρικῆς ποιήσεως γλώσσα», γράφει ὁ Μιστριώτης, «ἂν ἔχῃ προορισμόν νὰ διεγείρῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ πλήθους, πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, οἷα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ αἰδοῦ νὰ εἰσδύῃ εὐθὺς εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας μηδὲν διερχομένη διὰ τῆς διανοίας, ἐν ᾗ καὶ τὰ φλογερότερα αἰσθήματα γίνονται παγετώδη. Αἱ λέξεις, ἃς ἤκουσέ τις παρὰ μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν, αἱ φράσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν τὸ πρῶτον προγύμνασμα τῶν ψελλισμάτων αὐτοῦ, ἔχουσι γλυκείας ἀναμνήσεις, μυστηριώδη καὶ ἀγραφόν τινα ἱστορίαν, ὧν στεροῦνται αἱ λέξεις αἱ ἀντληθεῖσαι ἐκ τῶν λεξικῶν καὶ ταμειυθεῖσαι ἐν τῇ μνήμῃ.... Τίς δύναται ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ ἀνεχθῇ διάλογον, καθ' ὃν ὁ ὁμιλητὴς ἔχει ἀλλάχου ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον ἢ τοῦτο κεκαλυμμένον; Καὶ ὅμως τοιαῦτα εἶναι αἱ ἐκ τῶν λεξικῶν ἀντληθεῖσαι λέξεις. Τούτου ἕνεκεν μὴ πλανώμεθα ὅτι αἱ λέξεις *παλμὸς τῆς καρδίας καὶ καρδιοκτύπι, σελήνη καὶ φεγγάρι, τραγοῦδι καὶ ἄσμα, καλὸς καὶ ὄμορφος, παμμέλας καὶ δλόμανρος, ὀφθαλμοὶ καὶ μάτια, ἐλευθερία καὶ ἐλευθεριά* ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν. Μόνον ἀναίσθητος δύναται νὰ συγχέῃ τὴν σπουδαιοτάτην τῶν λέξεων διαφορὰν οὔτε σημείου· μένην οὔτε δυναμένην νὰ σημειωθῇ ἐν τοῖς λεξικοῖς, ὧν τὴν ἀσθένειαν ἐλέγχει» (2).

Ἐν ἄλλο θέμα ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις Ἑπτανησιακῆς καὶ Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς καὶ τὰς γλωσσικὰς ἐπιδράσεις ἐκατέρωθεν. Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι θὰ ἀνεμένομεν σήμερον, ὅτε ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑπτανησίων εἶναι πλεόν ἀναμφισβήτητος, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπέδρασαν μὲν πρῶτοι οἱ Ἑπτανήσιοι, ἀλλ' ἀργότερον ἤρχισαν νὰ ἐπιδρῶν περισσότερον οἱ Ἀθηναῖοι ποιηταί. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη, μολονότι μικρὰ κατ' ἔκτασιν, εἶναι ἀπόρροια τοῦ γλωσσικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν Σούτσων καὶ τῆς σκοπιμότητος, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρέτουν τότε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δὲ μικρὸν τῆς ἐκτάσεως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν περιωρισμένην ἐπαφὴν μεταξὺ τῶν δύο σχολῶν τούτων. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἄλλως· ἐκτὸς τῶν αἰτίων περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀλλάχου λόγος, ἔχομεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ μὲν εἶναι ἐλεύθεροι, οἱ δὲ ὄχι, τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι, ἐνῶ ἡ μία πλευρὰ τίθεται ἀντιμέτωπος μιᾶς πραγματικότητος, ἡ ὁποία δὲν ἱκανοποιεῖ καὶ ἐπιζητεῖ διὰ τοῦ γλωσσικοῦ ἀρχαϊσμοῦ τὴν βελτίωσίν της, ἡ ἄλλη συνεχίζει μίαν πορείαν χαραχθεῖσαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Σολωμοῦ, τῆς ὁποίας ἡ πρόοδος δὲν ἀνακόπτεται ὑπὸ παρομοίων προβλημάτων. Βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ παρίδῃ τὴν μεγάλην ἀκτινοβολίαν τῆς προσωπικότητος τοῦ Σολωμοῦ, οὔτε ὅμως καὶ δυ-

1) Πρὸς. Ἀριστ. Βαλαωρίτου, Ἀπαντα, Ἀθήναι 1961, τ. 1, σελ. 179—180.

2) Πρὸς. Κρίσιν τοῦ 1873, σελ. 54 καὶ ΒΒ 12 ἐνθ. ἀν., σελ. λδ' -λε'.

νάμεθα νά γνωρίζωμεν ποία θά ἦτο ἡ τελικὴ διαμόρφωσις τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ Ἑπτάνησος ἡλευθεροῦτο συγχρόνως μὲ τὴν Ἑπαιρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, εἶναι ὁ Γεράσιμος Μαυρογιάννης καὶ ὁ Παναγιώτης Ματαράγκας. Πολὺ ἐνωρίτερον, κατὰ τὴν περίοδον 1830—1850, εἶχε συμβῇ τὸ ἀντίθετον μὲ μιμητὰς τῶν Ἑπτανησίων πολλοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς⁽¹⁾. Κλασσικὸν παράδειγμα μιμήσεως ὄχι μόνον τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιεχομένου, τοῦ ὅφους καὶ τοῦ μέτρου ἀκόμη, εἶναι οἱ κάτωθι στίχοι τοῦ Παναγιώτου Συνοδινοῦ, ἐνθυμίζοντες καθ' ὅλα τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν» :

Ἡ Ἑλευθερία κρυμμένη
στὰ λαγκάδια στὶς σπηλιές
ἐκαθόταν πικραμένη
τόσες . . . ἑκατοχρονιές.

Κάπου, κάπου τὸ κεφάλι
βγάν' ἢ μαύρη κι' ἀγναντιά
τυραννιά βλέπει μεγάλη
στὰ παιδιὰ τσ' ἀπ' τὴν σκλαβιά⁽²⁾.

Τρία ἔτη μετὰ τὴν βράβευσιν τοῦ Καμπούρογλου, οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοὶ διεκόπησαν, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἐβραβεύθησαν τὰ ἔργα «Κόδρος» τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ (1874), «Ὁ Σαμπῶν» τοῦ Κ. Βερσῆ (1875), «Ἡ Ἀπιστος» τοῦ Ἀ. Ἀντωνιάδου (1875) καὶ αἱ «Βοσπορίδες Αὔραι» τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ (1876). Ἡ διακοπὴ ἐπετεύχθη κατόπιν παρακλήσεως τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν πρὸς τὸν ἀθλοθέτην, λόγῳ τῶν σφοδρῶν ἐπικρίσεων, τὰς ὁποῖαν ἐδέχοντο ἀπὸ τοὺς μὴ βραβευομένους ὑποψηφίους⁽³⁾, ἀλλ' ἡ πραγματικὴ αἰτία εὐρίσκεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς δὲν ἐνεφάνιζε πλέον πρὸς τὸν ρομαντισμὸν τὴν παλαιὰν δεκτικότητα, οὔτε ἡ καθαρεύουσα ἀπετέλει τὴν κυριαρχοῦσαν γλῶσσαν τῶν ποιητικῶν κειμένων. Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, ἐπῆλθε σοβαρὰ ἀπόκλισις ἀπὸ τοὺς δύο οὐσιαστικοὺς σκοποὺς τῶν διαγωνισμῶν, ἦτο ἐπόμενο καὶ νά διακοποῦν οὗτοι, οὐδεὶς δὲ κατόπιν ἐπεζήτησε τὴν ἀνασύστασίν των, ἀκριβῶς διότι μία τοιαύτη ἀνασύστασις δὲν θά ἐξυπνῆται πλέον κανένα σκοπὸν.

Οὕτως ἐφθάσαμεν εἰς τὸ 1877, ἔτος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὸ τελευταῖον ὄρθημον εἰς τὴν ὅλην κίνησιν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς⁽⁴⁾. Ποιηταὶ ὁπαδοὶ τῆς καθαρευούσης

1) Ἰδ. παραδείγματα τοῦ Κ. Θ. Δημαρᾶ διὰ τὸν Ἀλέξ. Παγκαθῆν, Θεόδ. Ὁρφανίδην, Ἡλίαν Κολαμογδάρτην καὶ ἄλλους ἐν ΒΒ 12 ἐνθ. ἀν., σελ. ιη'—ιδ. Δι' ἐπίδρασιν τῶν Ἑπτανησίων ἐπὶ τοῦ Ζαλοκώστα ἰδ. Ἀρ. Καμπάνη, Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἀθήναι 1948, σελ. 177.—Γ. Βαλέτα, Ὁ Σολωμός καὶ οἱ Φαναριῶτες, ἐνθ. ἀν., σελ. 11.

2) Πρβλ. Παναγ. Συνοδινοῦ, «Τὸ ἐλεύθερο τραγούδι», Α', ΒΒ 12 σελ. 271' ἰδ. καὶ τὸ ποίημα «Ἡ ἑλληνικὴ ἄνοιξις», Πάτρις 1857, ἐνθα συγκρίνει τὴν δημοτικὴν πρὸς τὴν καθαρῶσαν καὶ ἐξαίρει τοὺς Ἑπτανησίους, ἰδίᾳ τὸν Σολωμόν.

3) Ἰδ. Δημ. Βερναρδάκη, Δράματα, τόμ. Α', Ἀθήνησιν 1903, σελ. λθ'· μ'καὶ ἐφημ. «Ἡμέρα» ἀριθ. 111, 1830 Ὀκτ. 1857.

4) Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος ὁμοφωνία. Ὁ Ἡλ. Βουτιερίδης ὀρίζει τὸ ἔτος 1880 (ΣΙΝΑ, σελ. 357), ὁ Κ. Δημαρᾶς τὸ 1878, ὅτε ὁ Ἀχ. Παράσχος μετέφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν σποδὸν τοῦ Ἀλέξ. Σούτσου (ΒΒ 12, σελ. η'), ὁ Ἀρ. Καμπάνης τὸ 1895, ἔτος θανάτου τοῦ τελευταίου ρομαντικοῦ Ἀχ. Παράσχου (ΙΝΕΛ, σελ. 186) κλπ. Ἦτοις ὅμως θά ἦτο προτιμότερον νά συσχετίσωμεν τὸ τέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς μὲ τὴν κατάπαυσιν τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη στενότερα.

ὡς ὁ Γ. Βιζυηνός, ὁ Ἄρ. Προβελέγγιος καὶ ὁ Γ. Στρατήγησ στρέφονται σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν δημοτικὴν, ὁ δὲ Κ. Παλαμᾶς διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ποιήματος «Υπνος» εἰς δημοτικὴν (1) ἀπεμακρύνθη ὀριστικῶς ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν καὶ κατέστη μετ' ὀλίγον ὁ ἀρχηγὸς τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς τοῦ ποιητικοῦ δημοτικισμοῦ.

Ἀπομένει τώρα νὰ ἐξετάσωμεν ἐάν καὶ μέχρι τίνος σημείου ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ συνέβαλεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ. Κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτιστικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος. Εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς κοινωνίας ἐλευθέρως μὲν, ἀλλ' ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπὸ πνευματικῆς πλευρᾶς ὑστερούσης, ἐντὸς τῆς ὁποίας οἱ ὀλίγοι λόγιοι ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ διεξαγάγουν ἀγῶνα ἔθνικόν, ἐκφραζόμενον διὰ μιᾶς πατριδολατρίας, ἡ ὁποία εἶχε τὸν ἀντίκτυπόν της καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Φαναρίου εἶναι βεβαίως ἀναντίρρητος, ἀλλ' ἡ συμβολὴ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι διὰ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν ἀπεκόθορε τελικῶς τὴν γλῶσσαν. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν «Βαβυλωνίαν» τοῦ Δημ. Βυζαντίου (2) ἢ νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν παλαιότεραν φαναριωτικὴν ποίησιν. Θὰ διαπιστώσωμεν ἐκεῖ πολλάκις γλωσσικὸν κρᾶμα ἑλληνικῆς καὶ τουρκικῆς, τὸ ὁποῖον θὰ προξενήσῃ κατὰπληξιν, ἀλλ' ἡ εἰκὼν ἦτο ἀκριβῶς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Κήρυκος Χαιρέτης ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Βοσπορομαχίας» τοῦ Μομάρς: «... Ἦξευρεν ὁμῶς καὶ ἔγραψε κατ' ἐκείνην τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία κατὰ τὸ παρὸν εἰς αὐτὴν τὴν Πόλιν εἶναι ἐν χρήσει: Μεμειγμένην δηλαδὴ μὲ πολλὰς τῆς τουρκικῆς φωνῆς καὶ λέξεις καὶ φράσεις» (3).

Κατηγορηματικώτετος ἀκόμη ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος γράφει διὰ τοὺς Φαναριώτας ποιητὰς τοῦ 19 αἰῶνος: «... Πόσον δὲ βαθέως εἰσεχώρησεν ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, φαίνεται μάλιστα ἐκ τῶν ποιημάτων τῶν πρὸ ἑκατὸν χρόνων διακριμένων ἐν τῷ Φαναρίῳ ποιητῶν, τοῦ Κάλφουγλου, τοῦ Δραγομανάκη, τοῦ Ἀρμάση Σαούλ, τοῦ Πρωτοψάλτου Ἰακουμάκη, τοῦ Λαμπαδαρίου Πέτρου κτλ.» (4).

Ἰδοὺ καὶ παρατιθέμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως παραδείγματα:

Νὰ ποὺ πλεῖα ἀποφασίζω
'ς τὸ ἐξῆς νὰ ἐγλενδίζω,
ν' ἀφεθῶ ἀπὸ τὰ δέρτια,
νὰ πηγαίνω σὲ σοχτέπια,
καὶ συχνὰ νὰ σεργιανίζω,
σὲ μετζλήσια νὰ γυρίζω,
ς' ἐξοχαίς, σὲ πρασινάδαις,
σὲ μπαγτσέδες, σὲ ζιμπάδες (5).

Ὅλο ἓνα μουσουμπέτι!
ἀντὶς γιὰ γλυκὸ σοχτέπι,
καὶ ἀντὶς διὰ μετζλήσι,
εἶν' μεγάλο σιπαρσί (6).

1) Ἰδ. Κ. Παλαμᾶ «Υπνος», περ. «Κλειώ», Λειψία 1885.

2) Ἰδ. Δημητρίου Βυζαντίου, Βαβυλωνία (πρόλογος Ν. Λάσκαρη), Ἀθήναι 1936, καὶ μεταγεν. ἐκδόσεις, ἰδίᾳ Κ. Μ. Π. Ι. Ρ. η., Ἀθήναι 1948.

3) Πρβλ. Σενιὺρ Μομάρς, Βοσπορομαχία, ἐκδ. 6' ὑπὸ Κηρύκου Χαιρέτη, Ἐνετία 1792, καὶ BB 11, σελ. 32.

4) Πρβλ. Σκαρλάτου Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις ἡ Περιγραφὴ τοπογραφικὴ, ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ τῆς περιωνύμου ταύτης μεγαλοπόλεως, Ἀθήνησιν 1869, τόμ. Γ', σ. 599.

5) Ποίημα τοῦ Ἰακουμάκη Λαμπαδαρίου πρβλ. Σκαρλ. Βυζαντίου, ἔνθ. ἀν., σελ. 603.

6) Ποίημα τῆς Δουδοῦς Ὑψηλάντη πρβλ. Σκαρλ. Βυζαντίου, ἔνθ. ἀν. σελ. 604.

Τὴν σπουδαιότητα τῆς προσπάθειας ταύτης ἀνεγνώρισε καὶ ὁ Γεώργ. Χατζιδάκις. Ἰσοῦ τί γράφει ἀναφερόμενος εἰς τὴν προσπάθειαν ἀποκαθάρσεως τῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν λογίων ἀπὸ τοῦ 1750 καὶ ἐξῆς: «... Οὕτως ὠδήγησε πάλιν τοὺς Ἕλληνας ἡ ἱστορία τῶν ἐπὶ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν ἀποβολὴν ἐκ τοῦ γραπτοῦ λόγου πάσης ξένης λέξεως καὶ ἐπὶ τὴν παραλαβὴν πασῶν τῶν εὐκαταλήπτων καὶ ἀναγκαίων στοιχείων ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ ἐπὶ τὴν δημιουργίαν ὅλων νέων λέξεων. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἥτις εὐθὺς ἔκτοτε ἔλαβε μεγάλην ἐθνικὴν σημασίαν, δύναται νὰ ὀνομασθῇ γιγαντιαία. Τριάκοντα χιλιάδας περίπου λέξεων, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1750 κ.ἐξ. ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν λογίων Ἑλλήνων, ἔχει μέχρι τοῦδε συλλέξῃ ὁ σεβαστὸς μοι καθηγητὴς κ. Στ. Κουμανούδης. Ὅτι πᾶσαι αὗται δὲν εἶναι δοκίμως πεπλασμέναι, τοῦτο εἰς οὐδεμίαν μορφήν κατὰ τῆς καθολικῆς ἐργασίας δύναται νὰ παράσχη λαβὴν...» (1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφὴς ἡ συμβολὴ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν. Βεβαίως, οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι σήμερον ἐκ τῶν δεκάδων χιλιάδων σελίδων τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς ταύτης ἐλάχιστα μόνον δύνανται νὰ προσφέρουν εἰς τὸν ἀναγνώστην μικρὰν ἔστω ἱκανοποίησιν, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται ἐπίσης νὰ ἀγνοήσῃ τὰς ἰδιαζούσας ἐκείνας συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζησαν τότε καὶ ἐκινήθησαν πνευματικῶς οἱ Ἀθηναῖοι ποιηταί. Ἡ ἐποχὴ δὲν ἀνεζήτει ἀκόμη τὸν Παλαμᾶν, τὸν Σικελιανὸν ἢ τὸν Καβάφην. Ἀνεζήτει μόνον ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ κατανοήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους καὶ νὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τεθοῦν ἐπὶ κεφαλῇς ὡς πνευματικοὶ ἡγέται του. Καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν λόγου χάριν τῶν Σούτσων, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισεν εἰς αὐτοὺς καὶ φυλακὴν καὶ πένιν καὶ ἄδοξον θάνατον. Ἐὰν ἐθεώρησαν τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν ὡς τὴν μόνην ἐνδεδειγμένην λύσιν πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἔθνους, ἔπραξαν τοῦτο μὲ μίαν εἰλικρίνειαν, ἡ ὁποία σήμερον δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ νοητή. Ἀλλωστε, ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἦτο διὰ τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν μία καθαρὰ προσωπικὴ ἀνάμνησις. Ὁ Ἀλέξ. Σούτσος ἠμποδίσθη ἀπὸ τὸν Μιαοῦλην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι καὶ ὁ Ζαλοκώστας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἔξοδον. Ἦτο, δηλαδή, διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ἡ Ἐπανάστασις ὄχι ἱστορία, ἀλλὰ προσωπικὸν βίωμα. Ἀργότερον ἐσυνέχισαν ἀπλῶς τὸν ἀγῶνα ἡ λογοτεχνικὴ συμβολὴ τῶν ὑπῆρξε πράγματι πενιχρά, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῶν τεραστίων.

Ι Υ Φ Ο Σ

Τὸ πρόβλημα τοῦ ὕφους παραμένει πάντοτε δξύ. Αἱ βασικαὶ δυσχέρειαι ἔγκεινται ὄχι τόσο ἐν εἰς τὸν ὅρισμόν καθ' ἑαυτὸν ἢ εἰς τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἐρεῦνης καταλαμβάνει, ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην διεισδυσιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου καί, κατὰ συνέπειαν, εἰς τὴν ἔλλειψιν σταθερῶν κανόνων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀξιολογήσωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀντικειμενικῶς τὸ καλόν, κακόν ἢ μέτριον ὕφος.

Κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦμεν συνήθως τὸ σύνολον τῶν ἐκφραστικῶν μέσων, τὸν ἰδιάζοντα ἐκείνῳ προσωπικὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λογοτέχνης διατυπώνει τὰς ἰδέας του. Ἀλλ' ἤδη ἐκ τοῦ ὅρισμοῦ καθίσταται φανερόν ὅτι τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον καταλαμβάνει δεσπόζουσαν θέσιν, ἀκριβῶς διότι ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μιᾶς λέξεως ἐξ ἐνὸς συνόλου ἄλλων φερομένων γραμματικῶς ὡς συνωνύμων, ἢ ἡ διατύπωσις μιᾶς φράσεως ἔναντι ἄλλης νοητικῆς ἢ συντακτικῆς ἰσοδυναμίας, ἀντανάκλῃ τὴν προσωπικὴν του προτίμησιν, τὸν τρόπον ἐκείνον, συμφῶνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχει διαρθρώσει καὶ ταξινομήσει ὅλους ὑποκειμενικῶς τὴν γλωσσικὴν ἐκ-

1) Πρβλ. Γ. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι, ἐνθ. ἀν., σελ. 202.

φρασιν. Ἡ ἐκλογή, λοιπόν, ἐξ ἑνὸς συνόλου προσφερομένου γραμματικῶς εἶναι ζήτημα ὕφους (¹).

Τοῦτο ὡδήγησε πολλοὺς εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ λογοτεχνικὸν ὕφος ὀφείλει νὰ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴν ἔρευναν, ἐφ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς ἐνσυνειδήτου ἐκλογῆς τῶν λέξεων ἀποβλέπει εἰς μίαν αἰσθητικὴν ἐντύπωσιν, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τεχνητὸν προσὸν καὶ ἀποκλείει τὸ στοιχεῖον τοῦ αὐθορμήτου (²). Ἄλλ' ἢ ἀποψις αὕτη δὲν εἶναι ἀληθής· τὴν ὑποκειμενικὴν θεώρησιν εὐρίσκομεν ἀκόμη καὶ εἰς τὸν προφορικὸν λόγον καὶ εἰς πᾶσαν γενικῶς γλωσσικὴν ἐκδήλωσιν. Ὁ λογοτέχνης καθιστᾷ ὁπωσδήποτε περισσότερον ἔντεχνον τὸν λόγον του, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προφορικὴν ἀκόμη συνομιλίαν διαφόρως ἐκφραζόμεθα πρὸς ἕνα νεώτερον, διαφόρως πρὸς ἕνα συνομήλικον καὶ διαφόρως πρὸς ἕνα πρεσβύτερον. Ἐξ ἄλλου ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία ἀναγκάζει καὶ αὐτὴ εἰς διαφοροὺς τρόπους ἐκφράσεως ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατέχουν τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα. Ὁ ψυχολογικὸς παράγων ἐπίσης κατέχει δεσπόζουσαν θέσιν, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ διάφοροι ψυχικαὶ καταστάσεις ρυθμίζουν πολλὰκις τὰς ἐκδηλώσεις μας, ἀλλὰ πάντως κατ' αὐθόρμητον τρόπον. Συνεπῶς τὸ ὕφος ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ βάσεων γλωσσικῶν, ψυχολογικῶν καὶ κοινωνικῶν (³). ἢ δὲ διαφορὰ μεταξὺ ἐντέχνου γραπτοῦ καὶ ἀπλοῦ προφορικοῦ λόγου εἶναι κυρίως διαφορὰ βαθμοῦ.

Εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῶν ποιητῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, ἡ ἐξέτασις τοῦ ὕφους δὲν ἀποτελεῖ ἀπλοὺν πρόβλημα, πρὸ πάντων διότι οἱ περισσότεροι ἔγραψαν καὶ εἰς δημοτικὴν καὶ εἰς καθαρεύουσαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις εἴτε ἐνεκολπώθησαν τὰ γλωσσικὰ καὶ κοινωνικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς των, εἴτε ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν, ἢ ὁποία, ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν γλωσσικὴν των πραγματικότητα, ἐνεφάνισε μοιραίως ἐπιπτώσεις καὶ ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὕφους. Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ εἰς τὴν δημοτικὴν κείμενα εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ τέλεια. Ἀλλ' ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ποιητὴς κινεῖται ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ του περιβάλλοντος, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καθαρευούσης ἀπομακρύνεται τόσον, ὥστε δλόκληρον τὸ περιεχόμενον νὰ εἶναι ὑποτεταγμένον εἰς μίαν ἐξ ἀρχῆς προκαθορισμένην μορφήν.

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου θὰ ἀρχίσωμεν μὲ χαρακτηριστικοὺς στίχους ἀπὸ τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα» τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐφέρετο τότε ὡς ὑποδειγματικὸν καὶ ἀνταποκρινόμενον πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς «Νέας Σχολῆς» (⁴):

Καθὼς ὁπτόταν οἱ τῶν ὁρέων
Μεγαλοπτέρυγοι ἀετοί,
Τῶν μακρονύχων ἄλλων ὀρνέων
Οἱ προεστῶτες καὶ δυνατοί
Εἰς πεδιάδα βροντοχυθῶσιν
Ἀναζητοῦντες βορὰν καὶ βρῶσιν
Ὅλοι συνάμα φθάνουν ραγδαῖοι
Καὶ εἰς ἄλλου στέκουν πλευράν,
Οὕτω βαρύποδες οἱ γενναῖοι
Τοποθετοῦνται κατὰ σειράν (⁵).

1) Ἰδ. Rudolf Blümel, Einführung in die Syntax, Heidelberg 1914, σελ. 64.

2) Ἰδ. Marcel Cressot, Le Style et ses techniques, Paris 1963, σελ. 3, ἐνθα ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀπόψεις τοῦ Ch. Bally. Ἰδ. ἐπίσης Ν. Ἀνδριώτη, Ἡ Γλῶσσα τοῦ Παλαμά, «Νέα Ἑστία», τεύχος Παλαμά, σελ. 2316.

3) Ἰδ. M. Cressot, ἐνθ. ἀν. σελ. 1.

4) Ἰδ. Παναγ. Σούτσου Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 44.

5) Πρβλ. Ἀλεξ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 227.

Ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται εἰς συγκέντρωσιν ὁπαδῶν τοῦ Ἀνδρούτσου, μέλλοντος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Παλάσκαν. Ἡ παρομοίωσις πρὸς αἰετοὺς εἶναι μὲν ἐπιτυχής, ἀλλ' εἰς τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα παρουσιάζονται πολλὰ ἀτέλεια. Ἐν πρώτοις εἰς τὰς λέξεις δὲν ὑπάρχει κυριολεξία καὶ καθαρότης, ὡς λόγου χάριν εἰς τὴν λέξιν βαρύποδες, ἔνθα ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ἀποδίδει τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ ὁ ποιητὴς, διότι βαρύνους εἶναι ὁ βαρέως κινῶν τοὺς πόδας, ὁ ἀργοκίνητος. Ὁμοίως δὲν γνωρίζομεν τί ἐπιδιώκει διὰ τῆς παραθέσεως τῶν λέξεων βόρ'αν καὶ βορῶσιν, ἐάν δηλαδὴ ἐπιδιώκει ἀπλὴν παρήχησιν ἢ δέχεται τὰς λέξεις ὡς συνωνύμους, ὁπότε ὑποπίπτει εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα, λόγῳ τῆς σαφοῦς ἐννοιολογικῆς διαφοράς τῶν λέξεων. Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις δυνατοὶ ἀντιπροσωπεύει συγκριτικὸν βαθμὸν κατὰ νόημα κἄ.

Τὸ χωρίον στερεῖται ἐπίσης φυσικότητος καὶ λιτότητος. Ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ ὕφους εἶναι προφανὴς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ἐντυπωσιακῶν λέξεων, ὑπὸ τῶν ὁποίων αἰφνιδιάζεται ὁ ἀναγνώστης, αἱ δὲ ἀκυρολεξίαι καὶ ἀσάφεια καθιστοῦν χαλαρωτέραν ἀκόμη τὴν σύνδεσιν τῶν νοημάτων.

Ἀλλαχοῦ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀρχαίων κειμένων φθάνει σχεδὸν μέχρι σημείου ἀπλῆς μεταφράσεως, ὡς λόγου χάριν εἰς τοὺς κάτωθι στίχους :

Ὅταν ὁ Καύκασος ὁ ὑψώνων
Οὐρανογείτονα κεφαλὴν (¹)

συμφωνοῦντας περίπου καθ' ὅλα πρὸς τοὺς στίχους τοῦ Αἰσχύλου :

..... ἀστρογείτονας δὲ χρῆ
κορυφὰς (Καυκάσου) ὑπερβάλλουσιν (²).

Τὴν ἐπιτήδευσιν τοῦ ὕφους δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν καὶ στατιστικῶς. Πράγματι, ἡ ἀναλογία λέξεων βαρυνουσῶν ὡς πρὸς τὸ ὕφος εἰς τὸ πρῶτον ᾠσμη εἶναι ὡς κάτωθι :

α) Ἐπίθετα	Ἐπιθετ.	Ἀντωνυμίαι	Ἐπιθετ. Μετοχαί	Ἀριθμ.	Ἐπίθετα	Σύνολον
347	72		44	43		506
β) Ἀφηρημένα Οὐσιαστικά	Συγκεκριμένα Οὐσιαστικά				Σύνολον	
276	836				1112	

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων συνάγεται ὅτι ἡ ἀναλογία ἐπιθέτων πρὸς οὐσιαστικά εἶναι 1 : 3, ἐάν δὲ περιλάβωμεν καὶ τὰς κατ' ἔννοιαν ἐπιθετικὰς λέξεις, καθίσταται περίπου 1 : 2, ἥτοι ἀναλογία ὅπως ἀπαράδεκτος διὰ συνήθη ἐντεχνον ποιητικὸν λόγον (³).

Ἀντίθετον εἰκόνα παρέχει ὁ αὐτὸς ποιητὴς εἰς τὰς «Πρώτας Σατύρας» του. Ἐνταῦθα, ἐκτὸς τοῦ περιεχομένου, ἀποκλείοντος μίαν τοιαύτην ἐπιτήδευσιν, ἔχομεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀλέξ. Σούτσος εὕρεται ἀκόμη μακρὰν τοῦ γλωσσικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ προσανατολισμοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς «Τουρκομάχου Ἑλλάδος» καὶ τῶν παρομοίων πρὸς αὐτὴν ἔργων. Γλῶσσα ἐνταῦθα εἶναι ἡ δημοτικὴ, μεμειγμένη βεβαίως δι' ἀρκετῶν λογίων λέξεων, ἀλλὰ τὸ κείμενον διακρίνει σαφήνεια, λιτότης καὶ χάρις. Ἴδου ἕν πρόχειρον παράδειγμα :

1) Πρὸλ. Ἀλεξ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 233.

2) Αἰσχύλου, Προμηθεύς Δεσμώτης, στ. 719—720. Διὰ τὴν μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἰδὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Παναγ. Σούτσου παρατιθέμενα παραδείγματα ἐκ τῆς «Τουρκομάχου Ἑλλάδος» εἰς τὴν «Νέαν Σχολήν», σελ. 45—48, ἔνθα ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τέλειον, ἀκριβῶς διότι ἐμφανίζει τὴν πληρεστέραν μίμησιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν.

3) Ἴδ. καὶ M. Cressot, ἐνθ. ἀν., σελ. 168, 215—218.

Ἐκεῖνος, ὅστις πάντοτε τοὺς φίλους του προδίδει
 Καὶ τὴν ἀπάτην θεωρεῖ ὡς νόστιμον παιγνίδι,
 Ἐκεῖνος ὀνομάζεται Πολιτικός μεγάλος,
 Τοῦ πλάστου ἀριστοῦργημα, Ταλεῦράνδρος ἄλλος,
 Ὁ φιλοδίκαιος Γραικὸς εἶναι Γραικὸς εὐήθης,
 Ὡς ἄξιος, ὡς φρόνιμος ὁ κλέπτης ἐπαινεῖται.
 Αὐτὸς ὁ ψευδαπόστολος ὅστις παντοῦ κινεῖται,
 Τό σπερμολόγον ἔκτρωμα ὅπου παντοῦ τρυπώνει
 Καὶ μὲ χουλιάραν βρωμεράν τὸ πᾶν ἀναστατώνει,
 Ὁ παντατρέχας Ἄγγελος, τῶν φατριῶν ὁ φίλος,
 Ὅστις σαλεύει τὴν οὐρὰ ἔς τοὺς Δυνατοὺς σὰν σκύλλος
 Καὶ ἀπὸ τὰ στρατόπεδα πηδᾷ ἔς τοὺς Ἐπιτρόπους
 Αὐτὸς εἶν' ὁ καλύτερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (1).

Τὰ αὐτὰ περίπου παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν ποιήσιν τοῦ Ἡλ. Τανταλίδου. Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του ὑπερέχει καταφανῶς τῆς δευτέρας, συντεθείσης εἰς γλῶσσαν τόσον ἀρχαΐζουσαν, ὥστε νὰ δεχθῇ τὰς ἐπικρίσεις καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Παναγ. Σούτσου (2). Πράγματι, αἱ γλωσσικαὶ ἀκρότητες καθιστοῦν τὸ κείμενον ὄχι μόνον ἀντιαισθητικόν, ἀλλ' εἰς πολλὰ σημεία καὶ σχεδὸν ἀκατανόητον, ὡς λόγου χάριν εἰς τοὺς κάτωθι στίχους :

Οἱ μελλόνυμφοι ἐν μέσῳ καὶ εὐφημιῶν καὶ κρότων
 Εὐλογοῦμενοι εἰς κύκλον περικλείονται ἐρώτων
 τὴν γαμήλιον παστάδα (3).

Καὶ ἀλλάχου :

Ὅλη νοῦς καὶ ὅλη χάρις ἀναβᾶσα εἰς τοῦ κόσμου
 Ἀξιοπρεπῶς τὸν δίφρον,
 Ἐτοιμάζεται εἰς ἔργα στερροτέρας εὐφυΐας
 Τὰ ἡλάκκατα νὰ στρέφῃ τῆς σοφῆς οἰκονομίας (4).

Καὶ ἀλλάχου :

Εἶν' αἰῶνι δύο καλλοναὶ
 Ἐξαίρετοι, ἐρατειναί,
 Ἡ μία ἐν ἐκτάσει,
 Ἡ δὲ ἐν ἐπιτάσει (5).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων εἶναι εὐκολον νὰ κατανοήσωμεν εἰς ποῖον σημείον διαστρεβλώσεως ὠδήγησεν ἡ ὑποταγὴ τοῦ περιεχομένου εἰς τὴν γλῶσσαν. Διὰ τὸν Τανταλίδην ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέχει ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἡ διατύπωσις νοημάτων ἢ συναισθημάτων ἐπεξεργασμένων καλολογικῶς, ἀλλ' ἡ προβολὴ τοῦ γλωσσικοῦ του πιστεύου, φθάνουσα πολλὰκις μέχρι σημείου ἐπιδείξεως. Ἐνεργεῖ μὲ τὴν συναισθησιν ἐνὸς ἀποστόλου καὶ θεωρεῖ τὴν ποιήσιν ὡς τὸ προσφορώτερον μέσον, διὰ νὰ μετα-

1) Πρὸλ. Ἀλεξ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 23.

2) » Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 50.

3) » Ἡλ. Τανταλίδου, Ποιήματα, ἐκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1916, σελ. 57.

4) » » » ἐνθ. ἀν., σελ. 57—58.

5) » » » ἐνθ. ἀν., σελ. 82.

δῶση εἰς τοὺς συνανθρώπους του ὅτι πιστεύει, ἀδιαφορῶν διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων «ἡλακάτα», «ἐρατεῖναι» κττ.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα καὶ ἓνα ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς ὑποδειγματικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἐνταῦθα ἡ πορεία εἶναι ἀντίστροφος, δηλαδή ὁ ποιητὴς ἤρchiσε νὰ γράφῃ εἰς καθαρεύουσαν καὶ ἀργότερον μετεστράφη εἰς τὴν δημοτικὴν. Εἶναι ὁ Δημοσθένης Βαλαβάνης, τοῦ ὁποῦ ὁ πρόωρος θάνατος ἐστέρησε τὴν νεοελληνικὴν γραμματεῖαν ἐνὸς ἐκ τῶν καλλιτέρων ἐκπροσώπων της (1). Ὁ Βαλαβάνης ἔγραψεν ὀλίγα ποιήματα. Ἐξ αὐτῶν δύο, συντεθέντα εἰς τὴν δημοτικὴν εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων τῆς ἐποχῆς του. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν ἐμφάνισιν τῆς αὐγῆς :

Γελοῦσαν τὰ τριαντάφυλλα, οἱ ἀνθοὶ μοσχοβολοῦσαν
καὶ σὲ πουλιοῦ πουρπούλισμα μόνον ἐσειοῦντο οἱ κλάδοι,
κι' οἱ ἀντηλιάδες στῆς δροσιᾶς τίς στάλας ἐγλυστροῦσαν
κι' ἀπὸ διαμάντια ὀλόσπαρτο μοῦ ἐφάνη ἓνα λειβάδι.
Τρεμουλιαστὲς* στὰ μάτια μου ἐπαίζανε οἱ ἀχτίδες,
παρέκει ἐμουρμουρόκλαιγε μιὰ βρῦση στὸ πλευρό μου (2).

Ὁλόκληρος ἡ ἡρεμία καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως τονίζονται εἰς τοὺς στίχους τούτους κατὰ τρόπον ἄκρως ἐπιτυχῇ. Ὁ ποιητὴς ἐξωτερικεύει τὰ προκαλούμενα εἰς αὐτὸν συναισθήματα διανθίζων τὸν λόγον του οὕτως, ὥστε τὰ πάντα νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἀρμονικὴν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ περιεχόμενον. Βάσις ἐνταῦθα εἶναι ἡ σύνθεσις τῆς εἰκόνας τῆς αὐγῆς. Τὸ εὐχάριστον συναισθημα τονίζεται ἤδη ἐξ ἀρχῆς διὰ τῶν ρημάτων «γελοῦσαν» καὶ «μοσχοβολοῦσαν», ἡ δὲ ἡρεμία τῆς φύσεως συναντᾶται εἰς πάντα στίχον. Ἀκόμη καὶ ἡ παρήχησις «πουλιοῦ πουρπούλισμα» δημιουργεῖ τὸν ἥπιον ἐκεῖνον τόνον τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ στιγμή. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀκριβεστάτη καὶ τὸ ὅλον νόημα χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀλήθειαν, ἀκρίβειαν καὶ χάριν.

Ὁλίγον κατωτέρω, εἰς τὸ αὐτὸ ποίημα, περιγράφει κατὰ τὸν ἴδιον ἐξαίρετον τρόπον ὀπτασίαν γυναικός :

Ψιλὸ ἔπεφτε στοὺς κόρφους σου τὸ φόρεμα σὰν πάχνη
π' ἔβλεπε καὶ δὲν ἔβλεπε τὰ στήθια σου τὸ μάτι,
σὰ στὸν καθρέπτη τὴ θωριά ὅπου σκεπάζ' ἡ ἄχνη
μ' ἀγγέλου ἀέρα τὸ κορμὶ τὸ ὀλόλαμπρό σου ἐπάτει
καὶ σὰν νὰ σὲ ξεγέλαγε μὲ χίλια δυὸ ἡ μοῖρα
ὀλόχαρη, ξεπέταχτη σ' εἶδα στὸ λογισμό μου (3).

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Βαλαβάνης, τοῦ ὁποῦ ἄλλωστε τὸ ποιητικὸν τάλαντον εἶναι ἀναμφισβήτητον, παρέχει τόσον ἄψογον ὕψος, ὁ Κλέων Ραγκαβῆς, τελευταῖος ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀρχαϊζούσης, ἐμφανίζει εἰκόνα ἐντελῶς ἀντίθετον. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν συλλογὴν του «Ἄλγη» εἶναι ἀπολύτως χαρακτηριστικόν :

1) Περὶ τοῦ Βαλαβάνη ἰδὲ καὶ Κ. Παλαμᾶ, Ἔνας παραμερισμένος ποιητής, «Ν. Ἑστία» ΔΓ (1943), σελ. 324—328.—Γ. Πράτσινα, Ἔνας λησμονημένος ποιητής, ὁ Δ. Βαλαβάνης, «Κυπριακά Γράμματα» ΙΘ' (1954), σελ. 335—340.

2) Πρβλ. Δημοσθ. Βαλαβάνη, Τὸ ὄνειρό μου, ἐν ΒΒ 12, σελ. 66.

3) » » » , ἐνθ. ἀν., σελ. 67.

Πρὸς σμῆνος ὠδε ζωηρὸν ἠρίζομεν εἰδῶλων,
εἰς ἄλλου πέραν τὴν πυρὰν ἐρρίπτομεν ρητίνην,
ἐσκώπτομεν τοὺς μετ' αὐτούς, ἐπαίζομεν μεθ' ὧλων
καὶ πρὸς μικρὸν τὴν πάνδημον ἀφέντες εἰλαπίνην
εἰς μυρεμφόρους ἔπειτα καὶ φωταυγεῖς αἰθούσας,
ἀνθὼν καὶ φύλων καὶ χλιδῆς ἐσπεύδομεν βριθούσας.
Καὶ τότε ἅμα τοῦ χοροῦ οἱ πρῶτοι ἤχουν στόνοι
ἐκ συγκινήσεως ὠχράν, ἀγκάλην ἐπ' ἀγκάλην
παρέσυρον αὐτὴν γοργῶς εἰς πυρετώδη ζάλην,
καὶ ἄπορον ἠθροίζετο τό πλήθος καὶ μ' ἐφθόνει,
ἀλλ' αἰφνης διηρχόμεθα καὶ πρόβλημα εἰς πάντας,
ἀποχωροῦντας ἔβλεπον ἡμᾶς ὡς εἶδον φθάντας (!).

Ἐκ τῶν παρατεθέντων ἀνωτέρω παραδειγμάτων καθίσταται ἐμφανὴς ἡ ἰδιωτεία, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει τὸ πρόβλημα τοῦ ὕφους εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Ἡ ἐπιτήδευσις κυριαρχεῖ δὲ οὐκ ἀπὸ γράφου εἰς καθαρεύουσαν, τὸ δυσχερέστερον δὲ εἶναι, ὅτι ὅλοι σχεδὸν ἔγραψαν καὶ εἰς τὰς δύο γλωσσικὰς μορφὰς καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον, ὥστε πολλὰκις νὰ αἰφνιδιαζώμεθα διαπιστοῦντες ὅτι δύο ποιητικαὶ συλλογαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἰς δημοτικὴν καὶ ἡ ἄλλη εἰς καθαρεύουσαν, ἀνήκουν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ποιητὴν. Ὁ διχασμὸς οὗτος, ἐνισχυόμενος καὶ ἀπὸ πολλαπλῶς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας ἐδέχθησαν εἴτε ἀπὸ τὸν γαλλικὸν ρομαντισμὸν εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς κ.ά., φθάνει πολλὰκις μέχρι τοῦ σημείου τῆς πλήρους σχεδὸν ἐξουδετερώσεως τοῦ προσωπικοῦ στοιχείου, τὸ δὲ ἔργον καθίσταται τὸσον τυποποιημένον καὶ ἄχρωμον, ὥστε δύναται σχεδὸν εὐκόλως νὰ ἀποδοθῇ εἰς δύο καὶ τρεῖς ποιητὰς. Τοῦτο βεβαίως συμβαίνει κατ' ἐξοχὴν εἰς ἔργα προσεγγίζοντα τὴν ἀρχαῖζουσαν γλῶσσαν. Γενικῶς θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἀποξένωσις τοῦ ποιήματος ἀπὸ τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον βαίνει κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀκρότητας, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ γλῶσσα, ἰοσοῦτω δὲ μᾶλλον, ὅσω τὸ περιεχόμενον προσφέρεται διὰ μίαν τοιαύτην ἀποξένωσιν. Τὸ συμπέρασμα, λοιπόν, εἶναι πρόδηλον· ἐφ' ὅσον ἡ ποίησις ἐξυπηρετεῖ τότε μίαν συγκεκριμένην γλωσσικὴν σκοπιμότητα, ἐπιβάλλουσιν σταθερὰν ἐξέλιξιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ ὕφους μεθ' ὧλων τῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν, ἦτο φυσιολογικὸν ἐπακόλουθον.

II ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α' (1827—1850)

Τὴν πεντηκονταετίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινεῖται ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, διακρίνομεν εἰς δύο περιόδους χαρακτηριζομένας δι' ἰδιαιτέρων στοιχείων. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, περιλαμβάνουσιν τὰ ἔτη 1827—1850, εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν πνευματικῶν ἀνησυχιῶν καὶ ἀναζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν εἰς τὸν ἐξαρχαϊσμὸν τῆς γλώσσης καὶ τὴν διαμόρφωσιν περιεχομένου ἔχοντος κατὰ βάσιν ἔθνικόν καὶ πατριδολατρικὸν χαρακτῆρα. Τὸ ρομαντικὸν στοιχεῖον συνδέεται ἀποκλειστικῶς μὲ τὸ ἔθνος, ἀσχετὸς ἐὰν ἀποβλέπῃ εἰς τὴν παράδοσιν ἢ εἰς τὴν προβολὴν τῆς ἀρχαϊότητος, καὶ οὐδεμίαν ὁμοιότητα παρουσιάζει πρὸς τὴν ἀπαισιοδοξίαν τοῦ τύπου τὸν ὁποῖον ἐνεφάνισαν ἀργότερον ὁ Παπαρρηγόπουλος καὶ ὁ Βασιλειάδης. Ἐνταῦθα ἀνήκει σχεδὸν τὸ σύνολον τῶν εἰς δημοτικὴν ποιημάτων, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπο-

1) Πρὸς. Ἀρ. Καμπάνη, ΙΝΕΛ, σελ. 185—186, ἐνθα τὸ ἀπόσπασμα παρατίθεται δλόκληρον.

χὴν διαπιστοῦται ἡ ἐπτανησιακὴ ἐπίδρασις, τότε δὲ ἀναφαίνεται ἡ πολιτικὴ σάτιρα καὶ ἡ ἐπίδρασις ἀπὸ τῶ δημοτικῶν τραγουδιῶν. Κυριαρχοῦσαν θέσιν κατέχει ἀκόμη τὸ ἄμεσον περιβάλλον, τὸ ὁποῖον παρορμᾷ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς διακωμῶδισιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἐξύμνησιν προσφάτων κατορθωμάτων ἡρώων τοῦ Ἀγῶνος ἢ καὶ μίμησιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς τὴν πεποίησιν ὅτι ὁ ἀγὼν ὀφείλει νὰ συνεχισθῇ μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν ἐξαρχαϊσμὸν τῆς γλώσσης.

Πρῶτον πρὸς ἐξέτασιν ἔργων εἶναι αἱ «Πρῶται Σατιραι» τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου (1), ἐκδοθεῖσαι τῷ 1827. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἀνεφέρθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἐγρᾶφη εἰς γλῶσσαν δημώδη, ἀλλ' εἰς ὠρισμένα σημεῖα παρουσιάζει μεγάλην συντηρητικότητα· ἐκφραζομένην κυρίως διὰ τῆς χρήσεως πολλῶν στοιχείων τῆς ἀρχαίας, ἰδίᾳ εἰς τὸ λεξιλόγιον.

Εἰς τὸ «Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος» (1833) ἔχει σχεδὸν ἀπολύτως προσκολληθῇ εἰς τὴν δημοτικὴν, φθάνων μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταφέρεται ἐναντίον τῆς θρησκευτικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν, ὡς λέγει, δὲν ἐννοεῖ ὁ λαός :

᾽Ως νὰ ἤμουν τύραννός τοῦ τρέμων καὶ γονυκλιτῶς
Τοὺς βωμοὺς καὶ νάρθηκάς μου μὲ τὰ δάκρυά τοῦ βρέχει·
Στὴν Ἑλληνικὴν τοῦ γλῶσσαν, ποῦ δὲν ἐννοεῖ κι' αὐτός·
Ποῦρνὸ βράδι λέγει, λέγει καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχει (2).

Ἡ συλλογὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ποικιλίαν προσωπικῶν καταλήξεων, μετὰταξιν τριτοκλίτων εἰς τὰ πρωτόκλιτα, πολλὰς ἰδιοτύπους καὶ ξένας λέξεις καὶ πλουσίαν σύνθεσιν. Αἱ συντακτικαὶ ἰδιорρυθμίαι εἶναι ὀλίγαι, ἡ χρῆσις τῶν κοσμητικῶν ἐπιθέτων μετρία, τὸ ὕφος ἀνεπιτήδευτον. Εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν ἐπαινεῖ τὸν Ἀθαν. Χριστόπουλον καὶ τὸν Ἰάκ. Ρίζον Νερουλὸν (3) καὶ καταφέρεται ἐναντίον τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου διὰ τῶν γνωστῶν στίχων :

᾽Ο Κάλβος καὶ ὁ Σολωμός, ᾽Ωδοποιοὶ μεγάλοι,
Κι' οἱ δύο παρῆμेलησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη·
Ἰδέαι ὅμως πλούσιαι, φτωχὰ ἐνδεδυμένα,
Δὲν εἶναι δι' αἰώνιον ζῶην προωρισμένα (4).

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ ἐννοῇ μόνον τὴν μορφήν, ἐφ' ὅσον εἰς δημώδη γράφει καὶ ὁ ἴδιος, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ γλῶσσαν εἶναι συντεθειμένος καὶ ὁ «Ὀδοιπóρος», τοῦ ὁποῖου ὑπαινίσσεται τὴν πρώτην ἔκδοσιν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐννοεῖ τὸν τρόπον ἐπεξεργασίας τοῦ περιεχομένου, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων ρομαντικῶν, πρᾶγμα ἀποδεικνυόμενον ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὰ ὑπὲρ τοῦ «Ὀδοιπóρου» ἐπιχειρήματα :

1) Γενικὴ Βιβλιογραφία : Κ. Δ. Σούτσου, Ἀλ. Σούτσος, «Χρυσάλλις» Α' (1843), σελ. 161—167, 193—202, 225—237, 257—262.—Ἀγγ. Βλάχου, Ἀνάλεκτα, τόμ. Β', Ἀθήναι 1901, σελ. 36—55.—Γ. Τσοκοπούλου, Οἱ ἀδελφοὶ Σούτσοι καὶ ἡ πολιτικὴ ποίησις ἐπὶ ᾽Οθωνος, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19' αἰ., τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 207—241, ἰδίᾳ 213—232.—Ν. Ι. Δάσκαρη, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1938, σελ. 264—271.—Περὶ τῆς οἰκαιοποιήσεως στίχων ξένων ποιητῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Σούτσου ἰδ. Χ. Ἀννίνου, Παπαρρηγόπουλος, Βασιλειάδης καὶ οἱ περὶ αὐτοῦς, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19' αἰ., ἐνθ. ἀν., τόμ. Β', σελ. 315—316.

2) Πρβλ. Ἀλεξ. Σούτσου, Ἀπαντα, Ἀθήναι 1963, σελ. 92.

3) » » » » ἐνθ. ἀν., σελ. 97.

4) » » » » ἐνθ. ἀν., σελ. 98.

Ἡ ποίησις μας ἔλαβε καὶ νεῦρα κι' εὐγλωτίαν
 Στοῦ Ὀδοιπόρου τὴν λαμπρὰν καὶ τραγικὴν μανίαν.
 Ὁ Ὀδοιπόρος, θησαυρὸς ποικίλων νοημάτων
 Καὶ νέος κόσμος ἰδεῶν, εἰκόνων κ' αἰσθημάτων,
 Μὲ δυνατὴν καὶ ἡχηρὰν ὀργάνων ἁρμονίαν
 Ἐκφράζει τοῦ Δημιουργοῦ τὴν Παντοδυναμίαν (!).

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ὁ «Περιπλανώμενος», ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων ἄσμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα τρία ἐγράφησαν τῷ 1839, τὸ δὲ τέταρτον τῷ 1852. Ἡ στροφή πρὸς τὴν καθαρεύουσαν εἶναι ἤδη σαφὴς εἰς τὰ πρῶτα ἄσματα. Αἱ λέξεις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καθίστανται τώρα συχνότεραι, αἱ ξέναι ἀποφεύγονται ἐπιμελῶς, ἐκτὸς βεβαίως τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἡ δὲ χρῆσις τῆς μετοχῆς εἶναι εὐρυτάτη. Ἐνταῦθα εὐρίσκομεν καὶ τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀρχαϊκῆς εὐκτικῆς (2) καὶ μονολογικοῦ μέλλοντος (3).

Εἰς τὸ «Κάτοπτρον τοῦ 1845» ἡ γλωσσικὴ εἰκὼν εἶναι ὁμοία πρὸς τὸν «Περιπλανώμενον», τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν «Μεταβολὴν τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου» (1843). Ἐξ αὐτῶν πάλιν ὁλόκληρον τὸ «Κάτοπτρον» καὶ αἱ σάτιραι αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν «Μεταβολὴν» παρέχουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅτι δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς συγκρίσεις πρὸς τὰς «Πρώτας Σάτιρας», διότι καὶ ἐδῶ, ἐφ' ὅσον τὸ περιεχόμενον εἶναι σατιρικόν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένωμεν δημοτικὴν, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ἄλλωστε εἰς τὸ «Ποιητικὸν Χαρτοφυλάκιον», ἔργον ἐκδοθὲν τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ τοῦ «Κατόπτρου». Ἡ σύγχρονος ἔκδοσις τῶν ἔργων τούτων ἀποκλείεται νὰ εἶναι τυχαία, ἀποκλείεται δηλαδὴ ἡ πιθανότης νὰ ἐγράφη τὸ «Χαρτοφυλάκιον» ἐνωρίτερον, διότι εὐρίσκομεν εἰς αὐτὸ σατίρας ἀναφερομένας εἰς πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἰδίας ἐποχῆς, ὡς λόγου χάριν ἡ σάτιρα «Ὁ Βουλευτὴς τοῦ 1845» κἄ. (4). Τὸ πιθανώτερον, λοιπόν, εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξ. Σούτσος δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη σαφὴ θέσιν ἔναντι τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ χρησιμοποιοῖ δι' ἔργα μὲ σατιρικὸν περιεχόμενον, ἐνῶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα ἡ προσκόλλησις του εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἦτο ἤδη ὀριστικὴ.

Εἰς τὸν Παναγ. Σούτσον τὸ πρᾶγμα καθίσταται εὐκρινέστερον. Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὰς τρεῖς ἐκδόσεις τοῦ «Ὀδοιπόρου» (1831, 1842, 1853), εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων ἡ γλωσσικὴ μορφή παρουσιάζεται διάφορος, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς δημοτικῆς καὶ φθάνουσα μέχρι τῆς ἀρχαϊζούσης (5). Τοῦτο βεβαίως σημαίνει ὅτι εἰς τὴν τρίτην ἔκδοσιν ὁ ποιητὴς ἀναιρεῖ τὰς δύο πρώτας, ἡ δὲ ἰσόχρονος διαφορὰ ἐκάστης ἐκδόσεως διευκολύνει διὰ μίαν σαφὴ παρακολούθησιν τῆς προοδευτικῆς ἐκείνης πορείας, ἡ ὁποία ὠδήγησε τὸν ποιητὴν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν γλωσσικῶν μεταβολῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς «Νέας Σχολῆς», διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖ καὶ τὴν θεωρητικὴν κατοχύρωσιν τοῦ γλωσσικοῦ του πιστεύω.

Εἰς τὴν «Κιθάραν» (1835) ἡ γλώσσα εἶναι δημώδης, ἀλλ' εἰς ὀρισμένα ποιήματα

1) Πρβλ. Ἀλέξ. Σούτσου, Ὑπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 105.

2) » » » » » » 116: Νέα ἔρρευσες καὶ ρεύσεις μέχρι συντελείας.

3) Πρβλ. Ἀλέξ. Σούτσου, ἐνθ. ἀν., σελ. 136: Νὰ σὲ φέρω ἐγὼ λύπην!...ὁ Θεὸς μὴ θώσσι.

4) Πρβλ. Ἀλέξ. Σούτσου, ἐνθ. ἀν., σελ. 204.

5) Περὶ τοῦ «Ὀδοιπόρου», ἰδ. καὶ Ν. Ι. Λάσκαρη, ἐνθ. ἀν., σελ. 277—283.—Κλ. Παράσχου, Ὁ περίφημος «Ὀδοιπόρος» τοῦ Σούτσου, περ. «Μεγάλῃς Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας», 12 Ἰουνίου 1927., σελ. 4.—Διὰ τὸν Παν. Σούτσον γενικώτερον ἰδ. Ἀγγ. Βλάχου, Ἀνάλεκτα, ἐνθ. ἀν., τόμ. Β'. σελ. 5—35.—Γ. Τσικοπούλου, Οἱ ἀδελφοὶ Σούτσοι καὶ ἡ πολιτικὴ ποίησις, ἐνθ. ἀν., ἰδίᾳ τὰς σελ. 232—241.

ἀναφερόμενα εἰς ἱστορικὰς στιγμὰς καὶ προσωπικότητας τοῦ ἔθνους ἀκολουθεῖ τὴν καθαρύουσιν. Οὕτως εἰς τὰ ποιήματα «Ἡ ΚΕ' Μαρτίου», «Ὁ Ἀποχαιρετισμὸς μας εἰς τὸν Μισοῦλην», «Νεκρικοὶ Διάλογοι», «Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνα», «Τὰ ἐρείπια τῆς παλιᾶς Σπάρτης» κ.ά. (1).

Τὴν στροφὴν πρὸς τὴν ἀρχαίζουσαν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν καὶ ἐκ τῶν δύο λυρικῶν του δραμάτων, «Ὁ Ἀγνωστος» καὶ «Ὁ Καραϊσκάκης» (1842). Τὰ δράματα ταῦτα δημοσιευθέντα μετὰ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ «Ὁδοιπόρου» παρουσιάζουν γλώσσαν ἀνάλογον πρὸς τὰς τροποποιήσεις, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ὁ ποιητὴς εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν ἐκδοσιν.

Ποιήματα μὲ σατιρικὸν περιεχόμενον καὶ γλώσσαν ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψε τὰς «Πρώτας Σατύρας» του ὁ Ἀλέξ. Σούτσος, ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Θεόδωρος Ὁρφανίδης (2). Ἡ συλλογὴ ἐπιγράφεται «Μένιππος» καὶ ἐξεδόθη εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον τῷ 1836 καὶ τὸ δεύτερον τῷ 1837. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀλέξ. Σούτσου διάχυτον καὶ εἰς τὰ δύο μέρη ὅχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ὕφους, ὁμολογεῖ εἰς τὸν πρόλογον ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς :

Καὶ λοιπὸν εὐθὺς φωνάζω χωρὶς καὶ νὰ φοβηθῶ
τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Σούτσον στὴν στιγμὴν νὰ μιμηθῶ (3).

Ἡ σύνθεσις εἶναι καὶ ἐδῶ εὐρυτάτη, αἱ ξέναι λέξεις ἄφθονοι, οἱ δὲ ἱστορικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων οὐσιαστικῶς ἀναύξητοι, δικαιολογούμενοι πολλάκις μὲ ἀφαιρέσιν. Εὐρεῖα ἐπίσης εἶναι ἡ ἐκθλιψις καὶ ἡ κρᾶσις, ἐνῶ εἰς πλείστας περιπτώσεις ἔχομεν ἀντὶ βουλευτικῶν προτάσεων τελικὰς :

Ζητοῦντες μὲ τοῦ ἔθνους των τὸ αἷμα καὶ τὴν βλάβη
Ἀξίας κ' ὑπουργήματα καθεὶς των γιὰ νὰ λάβῃ (4)

Τώρα εἶσθ' ἀναγκασμένοι στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ζῇ τε

Καὶ πῶς εἰς αὐτοὺς ποὺ θέτε Πρίγκιπες γιὰ νὰ φάνῃ τε
Τὸ περίπαιγμα σ' ὀλίγον αὐτῶν ὅμως θὰ γενῇ τε (5).

Ἀκολουθῶν τὴν γλωσσικὴν ἐξελικτικὴν πορείαν τῶν Σούτσων πρὸς τὸν ἀρχαῖ σμόν, ἤλλαξε καὶ ὁ Ὁρφανίδης κατεύθυνσιν καὶ ἔγραψεν ἀργότερον εἰς ἀρχαίζουσαν γλώσσαν τὸ «Τρι—Λιρι» (1858), τὸ ἀρτιώτερον ἴσως σατιρικὸν ἔργον ὀλοκλήρου τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου ὡς καὶ περὶ συγκριτικῆς ἐξετάσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν «Μένιππον» θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος.

1) Πρβλ. Παναγ. Σούτσου, Ποιήματα, ἐνθ. ἀν., σελ. 12—13, 41—42, 68—74, 75—78, 78—80.

2) Γενικὴ Βιβλιογραφία : Σπ. Δὲ Βιάζη, Θεόδωρος Ὁρφανίδης, «Ποιητικὸς Ἀνθὼν» (Ζακύνθου), Α' (1886), σελ. 15—16.—Τιμολέοντος Ἀμπελᾶ, Ὁ Θεόδωρος Ὁρφανίδης καὶ ἡ ἐποχὴ του, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19 αἰῶνος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 331—400. Ἰδιαίτερος λόγος περὶ τῆς συμβολῆς τῶν λογίων τῶν μέσων τοῦ 19 αἰ. εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀποκάθαρσιν γίνεται εἰς τὰς σελ. 344—345.—Μιχ. Ἀργυροπούλου «Σμύρνη», Ἀθῆναι 1944, σελ. 94—97.—Σρατιωτικὰ ποιήματα τοῦ Θ. Ὁρφανίδου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ «Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον», ἔτος ε', Ἀθῆναι 1866, σελ. 265—271.

3) Πρβλ. Θεοδ. Ὁρφανίδου, Ἀπαντα, ἐκδ. Φέξη, Ἀθῆναι 1915 (πρόλογος Ἰω. Ζερβοῦ, σελ. 4).

4) Πρβλ. Θεοδ. Ὁρφανίδου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 267.

5) » » » » » » » » 270.

Φανατικός ὁπαδὸς τῆς δημοτικῆς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς (1). Τῷ 1831 τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δημοτικῆς ποιήσεως ἐξέδωκε τὸν «Δῆμον καὶ Ἑλένην», τῷ δὲ 1837 εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν «Διαφόρων ποιημάτων» τοῦ τὴν «Φροσύνην», δρᾶμα ρομαντικῆς διαθέσεως εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου τόμου (1840) διὰ τοῦ «Λαοπλάνου» ἐστράφη πρὸς τὸν ἀρχαϊσμὸν, καθιστάμενον περισσότερον ἑκδηλον εἰς «Τοῦ Κουτρούλη τὸν γάμον» (1845).

Τὴν ἰδίαν μεταστροφὴν καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον χαρακτηριστικὴν ἐνεφάνισε καὶ ὁ Φαναριώτης ποιητὴς Ἡλίας Τανταλίδης. Ἀφετηρία εἶναι καὶ δι' αὐτὸν ἡ δημῳδία, εἰς τὴν ὅποian ἔγραψε τὴν πρώτην ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστοπούλου. Ἡ συλλογὴ αὕτη, τιτλοφορουμένη «ΠΑΙΓΝΙΑ ἢ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ» καὶ δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς Σμύρνην τῷ 1839, περιλαμβάνει βακχικὰ καὶ ἑρωτικὰ ποιήματα ἀποτελοῦντα, ὡς λέγει ὁ Ἰω. Ζερβός, μίαν «καλὴν ἀπήχησιν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοπούλου» (2). Ἐν τούτοις, ἀρχαϊκοὺς τύπους, σποραδικῶς βαβαίως, εὐρίσκομεν καὶ ἐδῶ, τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν κλασσικὴν μόρφωσιν τοῦ ποιητοῦ, πρὸ πάντων ὁμῶς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μίμησις τοῦ Χριστοπούλου εἶναι μίμησις ὕφους καὶ περιεχομένου κυρίως, ἐνῶ ἡ γλωσσικὴ μορφή ἐθεωρήθη ἀπλῶς ὡς ἀναπόφευκτος, ὡς μίᾳ προϋπόθεσις ἔναντι τῆς ὁποίας ὀφείλει νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐφ' ὅσον ἐπεθύμει νὰ γράψῃ βακχικὴν καὶ ἑρωτικὴν ποίησιν.

Ὅλῳ ἔτι μετὰ τὰ «ΠΑΙΓΝΙΑ ἢ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ» ἐδημοσιεύθησαν εἰς Ἀθήνας καὶ τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα, ποιητοῦ μὲ ἰσχυράν τὴν δυτικὴν καὶ ἐπτανησιακὴν ἐπίδρασιν καὶ σαφέστερον προσανατολισμὸν εἰς τὴν γλῶσσαν. Διὰ τὸν Ζαλοκώστα καὶ αἱ δύο γλωσσικαὶ μορφαὶ εἶναι παραδεκταί, ἡ δὲ χρῆσις ἐκάστης ἐξαρτάται κυρίως ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ περιεχομένου, ὁδηγοῦντος ὁμῶς συνήθως εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἰδοὺ πῶς ὁ ἴδιος δικαιολογεῖ τὴν διγλωσσίαν τοῦ ἔργου του : «Δὲν φρονοῦμεν ὅτι ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως ἐν γένει, διότι στερεῖται πολλῶν ὄρων καὶ ἀδυνατεῖ νὰ περιγράψῃ ναυμαχίαν, λόγου χάριν, ἐκτὸς ἂν λάβῃ τοὺς ὅρους ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀλλὰ τότε ἀποβάλλει τὴν πρωτότυπον χροιάν καὶ καθίσταται μιζοβάραρος. Διατεινόμεθα ὁμῶς ὅτι πρέπει νὰ τὴν μεταχειρίζονται οἱ ποιηταὶ μας εἰς μικρὰς μόνον ποιήσεις, διότι ἄλλως οἱ πολλὰ ἐπιγενέστεροί μας δὲν θέλουσιν εὖρεϊ οὐδ' ἶχνος αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου, ἐνῶ εἶναι ἐπιδεκτικὴ ὕψους, ἔχει ἀδιοφιλονείκητον προτέρημα τὴν συγχώνευσιν τῶν φωνηέντων, διότι ὁ λαὸς ὁμιλῶν τὰ συγχωνεύει. Τοῦτο προστίθῃσι πολλὴν χάριν, πολλὴν ἁρμοσίαν εἰς τὸν ἔμμετρον λόγον» (3).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ προτίμησις τοῦ Ζαλοκώστα εἰς τὴν καθαρεύουσαν καθίσταται ἐμφανής. Εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἄλλωστε ἐδημοσίευσεν τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του, μάλιστα δὲ καὶ τὰ πρῶτα, ὡς «Ἡ ΚΕ' Μαρτίου» (1840), «Εἰς τὴν θανοῦσαν

1) Γενικὴ Βιβλιογραφία : Σπ. Δὲ Βιάζη, Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς, «Ποιητικὸς Ἀνθών» (Ζακύνθος), Α' (1886), σελ. 173—176.—Κ. Παλαμᾶ, Ἀλέξ. Ραγκαβῆς, «Ἡμερολόγιον Σκώκου» 1888, σελ. 321—324.—Ἀριστοτ. Κουρτίδου, Ὁ Ἀλέξ. Ραγκαβῆς ὡς διηγηματογράφος, Ἀθῆναι 1921.—Εὐγενίου Ζαλοκώστα, Ἀλ. Ραγκαβῆς, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, τόμ. Α', σελ. 245—276.—D. Sanders, Die politische Poesie bei den Neugriechen (φυλλάδιον ἀνευ λοιπῶν στοιχείων εἰς Γεννάδειον Βιβλιοθήκην), σελ. 177 κ.εξ.

2) Πρβλ. Ἡλ. Τανταλίδου, Ποιήματα, ἔκθ. Φέξη, Ἀθῆναι 1915. Πρόλογος Ἰω. Ζερβοῦ, σελ. 4.—Ἰδ. καὶ Ἰω. Ἰσιδ. Σκυλίτση, Ἡλίας Τανταλίδου Βίος καὶ Ἔργα, «Παρνασσός», Α' (1877), σελ. 81—95.

3) Πρβλ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Ἔργα (Πρόλογος καὶ σημειώματα Κ. Καιροφύλα), Ἀθῆναι, σελ. 30—31, καὶ περ. «Μνημοσύνη», τεύχος 15 Ἀπριλίου 1852. Περὶ τοῦ Ζαλοκώστα γενικώτερον ἰδ. Σπ. Δάμψα, Γ. Ζαλοκώστας, Ἀθῆναι, 1868.—Πολ. Δημητρακοπούλου, Ζαλοκώστας, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰ., ἐκδ. ἀν., τόμ. Β', σελ. 3—31.

Θυγατέρα μου» (1842), αἱ «Σκιαὶ Φαλήρου» (1844) κἄ., ἐνῶ ὁ γλωσσικός διαφορισμός ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου κατέστη εὐκρινὴς τῷ 1848, ὅτε ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ποιήματα «Χάνι Γραβιάς» εἰς ἀσπηρὰν καθαρεύουσαν καὶ «Ὁ βο-
ριαῖς ποὺ τ' ἀρνάκια παγώνει» εἰς ἀρίστην δημοτικὴν. Τὴν γλωσσικὴν τοῦ πληρότητα ἀποδεικνύει ὁ Ζαλοκώστας κινούμενος μὲ μεγάλην ἀνείσιν καὶ εἰς τὰς δύο γλωσσικὰς μόρφας, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν δημοτικὴν, τῆς ὁποίας ἡ τελειότης μόνον πρὸς τὴν δη-
μοτικὴν τοῦ Βαλαβάνη δύναται νὰ παραβληθῇ. Οὐδεμία προσπάθεια καταβάλλεται διὰ τὴν ἐξεύρεσιν καὶ πλοκὴν τῶν λέξεων, οὐδεμία σχεδὸν τροποποιήσις λογίων λέξεων εἰς δημοτικάς καὶ τοῦτο, δίδει τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὁ Ζαλοκώστας τὴν γνωρίζει ἐκ πρώτης ἐπαφῆς καί, ὡς λέγει ὁ Ἀγγ. Βλάχος, «δὲν εἶχε σπουδάσει τῇ βοηθείᾳ ἀνα-
γνωσμάτων καὶ λεξιλογίων τὴν δημοτικὴν τῆς Ἑλλάδος γλῶσσαν, ἀλλ' εἶχεν ἀντλήσει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, καὶ ἐνσαρκωθείς, οὕτως εἰπεῖν, αὐτὴν, κατεῖχε τὸ πνεῦμα τῆς τῷ ἀληθὲς καὶ συνησθάνετο ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ καρδίας πᾶσαν αὐτῆς καλλονὴν καὶ δύναμιν» (1).

Διὰ τὸν Δημοσθένην Βαλαβάνην ἐλέγχθη πολλάκις ἀνωτέρω ὅτι οἱ εἰς δημοτικὴν στίχοι τοῦ εἶναι ἐκ τῶν ἀρτιωτέρων τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ τὰ πρῶτα ἐγράφησαν εἰς τὴν καθαρεύουσαν μετὰ τῶν ἐτῶν 1845—1850, πρὶν ἀκόμη ὁ ποιητὴς δεχθῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία τὸν ὠδήγησεν εἰς μεταβολὴν τοῦ γλωσσικοῦ προσανατολισμοῦ του.

Παράλληλον χρῆσιν δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης παρουσιάζει εἰς τοὺς ὀλίγους στίχους τοῦ καὶ ὁ Ἥλιος Καλαμογδάφτης, ἀλλ' ἡ καθαρεύουσά του εἶναι μεικτὴ καὶ ἄτεχνος. Χρησιμοποιεῖ λέξεις τῶν ἄκρων, χωρὶς νὰ δικαιολογηται εἰς τοῦτο ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων του, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὴν δημοτικὴν εἶναι πολὺ ἀρτιώ-
τερος, χρησιμοποιῶν καὶ πολλὰ δημοτικὰ φωνητικὰ στοιχεῖα, ὡς παρεκτάσεις, ἀναπτύ-
ξιν φωνηέντων κἄ.

Συντηρητικὴν καθαρεύουσαν περιέχει εἰς τὰ ὀλίγα σονέττα τοῦ (1845, 1848) ὁ Στέφ. Κουμανούδης, ἐνῶ ἐκ τῶν πλέον ἀκραιφνῶν καθαρευόντων τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ Ἰωάννης Ἰσιδωρίδης Σκυλίτσης, τοῦ ὁποῦ ἡ ᾠδὴ «Τῷ ποιητῇ Ἰωάννῃ Καρα-
σούτσα» (1846) ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ὅχι μόνον γλωσσικῆς ὑπερβάσεως ἀλλὰ καὶ τῆς φυσιολογικῆς ἀναμενομένης ἀσφαfeίας καὶ τοῦ ἐν γένει χαλαροῦ ὅφους εἰς τὸ περιεχόμενον :

Λάμβανε τὸν Πλούταρχόν σου καὶ πορεύου πρὸς τὴν πύλην
τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ὅταν ὁ σφυρόεις μύδρος τὴν θολοειδῇ κογχύλῃν
φύγῃ τ' οὐρανοῦ,
ὅλος νοῦς γενοῦ.

Ἐν οἰκτίρμον ῥίψον ὄμμα πρὸς τὸν ἄχαρὶν μου τόπον,
πρὸς Ἀνατολάς.

Γνώρισόν με ἐν τῷ μέσῳ πόλεων πολυανθρώπων,
καὶ σιωπηλάς
δός μοι εὐχωλὰς.

Αἱ συμπάθειαι κοιμῶνται ὕπνον προσδοκίας,
τοῦ φωτός μου φῶς.

Νὰ ἐκλείψωσι ; Τί λόγος ! Ἀλλὰ μέχρι συντελείας
μ' εἶσαι ἀδελφός
Ὁ καιρὸς σοφός (2).

.

1) Πρὸς. Γ. Ζαλοκώστα, Ἔργα, ἐνθ. ἀν., σελ. 37.

2) Πρὸς. BB 12, σελ. 268.

Ἀλλὰ τοῦ ἢ γλῶσσά του εἶναι κράμα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης με πολλὰς ἀτελείας, ἄνευ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος.

Εἰς καθαρεύουσιν κυρίως ἔγραψε καὶ ὁ Σμυρναῖος ποιητὴς Ἰωάννης Καρασοῦτσας (1), ἐκ τῶν σημαντικωτέρων λυρικῶν τῆς ἐποχῆς του με βαθὺ ποιητικὸν αἶσθημα. Ἡ γλῶσσά του προσεγγίζει τὴν ἀρχαίζουσιν. Σχοινοτενεῖς εἰκόνες, πλατυασμοί, ἀρχαῖκα συντάξεις, ἀποστροφαί, εὐρεῖα χοῆσις μετοχῶν κἄ. παρατηροῦνται συνεχῶς εἰς τὰς συλλογὰς του. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων προβαίνει μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας· ἀποφεύγει τὰς ξένας λέξεις, λαμβάνει πλείστας ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, χρησιμοποιεῖ ἀντωνυμίας τοῦ τύπου *ὅς, ὅστις*, τὸν μονολεκτικὸν ἢ περιφραστικὸν μέλλοντα ἀναλόγως τῆς μετρικῆς ἀνάγκης καὶ δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐν ἀφθονίᾳ τύπους τῶν ρημάτων εἰς -μι. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἰς ποιήσιν με καθαρῶς λυρικὸν περιεχόμενον ἦτο βεβαίως ἢ συνήθης κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ἀλλὰ διὰ τοὺς χρόνους τῆς πρώτης περιόδου ἐξαιρετικῶς σπανία.

III Η ΝΕΑ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΓΡΑΦΟΜΕΝΟΥ ΛΟΓΟΥ

Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ἡ πρώτη περίοδος ἀπετέλεσε τὴν μεταβατικὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ὠδήγησεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διαμόρφωσιν ποιήσεως πατριωτικοῦ κυρίως περιεχομένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς γλωσσικὸν προσανατολισμὸν τείνοντα πρὸς τὴν ἀρχαίζουσιν καὶ ἀντιπροσωπευόμενον βασικῶς διὰ τῆς «Τουρκομάχου Ἑλλάδος» τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου.

Ἐν τούτοις, ἐκ τῆς ὅλης αὐτῆς κινήσεως ἔλειπεν ἀκόμη τὸ ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ καθίστατο δυνατὴ ἡ προβολὴ καὶ θεωρητικὴ κατοχύρωσις τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, ἡ δημιουργία τρόπου τινὰ τῆς Σχολῆς, περὶ τὴν ὁποίαν ὠφείλον νὰ συσπειρωθοῦν καὶ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ ὅλοι, ὅσοι ἐπίστευον ὅτι ἡ ποίησις θὰ ἠδύνατο νὰ κατευθύνῃ ἀποφασιστικῶς τὸ ἔθνος εἰς μίαν ἄμεσον καὶ σταθερὰν λήψιν ἐπαφῆς μετὰ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβε νὰ συγγράψῃ ὁ Παναγ. Σούτσος. Καὶ θὰ ἦτο πράγματι ἀναληθές, ἐὰν ὑπεστηρίζετο ὅτι ὁ Παναγ. Σούτσος ἐνήργησε κατὰ τὸν κοινὴν συμφωνίαν, γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι αἱ ἀπόψεις του ἐταυτίζοντο πρὸς τὰς ἀπόψεις πολλῶν ἄλλων οὕτως, ὥστε ἡ «Νέα Σχολὴ τοῦ Γραφομένου Λόγου» νὰ ἀπηχῇ καλλίτερον παντὸς ἄλλου ἔργου τὰς γλωσσικὰς ἀντιλήψεις καὶ γενικωτέρας πνευματικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς.

Χρονολογία ἐκδόσεως εἶναι τὸ 1853, ἔτος δηλαδὴ μετὰ τοῦ ὁποίου συμπιπτει ἡ τρίτη ἔκδοσις τοῦ «Ὁδοιπόρου». Τὸ ἔργον ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου κατανέμεται ὡς ἑξῆς :

Ἐκ τῶν 92 ἐν ὅλῳ σελίδων αἱ πρῶται 73 χωρίζονται εἰς 8 κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἄνευ ὑποτίτλου, τὰ δὲ ἄλλα ὡς κάτωθι :

Κεφάλαιον Β' Κανόνες Γενικοὶ (σελ. 5—6).

- » Γ' Περὶ τῆς Γραμματικῆς κατὰ τὸν πεζὸν λόγον (σελ. 6—26).
- » Δ' Περὶ τῆς Γραμματικῆς τοῦ ποιητικοῦ λόγου (σελ. 27—37).
- » Ε' Περὶ Λέξεως καὶ Φράσεως κατὰ τὸν πεζὸν λόγον (σελ. 37—43).
- » Ϛ' Περὶ Λέξεως καὶ Φράσεως κατὰ τὸν ποιητικὸν λόγον (σελ. 44—48).
- » Ζ' Περὶ Ὑφους κατὰ τὸν πεζὸν λόγον (σελ. 49—52).
- » Ε' Περὶ Προσῳδίας, Μέτρων ὁμοιοκαταλήξεως καὶ Ὑφους Ἑλληνικοῦ

κατὰ τὸν ποιητικὸν λόγον (σελ. 53—73).

1) Περὶ τοῦ Ἰω. Καρασοῦτσα ἰδὲ καὶ Ἀγγέλου Βλάχου, Ἀνάλεκτα, τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1901, σελ. 56—82.—Κλ. Παράσχου, Δέκα Ἑλλήνες Λυρικοί, Ἀθήναι 1937, σελ. 25 κ.ἐξ.—Μιχ. Ἀργυροπούλου «Σμύρνη», Ἀθήναι 1944, σελ. 110—117.

Αἱ ὑπόλοιποι σελίδες ὑπὸ τὸν τίτλον «Δοκίμια τοῦ πεζοῦ Λόγου» περιλαμβάνουν τεμάχια εἰς πεζὸν ἀποσκοποῦντα εἰς προβολὴν τοῦ ὕφους.

Θεμελιώδης ἀρχὴ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ προσέγγισις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἔκφρασιν εἶναι δυνατὴ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ μεσολαβήσῃ ἕν χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῦ τοῦ γλωσσικὸν ὄλικόν τῆς ἀρχαίας θὰ προσφερθῇ εἰς τὸν λαὸν σταδιακῶς, διὰ τὰ εἶναι ἀφομοιώσιμον. Ἡ σαφὴν εἰς τὴν ἔκφρασιν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία, ἡ βραχεῖα περίοδος διευκολύνει τὴν κατανόησιν, πᾶσα δὲ προσπάθεια ἀποτόμου μεταπηδήσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν εἶναι ὄχι μόνον ματαία, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβής. Ὡς χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἀναφέρει τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον, παλαιὸν ὁπαδὸν τοῦ Κοραῖ, ὁ ὁποῖος ἀπέβαλε μὲν «τὴν Ἰσχνὴν τῆς Σχολῆς αὐτῆς γλῶσσαν», προέτρεξεν ὁμῶς καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀρχαίᾳ εἰς ἐποχὴν μὴ ἐνδεικνυομένην ἀκόμη πρὸς τοῦτο : «Ὅτε δὲ εἰς Ἀθήνας ἦλθε (ὁ Οἰκονόμος) καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου ἀσμένως εἶδεν, ἀπέρριψεν εὐθὺς τὰς Γαλλικὰς βακτηρίας τοῦ Κοραῖ καὶ τὴν τοῦ οὐρανοβάμωνος Παύλου διαλεγομένου πάλαι ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐλάλησεν» ὅθεν ὁ τορνευτὴς τῶν καλῶν λόγων διδάσκαλος προπορευθεὶς τοῦ χρόνου ἐπεκάθησεν εἰς τὸ τέρμα, ὅπου μετὰ εἰκοσιν ἐνιαυτοῦς φθάσουσιν, οἱ τῆς ἡμετέρας σχολῆς μαθηταί. Καὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν λοιπὸν γραμματικὴν, (ἦν αὐτὸς ἄπασαν μέχρι κεραίας ἀπὸ τῆς σήμερον παραδέχεται) καὶ κατὰ τὴν εὐληπτοτέραν λέξιν, καὶ κατὰ τὴν ἀπλουστέραν σύνταξιν διαφέρομεν ἡμεῖς. Ἡμεῖς ἐπιβάλλομεν ἡμῖν αὐτοῖς ὥς ὅρον τοῦ γράφειν τὴν κατανόησιν τῶν γραφομένων ὑπὸ παντὸς ἀναγινώσκοντος. Αὐτὸς δὲ ὁ νέος Ἡσαΐας περὶ τούτου ὀλίγον μεριμνᾷ λαμβάνων δὲ ἀρχαίαν πάντῃ λέξιν καὶ φράσιν, κατέστησεν ἑαυτὸν ἕνα τῶν ἀρχαίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας . . . Ἀπὸ ταύτης τῆς Σχολῆς ἐπὶ τινὰς ἐνιαυτοὺς ἀπέχετε, ὦ νέοι ! καίτοι θαυμάζοντες τηλικούτον ἄνδρα περὶ τὸ λέγειν» (1).

Τὸ ἀπαιτούμενον, λοιπόν, διάστημα εἶναι διὰ τὸν Παναγ. Σούτσον εἰκοσιν ἔτη. Κατὰ τὴν μεταβατικὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καλύπτουσιν χρόνον ὀλιγώτερον μιᾶς γενεᾶς, θὰ δυνηθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐκφράζωνται γραπτῶς τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀρχαίαν, εἰς τοῦτο δὲ θὰ βοηθήσῃ πολὺ καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ χρῆσις χιλιάδων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις θὰ ἀντλήσῃ μοιραίως ἐξ αὐτῶν προκειμένου νὰ δημιουργήσῃ νομοθετικὴν ὀρολογίαν κᾶ. (2). Οὐδεμία ἀνάγκη συνεπῶς νὰ προτρέξωμεν. Ἀρκεῖ νὰ κατανοήσωμεν μόνον τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν τῆς κινήσεως ταύτης καὶ νὰ ἐργασθῶμεν μεθοδικῶς πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς γλωσσικῆς ἀποκαθάρσεως, μέγα μέρος τῆς ὁποίας ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀποβολὴν τῶν ξένων ἐπιδράσεων, ἥτοι γαλλισμῶν, ἰταλισμῶν, γερμανισμῶν κλπ. Τὸ ἔργον τοῦτο πράττουσιν ἤδη οἱ Ἑπτανήσιοι : «Αὐταὶ αἱ βαρβαραφωνίαι, αὐτοὶ οἱ Ἱταλισμοί, Σλαβισμοί, καὶ Τουρκισμοί ἐξοβελιστέοι οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς γραφομένης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὁμιλουμένης ἔτι γλώσσης, ὥς στίγματα τῆς δουλείας ἡμῶν. Ἐπαινοῦμεν δὲ μάλιστα τοὺς φιλοπάτριδας Ἑπτανησίους, ἀποβάλλοντας σήμερον πάντα Ἱταλισμὸν καὶ γενναίως φιλοτιμουμένους πρὸς τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος φωνῆς καὶ σύμπαντας ἐνθυμουμένους ὅτι συμπολῖται αὐτῶν ἦσαν οἱ δίδυμοι ἀστέρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης καὶ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις» (3).

Ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς ἀντιλαμβάνεται ὅτι μίᾳ τοιαύτῃ μεταβολῇ δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τοσοῦτον βραχὺ διάστημα, ἐὰν ἡ προσπάθεια τείνῃ πρὸς ταυτισμὸν τῆς συγχρόνου γλώσσης πρὸς τὴν ἀττικὴν διαλεκτὸν. Ἐκεῖνο μόνον τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ χρῆσις ἀρχαίων λέξεων, τὸ κατὰ πόσον δὲ αἱ λέξεις αὗται εἶναι ἀττικαὶ ἢ ὄχι δὲν ἐνδιαφέρει τὸν ποιητὴν. Οὕτως, ἐξετάζων τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν λαμβάνει ἐξ αὐ-

1) Πρὸλ. Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 48—49.

2) Πρὸλ. ἐνθ. ἀν., σελ. 39.

3) Πρὸλ. ἐνθ. ἀν., σ. 38, σημ. 1.

τῆς στοιχεῖα ἀπαντῶντα καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἀρχαίας ἐλληνικὰς διαλέκτους, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα τὰ κάτωθι :

- 1) Τοὺς ἀσυναϊρέτους τύπους τῶν ρημάτων εἰς -έω καὶ -άω διατηρηθέντας εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Φθιώτιδος, Δωριδος καὶ ἀλλαχοῦ (1).
 - 2) Τὸ γ' πληθ. πρόσωπον παρατατικῷ εἰς -αν κατὰ τὸν ὁμηρικὸν ἔχουσαν.
 - 3) Τὸν τύπον οὔλα κατὰ τὸ ὁμηρικὸν δοῦρα.
 - 4) Τὸ ρῆμα γλέπω κατὰ τὸν πινδαρικὸν γλεφάρων.
 - 5) Τὸν τύπον πλεύμων κατὰ τὸ ἀριστοφάνειον πλευνόνων.
 - 6) Τοὺς τύπους τό δωκα, τό δεσα, τό θεσα κατὰ τὰ ὁμηρικὰ δῶκε, θέσαν κλπ. (2).
 - 7) Τὴν κατάληξιν -ης διὰ τὴν δοτικὴν πληθυντικῷ τῶν θηλυκῶν πρωτοκλίτων παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἀπαντῶσαν παρ' Ὁμήρου.
 - 8) Τοὺς ἀναυδήτους τύπους τῶν ρημάτων καὶ τοὺς τύπους θυγατρῶν, μάρτυρος (ὄνομ. πληθ.) κατὰ τὰ ἀντίστοιχα ὁμηρικὰ (3).
 - 9) Τὴν μετοχὴν παθητικῷ παρακειμένου ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ κατὰ τὰ αἰολικά.
 - 10) Τοὺς τύπους καλύβα στίβα, κατὰ τὰ δωρικά.
 - 11) Τοὺς τύπους ξερός, σίδερος κατὰ τὰ αἰολικά.
 - 12) Τὸ σύμπλεγμα χτ ἀντὶ κτ κατὰ τὰ ἰωνικά.
 - 13) Τὰ συμπλέγματα σφ, φτ ἀντὶ σπ, πτ κατὰ τὰ ἄττικά.
 - 14) Τὰ συμπλέγματα ρφ, ρθ ἀντὶ λφ, λθ κατὰ τὸν Ὁμηρον.
 - 15) Τοὺς τύπους τον, την, του ἀντὶ αὐτόν, αὐτήν, αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσφυμα -ν εἰς ρήματα εἰς -ύω κατὰ τὸν Ὁμηρον (4).
 - 16) Τὰ τροπικά ἐπιρρήματα εἰς -α ἀντὶ -ως κατὰ τὸν Πίνδαρον.
 - 17) Τοὺς συγκεκομένους τύπους ποτάμι, ποτήρι κατὰ τὰ δωρικά.
 - 18) Τὴν αἰτιατικὴν ἐνικῷ ἀντὶ δοτικῆς, π. χ. μὲ εἶπεν, κατὰ τὰ ἄττικά καὶ τὸν Ὁμηρον.
 - 19) Τὴν προστακτικὴν ἀορίστου α' εἰς -ετς ἀντὶ -ατς κατὰ τὸν Ὁμηρον (5).
 - 20) Τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον ἀορίστου α' εἰς -ετς ἀντὶ -ας κατὰ τὰ ἰωνικά.
 - 21) Τὴν σύντμησιν τῆς προθέσεως εἰς (ε) κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη.
 - 22) Τοὺς τύπους γλυκὸς ἀντὶ γλυκὺς, πολὸς ἀντὶ πολὺς κατὰ τὰ ἰωνικά.
 - 23) Τὸν σχηματισμὸν ὀνομαστικῆς κατ' ἐπίδρασιν τῆς αἰτιατικῆς κατὰ τὴν γενικὴν τάσιν τῶν ἀρχαίων.
 - 24) Τὴν μετὰστασιν τῶν ρημάτων ἐκ τῆς ἀθεμάτου εἰς τὴν θεματικὴν συζυγίαν κατὰ τὰ αἰολικά.
 - 25) Τὴν τροπὴν τῶν προθέσεων ἐν συνθέσει εἰς ἀναί ἀντὶ ἀνά, καταί ἀντὶ κατά, ἀπαι ἀντὶ ἀπὸ κατὰ τὰ αἰολικά (6).
- Ὅμοιως εἰσάγει τὸν μονολεκτικὸν μέλλοντα, τὸν περιφραστικὸν σύνθετον καὶ ἀπλοῦν παρακειμένον καὶ ὑπερσυντέλικον, ἀποβάλλει τὸν «φραγκικὸν ὑποθετικόν» καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀναλόγως τῆς ἐννοίας χρησιμοποιεῖ παρατατικόν, μέλλοντα, παρακειμένον ἢ ὑπερσυντέλικον. Εἰσάγει τὸ εἰδικὸν καὶ τελικὸν ἀπαρέμφατον, τὴν μετοχὴν, τὴν προστακτικὴν καὶ εὐκτικὴν, τὴν δοτικὴν καὶ πάσας τὰς ἀρχαίας ἀντωνυμίας, συνδέσμους, προθέσεις καὶ ἐπιρρήματα (7).

1) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., σελ. 31 τὸ κεφάλαιον «Περὶ τῆς Γραμματικῆς τοῦ ποιητικοῦ λόγου», σελ. 27—28.

2) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., διὰ τὴν ἀρίθμησην 2-6 σελ. 29.

3) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., διὰ τὴν ἀρίθμησην 7—8 σελ. 30.

4) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., διὰ τὴν ἀρίθμησην 9—15 σελ. 31.

5) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., διὰ τὴν ἀρίθμησην 16—19 σελ. 32.

6) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., διὰ τὴν ἀρίθμησην 20—25 σελ. 33.

7) Πρβλ. ἐνθ. ἀν. σελ. 34.

Τὴν διδασκαλίαν τῆς «Νέας Σχολῆς» κατεπολέμησεν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος δι' ἐκτενοῦς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Σούτσια». Ἀλλ' ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀσώπιου ἐστράφη εἰς τὴν καταδείξειν τῶν σφαλμάτων ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Παναγ. Σούτσος δὲν ἐγνώριζεν ἐπαρκῶς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ὄχι εἰς τὴν καταπολέμῳ τῆς ἰδέας καθ' ἑαυτὴν «ὡς ἀχρήστου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡμῖν» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Χατζιδάκι (1). Ὁ Σούτσος, λέγει ὁ Ἀσώπιος, δέχεται ὅτι αἱ διορθώσεις εἰς τὴν γλῶσσαν τίθενται βαθμῆδόν καὶ κατὰ καιροῦς, ἀλλὰ ἐνῶ κατηγορεῖ τὸν Κοραῖν ὅτι ὠπισθοδρόμησε καὶ τὸν Οἰκονόμου ὅτι προέτρεξε, δὲν ὀρίζει πότε καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνουσι αἱ διορθώσεις (2). Ἡ γνώμη ἐπίσης ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν μονολεκτικὸν μέλλοντα εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ὁ περιφραστικὸς μέλλων διακρινόμενος εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον ἀντιδιαστέλλει «τὸ κατὰ συνέχειαν ἢ ἐπανάληψιν γενησόμενον τοῦ κατὰ συντέλειαν καὶ ἅπαξ γενησόμενου», τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ πλεονέκνημα τῆς νέας ἑλληνικῆς (3). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ, τὴν ὁποίαν προτείνει, δὲν ἔχει καθορισθῇ ἐπακριβῶς κατὰ τὸ εἶδος, ὅπως τοῦλάχιστον παρουσιάζει αὐτὴν εἰς τὸν πρόλογον τοῦ «Βλαχάβας»: «Καὶ ἦδη δύο εἶδη λεκτικοῦ καθιερώθησαν. Τὸ μὲν περιέχει καθαρὰν τὴν κανονικὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ οὕτως ἐγράφησαν ὁ *Μεσσίας* καὶ ὁ *Βλαχάβας* τοῦ Παναγ. Σούτσου, τὸ δὲ περιέχει ὀλιγίστους Ἰωνισμούς, Δωρισμούς, Αἰολισμούς καὶ Ἀττικισμούς, πολλὰς λέξεις ἀνθηρὰς καὶ φράσιν γλαφυράν, καὶ οὕτως ἐγράφη ἡ *Τουρκομάχος* τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου» (4). Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ ποίαν γλῶσσαν ὑπαινίσσεται ὀνομάζων αὐτὴν γνησίαν ἀρχαίαν καὶ συγχρόνως στερουμένην ἰωνισμῶν, δωρισμῶν, αἰολισμῶν καὶ ἀττικισμῶν, δηλαδὴ ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα συνθέτουν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (5).

Αὗται εἶναι δι' ὀλίγων αἱ βασικαὶ ἐπικρίσεις, τὰς ὁποίας διετύπωσεν ὁ Κωνστ. Ἀσώπιος διὰ τὴν «Νέαν Σχολήν» (6). Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς καθαρῶς θεωρητικῆς πλευρᾶς, ὁ Παναγ. Σούτσος προχωρεῖ καὶ εἰς ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει παρέχων ὡς παράδειγμα τὴν τελικὴν μορφήν τοῦ «Ὁδοιπόρου», τὸν ὁποῖον διεμόρφωσεν συμφώνως πρὸς τὰς θεωρίας ταύτας, ὁμολογῶν τὰ παλαιὰ λάθη του: «Καθὼς ὁ ποιήσας ἐργάτης τὸ Ἑρεχθεῖον οὐχὶ μόνον τὸ μνημεῖον ὅλον ἐλάξευσεν ὥραϊον, ἀλλ' ἰδίως καὶ ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτοῦ, οὕτως καὶ ὁμεῖς ὡς τὴν Πύλιν τοῦ Ἑρεχθεῖου ἐργάζεσθε ἕκαστον ἔπος. Αὕτη ἐστὶν ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη τοῦ ποιεῖν τὰ ἔπη, ἢ τοῦ Ἑλληνίζειν κατὰ τὴν νεωτέραν ποιήσιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν μέγιστον Κοραῖν καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀσώπιον, καὶ τὸν Μανουῖσον, καὶ τὸν Φαρμακίδην καὶ ἅπαντας τοὺς λογίους ἐδικάσαμεν καὶ παρεστήσαμεν, ὅτι τὰ παρ' αὐτῶν γραφόμενα, γελοῖα σήμερον ὄντα, γελοιωδέστερα δὲ μετ' ὀλίγων ἐσόμενα, λησμονηθήσονται μετ' οὐ πολὺ ὡς τὰ τοῦ Πτωχοπροδόμου ψελλίσματα, δικάσομεν ἦδη καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς κατὰ τὴν ποιήσιν» τὴν δὲ ἡμετέραν περιφιλαντίαν

1) Πρβλ. Γ. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι, ἐνθ. ἀν., σελ. 206—207: «Τότε ὁ Ἀσώπιος ἐσφαλλὲν δεινῶς ζητήσας ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Σούτσος ἦτο ἄπειρος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ὅτι ἐσφάλλετο πολλάκις, γελοῖως . . . Ἐπρεπε νὰ πολεμηθῶσιν οὐχὶ τὰ καθ' ἕκαστον λάθη τοῦ Σούτσου, ἀλλ' ἡ καθολικὴ γνώμη αὐτοῦ, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ καινοῦ νομίσματος ὡς ἀχρήστου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡμῖν».

2) Πρβλ. Κωνστ. Ἀσώπιου, Τὰ Σούτσια, ἐν ΒΒ 42, Ἀθῆναι 1955, σελ. 62.

3) Πρβλ. Κωνστ. Ἀσώπιου, Τὰ Σούτσια, ἐνθ. ἀν., σελ. 69.

4) Πρβλ. Κωνστ. Ἀσώπιου, Τὰ Σούτσια, ἐνθ. ἀν., σελ. 75.

5) Πρβλ. Κωνστ. Ἀσώπιου, Τὰ Σούτσια, ἐνθ. ἀν., σελ. 75.

6) Δι' ἄλλας ἐπικρίσεις τῆς Νέας Σχολῆς ἰδὲ: Ἡλία Σταθοπούλου, Ἀπάντησις εἰς τὴν Νέαν Σχολὴν τοῦ Παν. Σούτσου, Ἀθῆναι 1853.—Δημ. Βερναρδάκη, Τὸ τρωγάλιον τοῦ δοκητιστοῦ, Ἀθῆναι 1855.—Ἀρθρον τοῦ Α. Παλαιολόγου ἐν ἐφ. «Ἀθηνᾶ», ἀρ. 1772, 11 Μαΐου 1853.—Ἀντιθέτως τὴν Νέαν Σχολὴν ὑπεστήριξε ὁ Γεώργ. Χρυσοθέγγης ἰδ. Γ. Χ(ρυσοθέγγης), Τὸ ἐπιδόρπιον τοῦ γραμματοφάγου, Ἀθῆναι 1855.

καταπατοῦντες πρὸς ὄφελος τοῦ ἔθνους, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιδιορθοῦντες, δώσω-
μεν τοῖς Ἑλλησιν ὑποδείγματα τοῦ καλοῦ ποιητικοῦ λόγου» (1).

Τὰ ὑποδείγματα ταῦτα, ἀποτελοῦντα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς τρίτης ἐκδόσεως τοῦ
«Ὁδοιπόρου», παραβάλλει ὁ ποιητὴς μόνον πρὸς ἀντίστοιχα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς
πρώτης ἐκδόσεως. Ἐνταῦθα πρὸς καλλιτέραν παρακολούθησιν παρατίθενται καὶ τὰ
ἀντίστοιχα τῆς δευτέρας :

1. (1831) Ποῦ εἶναι ὁ νεόφερτος ὁ ξένος ὁδοιπὸρος ;
Σάν ξεαφνο μετέωρο μᾶς ᾠάνηκε στὸ ὄρος.
Τι μοναχὸς παράδοξος ! τί φεύγει τοὺς ἀνθρώπους,
Κ' εἰς τῶν σπηλαίων κρύπτεται τοὺς ἀφωτιστοὺς τόπους !
2. (1842) Ποῦ εἶναι ὁ νεόφερτος ὁ ξένος ὁδοιπὸρος ;
᾽Ως ξεαφνον μετέωρον ἐσκέπασεν τὸ Ὅρος.
Καλόγηρος παράδοξος . . . Τι φεύγει τοὺς ἀνθρώπους
Κ' εἰς τῶν σπηλαίων κρύπτεται τοὺς ἀφωτιστοὺς τόπους.
3. (1853) Ποῦ νυχτοτρέχει ὁ φανεὶς ἐξαίφνης ὁδοιπὸρος .
᾽Ως νέφος μελανόσκιον ἐκάλυψε τὸ Ὅρος.
Μυστηριώδης ἀσκητής ! Πῶς φεύγει τοὺς ἀνθρώπους
Κ' εἰς σπηλαιώδεις κρύπτεται καὶ ἀνήλιους τόπους (2).

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος καθίσταται ἤδη σαφές ὅτι οὐσιώδη διαφορὰν
παρουσιάζει μόνον τὸ ἀπόσπασμα τῆς τρίτης ἐκδόσεως, ἐνῶ αἱ πρῶται δύο ἐλάχιστα
διαφέρουν μεταξύ των. Ἐν τούτοις, καὶ ἡ ἐλάχιστη αὕτη διαφορὰ ἐντοπιζομένη ἰδίᾳ εἰς
τὸν δευτέρον στίχον ἀρκεῖ, διὰ νὰ καταδείξῃ τὴν τάσιν τοῦ Σούτσου πρὸς διασκευὴν
τοῦ ἔργου ἐπὶ τὸ λογιώτερον, συμφώνως πρὸς τὰς διαμορφουμένας ἤδη γλωσσικὰς
κατευθύνσεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν τρίτην ἔκδοσιν δὲν εἶναι
μόνον γλωσσικοῦ ἀλλὰ καὶ καλολογικοῦ χαρακτήρος, τοῦτο δὲ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ
ἴδιος γράφων ὅτι αἱ λέξεις «μελανόσκιον» καὶ «ἀνήλιος» προσετέθησαν «ὡς καλλονὴ
τις Ἑλληνικῆς» (3).

Τὴν αὐτὴν περίπτου εἰκόνα παρέχουν καὶ τὰ ἄλλα παρατιθέμενα ὑπὸ τοῦ Σού-
τσου παραδείγματα :

1. Τὰ πνεύματα τὰ ξεοχα ζητοῦν τὴν ἐρημίαν
Καὶ φεύγουν τὴν με τοὺς κοινούς ἀνθρώπους κοινωνίαν,
Καθὼς ὁ μέγας πλάτανος τὰς ρίζας του δὲν βάλλει
Παρ' ὅπου πλατανόκορμοι δὲν τὸν ἐγγίζουν ἄλλοι.
2. Τὰ πνεύματα τὰ ξεοχα ζητοῦν τὴν ἐρημίαν
Καὶ φεύγουν τὴν μετὰ κοινῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν,
Καθὼς ὁ μέγας πλάτανος τὰς ρίζας του δὲν βάλλει
Παρ' ὅπου πλατανόκορμοι δὲν τὸν ἐγγίζουν ἄλλοι.
3. Ὁ ξεοχος πολλάκις νοῦς ζητεῖ τὴν ἐρημίαν
Καὶ φεύγει τὴν μετὰ κοινῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν,
Καθὼς ὁ μέγας πλάτανος τὰς ρίζας του δὲν βάλλει
Εἰς χώραν ὅπου ἡ συκῇ καὶ ἡ μυρσίνη θάλλει (4).

1) Ἰδ. Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 60—61.

2) Πρὸλ. διὰ τὰς ἐκδόσεις α' καὶ γ' ἐν Νέᾳ Σχολῇ, ἐνθ. ἀν., σελ. 61' διὰ τὴν δ'
ἐκδοσιν ἐν Παναγ. Σούτσου, Ποιήματα, ἐνθ. ἀν., σελ. 85.

3) Πρὸλ. Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 62.

4) Πρὸλ. δι' ἐκδοσιν α', γ', ἐνθ. ἀν., σελ. 62 καὶ δ' ἐκδοσιν δ', ἐνθ. ἀν., σελ. 85.

Ἐνταῦθα ἡ μεταβολὴ τοῦ τετάρτου στίχου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ψευδοῦς εἰκόνης, δηλαδὴ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξίς μεμονωμένων πλατάνων, τοῦ δὲ πρώτου εἰς τὸ ἀνακριβὲς τῆς ἐννοίας, ἐφ' ὅσον οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν εἶναι ὅπωςδὴποτε καὶ φιλέρημοι. Εἰς τὰς δύο πρώτας ἐκδόσεις ὑπάρχει ἀπόλυτος ταυτότης πλὴν τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκφράσεως «μὲ τοῦ κοινούς ἀνθρώπους» διὰ τῆς «μετὰ κοινῶν ἀνθρώπων», εἰς τὴν ὁποῖαν προέβη διὰ τοὺς εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἐκτεθέντας λόγους.

Ἀνάλογον εἰκόνα παρέχει καὶ εἰς τὸ κάτωθι παράδειγμα :

1. Μὲ βλέπεις φίλε σήμερον μὲ ράσου μαύρη σκέπη,
Κι' ὁ κόσμος ὅλος ἤσυχον καλόγηρον μὲ βλέπει.
Πλὴν ἄλλοτε 'ς τὰς χεῖρας μου ἐβάσταξα σημαῖαν,
Καὶ θώρακα ἐφόρεσα καὶ περικεφαλαίαν,
Κι' ὠδήγησα πτερόποδας χρυσοχαλίνους ἵππους.
2. Μὲ κρύπτει ράσου σήμερον ἡ σαρκοβόρος σκέπη
Καὶ ἀσκητὴν φιλήσυχον ὁ Ἄθως σου μὲ βλέπει.
Πλὴν πολιπόρθιν ἄλλοτε ἀνύψωσα σημαῖαν
Καὶ θώρακα ἐφόρεσα καὶ περικεφαλαίαν,
Κ' ἐπτέρνισα πτερόποδας χρυσοχαλίνους ἵππους.
3. Μὲ κρύπτει μαύρη σήμερον καὶ σαρκοβόρος σκέπη
Καὶ μοναχὸν ἢ κλαίουσα ὑφήλιος μὲ βλέπει
Πλὴν πολιπόρθιν ἄλλοτε ἀνύψωσα σημαῖαν,
Καὶ θώρακα ἐφόρεσα καὶ περικεφαλαίαν,
Κι' ἐπτέρνισ' ἀερόποδας χρυσοχαλίνους ἵππους ⁽¹⁾.

Ὁ ποιητὴς διευκρινίζει ὅτι αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν τρίτην ἔκδοσιν ἀποβλέπουν εἰς προβολὴν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ὀδοιπόρου ἀντὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ ράσου καὶ τοῦ χρώματος καὶ εἰς βελτίωσιν τοῦ ὅφους διὰ τῶν λέξεων «πολιπόρθις» καὶ «ἐπτέρνισα», ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπαντᾷ ἤδη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν.

Ἡ λέξις αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν πολλῶν, τὰς ὁποίας ἔπλασεν ὁ Παναγ. Σούτσος μιμούμενος τὸ λεξιλόγιον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς—ἐνταῦθα τὰς λέξεις πτολίπορθος ⁽²⁾ ἢ πτολιπόρθιος ⁽³⁾, τοῦτο δὲ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀσώπιον μίαν ἀκόμη ἀφορμὴν διὰ τὰς ἐναντίον του κρίσεις ⁽⁴⁾.

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἀρκοῦν, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι αἱ μεταβολαὶ τοῦ Παναγ. Σούτσου δὲν ἀφοροῦν μόνον εἰς λεξιλογικὴν ἀποκστάσασιν τοῦ «Ὀδοιπόρου», ἀλλ' εἰς μίαν ὅλως νέαν θεώρησιν τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ γράφῃ ὁ ποιητής. Ἡ τελειότης τοῦ ἔργου θὰ ἐξαρτηθῇ μόνον ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον προσήγγισε τὴν ἀρχαίαν ποίησιν ἢ δὲ σύγκρισις θὰ γίνῃ κατὰ τὴν λέξιν, τὸ ὅφος, τὸν ρυθμὸν καὶ γενικῶς καθ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ὡς μορφή καὶ ἐσωτερικὴ πλοκὴ ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ποίησις. Ἡ μίμησις αὕτη, συστηματικὴ καὶ ἀσχετος πρὸς τὴν οἰανδὴποτε ἀπλὴν ἐπίδρασιν, εἶναι κατὰ τὸν Σούτσον καὶ ἡ μόνη ἐνδειγμένη ὁδός, διὰ νὰ δημιουργήσωμεν ἔργα ἀνάλογα κατ' ἀξίαν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διεθνή προβολὴν καὶ ὑπεροχὴν

1) Πρβλ. δι' ἔκδοσιν α' καὶ γ' ἐνθ. ἀν., σελ. 64 καὶ δι' ἔκδοσιν β' ἐνθ. ἀν., σελ. 89.

2) Ἰδ. Αἰσχύλου, Ἀγαμέμνων, στ. 478.

3) Ἰδ. Ὀμήρου, Ὀδύσσεια, ξ 504, 530.

4) Ἰδ. Κ. Ἀσωπίου, Τὰ Σούτσεια, ἐνθ. ἀν., σελ. 73.

έναντι όλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου: «... Αὐτή ἐστίν, ὦ Ἕλληνες! ἡ μέθοδος τοῦ Ἑλληνίσαι καὶ τὸν ποιητικὸν γραφόμενον λόγον. Διὰ ταύτης αὐτὸς ὑφύεται ἄνω τῶν Γαλλικῶν, Γερμανικῶν καὶ Ἰταλικῶν ἀπομιμήσεων, καὶ λυτροῦται ἀπὸ τε τῶν ἀηδεστάτων χυδαῖσμων τοῦ Τερτσέτου καὶ τῶν ἀηδεστάτων μακαρονισμῶν τοῦ Ζαλοκώστου, οἵτινες ἐστέφθησαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διεπλήχθησαν ἔπειτα ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ διὰ ταύτης μετὰ μικρὸν προσεγγίσαιτε πρὸς τὴν ἀρχαίαν Μοῦσαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ ἐρυθριῶσα, κλείει τὰς ἀκοὰς αὐτῆς πρὸς τὰς ἀπαύστους αἰσθηματικὰς λειποψυχίας ποιητῶν τινων... Ὡς Ἕλληνες! οἱ νῦν Αἰγύπτιοι ἀπέβαλον τὴν γλῶσσαν τοῦ Σεσόστριος, οἱ Πέρσαι τὴν γλῶσσαν τοῦ Ζωροάστρου, οἱ νῦν Ἰουδαῖοι τὴν τοῦ Μωυσέως, καὶ νῦν οἱ Ἰταλοὶ τὴν τοῦ Οὐίγγιλίου καὶ Κικέρωνος. Μόνον ὑμεῖς, ὦ τοῦ κλέους! ἀναστάντες ἐκ τοῦ τάφου διασώσατε τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου καὶ Δημοσθένους, ἂν πρὸς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν προσέξητε. Ἠγεμόνες δὲ διὰ τῆς γλώσσης γενόμενοι ἀπάντων τῶν ἄλλων ἔτι δούλων Ἑλλήνων, καὶ συγγράφοντες ποιήματα παρὰ πάντων τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἀναγνωσθησόμενα, ἔσεσθε μετ' οὐ πολὺ ἔθνος μέγα, θελόντων καὶ μὴ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος» (1).

Αὕτη εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ προσπάθεια κατοχυρώσεως καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς πλευρᾶς τῆς τάσεως πρὸς ἀρχαϊσμόν τοῦ Παναγ. Σούτσου. Διὰ τῆς «Νέας Σχολῆς» ἐπεζήτησε νὰ καταστήσῃ τὴν τάσιν αὐτὴν περισσότερον ἐνσυνείδητον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη λάβει τοιοῦτον προσανατολισμόν, τελῶν ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀπλοῦν καὶ τὸ ἐθνικὸν ὄφελος μέγα. Τὰ σφάλματα εἰς τὰ ὁποῖα ὑποπίπτει εἶναι πράγματι τόσα, ὥστε νὰ ἀποδεικνύουν τὴν πλημμελίαν τοῦ κατάρτισιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Ἀσώπιος, οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι αἱ παρορμήσεις καὶ ἡ ὅλη ἐν γένει δρᾶσις τοῦ ἐτόνωσαν τὸ ἐθνικὸν αἷσθημα καὶ ἐδημιούργησαν ἐθνικὸν ἐνθουσιασμόν, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀνάγκην εἶχεν ἀκόμη τὸ ἔθνος.

IV ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' (1851—1877)

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς περιόδου ταύτης αἱ γλωσσικαὶ ἐξελίξεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς παρουσιάζονται ὁμαλότεραι. Ἡ ἐπικράτης τῆς καθαρευούσης εἶναι πλέον ὁριστική, τὰ ποιήματα εἰς δημοτικὴν ἀποτελοῦν ἀσημάντους ἐξαιρέσεις, αἱ δὲ τάσεις αὗται ἐνισχύονται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς «Νέας Σχολῆς», ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν, οἱ ὁποῖοι διεξάγονται ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ἦτοι ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ἐκπροσώπησιν τῆς πολιτείας. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁδηγός διὰ τὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς ἢ τῆς καθαρευούσης καθίσταται αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον οὕτως, ὥστε ἡ μὲν ὑψηλὴ ποίησις νὰ ἐκπροσωπῆται ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν, ἡ δὲ πρόχειρος, αἱ μεταφράσεις, αἱ κωμῳδαὶ κτλ. ἀπὸ τὴν δημοτικὴν, θεωρουμένην ὡς γλῶσσαν ἀντιπροσωπεύουσαν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκ τοῦ προχείρου παραθέσεως νοημάτων καὶ συναισθηματικῶν καταστάσεων ἀνευ οἰασομένης καλολογικῆς ἢ λεκτικῆς ἐπεξεργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς θὰ ὤφειλε νὰ προβῇ, ἐὰν παρουσίαζε τοιαύτας ἀπαιτήσεις τὸ περιεχόμενον. Ἡ ἀντίληψις αὕτη, ὅπως ἀπαράδεκτος διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, δικαιολογεῖται ἐν μέρει, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε σύγχυσιν ὡς πρὸς τὴν μορφολογικὴν καὶ συντακτικὴν δομὴν τῆς δημοτικῆς, τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν, τὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον, ὅλα τέλος τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεται μία γλῶσσα καὶ παρέχει τὴν ἀπαιτουμένην ἐκφραστικὴν ἐπάρκειαν. Ἀλλωστε αὐτὸς οὗτος ὁ ὅρος δ η μ ο τ ι κ ῆ ἦτο ἀκόμη ἀσαφὴς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ ἐξαίρῃ, ὡς εἶδομεν, ὁ Ζαλοκώστας τὴν λαϊκὴν ἀστικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ θεωρῇ δημο-

1) Πρβλ. Παναγ. Σούτσου, Νέα Σχολή, ἐνθ. ἀν., σελ. 72—73.

τικήν μόνον τὴν γλῶσσαν τῆς ὑπαίθρου (*). Τὴν αὐτὴν περίπου γνώμην εἶχε καὶ ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης, ἐπιτιθέμενος διὰ τῶν ἐξῆς ἐναντίον ὧν τῶν ποιητῶν τῆς νέας περιόδου, οἱ ὅποιοι ἐπεχείρουν νὰ γράφουν εἰς δημοτικὴν :

«Ἰνα δ' ἐπιτεθῇ ὁ κολοφών εἰς τὸν ἐν πλήρει ἑλληνισμῷ ἐξαφανισμὸν παντὸς ὃ,τι ὑπελείπετο ἑλληνικοῦ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ, οἱ νέοι ποιηταὶ ἀνέλαβον ν' ἀποκαθάρῃσι διὰ τοῦ αὐτοῦ πυρὸς καὶ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως προήλθεν εἰς φῶς ἡ νέα ἐκείνη στιχηρὰ γλῶσσα, ἣτις συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποκόπητὴ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν τῶν λέξεων τῆς καθαρευούσης, καὶ ἀκολουθῶς νὰ χύνη αὐτὰς οὕτω ἡκρωτηριασμένας καὶ κολοβάς εἰς τύπους δημοτικούς ἀναμῖξ καὶ ἀττικούς. Ἡ γλῶσσα αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι τερατῶδεςτέρα τῆς καθαρευούσης, εἶναι καὶ πλέον ταύτης ἐπικίνδυνος, διότι συμπαρασφύρει ὁπωσδήποτε εἰς τὸν ξενικὸν βόρβορον καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἣν ἐν τῇ πτωχαλαζονείᾳ αὐτῆς εἶχεν ἀφήσει ἀνέπαφον καὶ ἀνεπηρέαστον ἡ καθαρεύουσα. Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν τοῦτο δὲν σταματήσῃ ἐγκαίρως, κινδυνεύομεν ν' ἀπολέσωμεν καὶ τὸ μόνον ὅπερ μᾶς ἔμεινεν ἀγαθὸν ἐκ τῆς πατρῴας κληρονομίας, τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ» (**).

Ἡ δημοτικὴ, λοιπόν, κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὰ ὅρια ἀντεπροσώπευε συγκεχυμένον ὅρον, τοῦτο δὲ μοιραίως ὠδήγησεν εἰς μίαν ἀπομάκρυνσιν. ἐφ' ὅσον οὐδεὶς ἐγνώριζε τί ἀνήκει εἰς αὐτὴν καὶ τί ὄχι, τί θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὀρθὸν καὶ τί λανθασμένον, τί γενικῶς ἦτο αὕτη αὕτη ἡ δημοτικὴ. Ἐκ παραλλήλου ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ἐκείνοι οἱ ὅποιοι ἐπίστευον εἰς τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς γλώσσης ταύτης, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λόγος τοὺς ἐξηνάγκαζε τελικῶς νὰ προτιμήσουν τὴν καθαρεύουσαν. Ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ὁ Ἄγγελος Βλάχος δικαιολογῶν τὴν δημοτικὴν τοῦ εἰς ἓν μικρὸν ποιήμα : «Τὸ ποιημάτιον τοῦτο ἔγραψα εἰς δημῶδη γλῶσσαν, καίτοι φρονῶ προτιμοτέραν τὴν καθαρεύουσαν εἰς τὴν ποιήσιν, ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς πείσμα φίλου μου τινος ἰσχυριζομένου ὅτι ἀποκρούει τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὡς εὐρίσκων ἴσως αὐτὴν δυσκολωτέραν εἰς τὸ γράφεσθαι τῆς καθαρευούσης» (*).

Πρῶτον βραβευθὲν ἔργον εἰς τὸν Πάλλειον ποιητικὸν διαγωνισμόν εἶναι τὸ «Μεσολόγγιον» τοῦ Γεωργ. Ζαλοκώστα (1851). Γλῶσσα εἶναι βεβαίως ἡ καθαρεύουσα ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς προτιμήσεις αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὅποιος ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1854 ἐνεφάνισε σημαντικὴν συγγραφικὴν δραστηριότητα δημοσιεύσας, ἐκτὸς τοῦ «Μεσολογγίου», τὸ «Στόμιον τῆς Πρεβέζης» (1852) εἰς καθαρεύουσαν, τὸ «Συναπάντημα» (1852) εἰς δημοτικὴν, τοὺς «Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέπτας» (1853) εἰς καθαρεύουσαν καὶ τὰς «ᾠδας Σχολῆς» καὶ «Σπαθὶ καὶ Κορῶναν» (1854) εἰς δημοτικὴν. Ἡ γλωσσικὴ αὕτη ποιικιλία, ὑπαγορευομένη κατὰ κανόνα ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, ἐπιβεβαίωσι καὶ πάλιν τὴν μεγάλην εὐχέρειαν μετὰ τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῖ καὶ τὰς δύο γλωσσικὰς μορφὰς ὁ Ζαλοκώστας. Ἐν τούτοις εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἡ προσπάθεια πρὸς ἀκριβολογίαν φθάνει πολλάκις μέχρι ἐκζητήσεως. Ὁ ἱστορικὸς ἐνεστὼς εἶναι ἐπίσης ὁ κυριαρχῶν χρόνος ἀκόμη καὶ εἰς σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἐπιτυγχανομένη ἐκφρασις ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς λογικῆς καὶ τῆς ὅλης ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἔργου, εἰς τὸ σφάλμα δὲ τοῦτο ὁδηγεῖ τὸν Ζαλοκώστα ἡ ἀκάθεκτος φορὰ πρὸς πρόσδοσιν ζωηρότητος εἰς πᾶν τὸν ἱστορούμενον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρχεται ἰσοδυναμία προτάσεων, ἡ ὁποία, ἐφ' ὅσον εἶναι μόνον τυπικὴ, δημιουργεῖ τὰ ἀνωτέρω μειονεκτήματα καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ὅφους. Παρὰ ταῦτα, ἡ καθαρεύουσα τοῦ Ζαλοκώστα εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐνεφά-

1) Ἰδ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Ἔργα, ἐνθ. ἀν., σελ. 17 σημ. 2.

2) Πρὸλ. Δημ. Βερναρδάκη, Ψευδαττικισμοῦ Ἑλεγχος, Τεργέστη 1884, σελ. 456.

3) » Ἀγγ. Βλάχου, ᾠραι, Ἀθήναι 1860, σελ. 95.

νισαν οἱ πλείστοι τῶν ποιητῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς (1). Εἰς τὴν δημοτικὴν τοῦ εἶναι πολὺ ἀρτιώτερος. Χρησιμοποιεῖ πλούσιον λεξιλόγιον, ὀρθὴν διατύπωσιν, ἀνεπιτήδευτον ὕφος, μεγάλην ποικιλίαν προσωπικῶν καὶ πτωτικῶν καταλήξεων, ἐλαχίστας ξένας, πολλὰς δὲ συνθέτους καὶ παραγώγους λέξεις τῆς νέας ἑλληνικῆς, τῶν ὁποίων ἡ κατάλληλος χρῆσις παρέχει ζωηρότητα εἰς τὸ κείμενον καὶ ἀποδεικνύει τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ πληρότητα τῆς δημοτικῆς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1851) ἐδημοσιεύθη καὶ τὸ ἐξ 7000 περίπου στίχων ἡμιτελὲς ποίημα «Στράτις Καλοπῆχειρος» τοῦ Στεφ. Κουμανούδη. Τὸ ποίημα τοῦτο, ἐπικοῦ μᾶλλον περιεχομένου, ἐγράφη εἰς συντηρητικὴν καθαρεύουσαν περίπου ἀνάλογον πρὸς τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δημοσιευθέντα σονέττα, ἐνδιαφέρει δὲ κυρίως διὰ τὰς γλωσσικὰς ἀπόψεις τοῦ Κουμανούδη, θεωροῦντος ὅτι πᾶσα ἀπόκλισις πρὸς τὰ ἄκρα καθίσταται ἐπιζημία διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ πρὸς τὰς ἀρχαϊστικὰς τάσεις τῆς ἐπομένης δεκαετίας καθίσταται ἐμφανὴς ἐξ ὧν γράφει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ 1866, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ ἐξαρχαίσουν ἀκόμη καὶ τὰς κοινωτέρας ἐκφράσεις τοῦ καθημερινοῦ λόγου : « . . . Τῆς μανίας τοῦ ἀρχαιολεκεῖν ὑπάρχει καὶ ἐν ἰδιαιτέρον φαινόμενον πάνυ περίεργον· τὸ νὰ μεταφράζωνται, οὕτως εἰπεῖν, φράσεις τινὲς τῆς συνηθείας ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, καὶ οὕτως, ὥς εὐγενέστεραι δῆθεν νὰ ἐμβάλλωνται εἰς συγγραφὰς καὶ ποιήματα· ἀλλὰ τότε ἀπόλλυται ὅλως ἡ ἰδιόζουσα αὐτῶν σημασία, ὅπερ, φαίνεται, δὲν συννοοῦσιν οἱ τὴν κακὴν ταύτην ἔξιν ἀποκτήσαντες » (2).

Τῷ 1855 ἐμφανίζεται καὶ πάλιν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ἰω. Καρασούτσας. Ὑποβάλλει πρὸς κρίσιν εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν τοῦ ἔτους ἐκεῖνου τὴν «Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ποιητὴν Λαμαρτίνον» καὶ λαμβάνει τὰ δευτερεῖα ὄχι τόσον διὰ τὸ περιεχόμενον ὅσον διὰ τὴν ἐρίστην καθαρεύουσαν τοῦ ἔργου. Αἱ γλωσσικαὶ πεποιθήσεις τοῦ παρέμειναν πάντοτε αἱ αὐταί, ἀλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ ἀρχαϊζούσα γλῶσσα ἀπεκρούετο προκειμένου περὶ ποιήσεως λυρικοῦ περιεχομένου, κατὰ τὴν δευτέραν γίνεται ἀποδεκτὴ, ὃ δὲ Καρασούτσας παύει πλέον νὰ ἀποτελεῇ τὴν μοναδικὴν σχεδὸν ἐξαίρεσιν. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1859 εἰς τὰς «Πολιτικὰς καὶ Πατριωτικὰς Μελέτας» του. Καὶ ἐνταῦθα λαμβάνει τὸ δευτέρον βραβεῖον, αἱ δὲ κρίσεις τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν γλῶσσαν εἶναι ἐξ ἴσου ἐπαινετικαί : «Αἱ «Μελέται» εἶναι προϊόν ἀνδρὸς ὥριμου, ἔχοντος γλῶσσαν καθαρὰν καὶ κυριολεκτοῦσαν, στιχουργίαν ἀρμονικὴν καὶ ἀκριβῆ, εἰκόνας νέας καὶ εὐγενεῖς, ὕφος ὕψηλόν καὶ γενναῖον » (3).

Τῷ 1860 ὁ Καρασούτσας ἐξέδωκε τὴν «Βάρβιτον». Ἡ συλλογὴ αὕτη, περιέχουσα κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα παλαιότερα ποιήματα μὲ ἐλαφρὰς μεταβολὰς κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν (4), καταδεικνύει τὴν περαιτέρω ἀπόκλισιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ἀρχαϊσμόν, ἐπὶ πλέον δὲ ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσωμεν καὶ τὰς δυνατότητας αὐτοῦ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν τοῦ ποιήματος «Φθινόπωρον». Ὁ δισταγμὸς τοῦ ποιητοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸν ἐντὸς παρενθέσεως ὑπότιτλον (Ποίημα εἰς γλῶσσαν δημώδη), ἀλλ' ἡ ἄνεσις μετὰ τῆς ὁποίας κινεῖται ἐνταῦθα ἀποτελεῖ πραγματικὴν ἀποκάλυψιν.

1) Διὰ κρίσεις περὶ τῆς γλῶσσης τοῦ Ζαλοκώστα ἰδ. σχόλιον τοῦ Ἀλεξ. Ρ. Παγκαβῆ εἰς περ. «Πανδώρα», τόμ. γ', σελ. 119, Πολυβ. Δημητρακοπούλου εἰς «Διαλέξεις Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος», ἐκδ. 6', τόμ. 6', σελ. 6 κἑξ., D. C. Hesseling—N. Pernot, Histoire de la littérature grecque moderne, Paris 1924, σελ. 86, Ἀρ. Καμπάνη, INEA, σελ. 176, κἑ.

2) Πρβλ. Ἠλ. Βουτιερῖδη, ΣΙΝΔ, ἐνθ. ἀν., σελ. 305.

3) Πρβλ. Κρίσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1859, Ἀθήναι 1859, σελ. 12.

4) Ἰδ. καὶ Ἀγγ. Βλάχου, Ἀνάλεκτα, ἐνθ. ἀν., σελ. 76—77.

Ποιητής με σταθερά προσκόλλησιν εἰς τὴν καθαρεύουσιν εἶναι καὶ ὁ Ἄγγελος Βλάχος, εἰδομεν δὲ ἀνωτέρω καὶ τὰς ἐξηγήσεις τὰς ὁποίας δίδει διὰ τὴν σύνθεσιν ποιήματος εἰς δημοτικὴν. Ἐν τούτοις ἡ παλαιότερα συλλογὴ τοῦ «Ἡῶς» (1857) περιλαμβάνει ποιήματα καὶ εἰς τὰς δύο γλωσσικὰς μορφάς, ἀλλ' ἡ προτίμησις τοῦ Βλάχου εἶναι σαφής, τοῦλάχιστον διὰ ποιήσιν με βαρὺνον περιεχόμενον. Ἡ δημοτικὴ εἶναι δι' αὐτὸν μία γλῶσσα συμπαθῆς μὲν, ἀλλ' ἀκατάλληλος διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰς λεπτὰς ἐκείνας λογικὰς ἢ συναισθηματικὰς ἀποχρώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται προκειμένου νὰ λάβῃ τὸ ποίημα σημαντικὴν ἐννοιολογικὴν καὶ αἰσθητικὴν ἀξίαν. Ἐφ' ὅσον δὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ μεταφράζει, ὡς λόγου χάριν ἔπραξεν εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Heine, ἡ δημιουργεῖ μὲν, ἀλλὰ δὲν ἀποδίδει σπουδαίαν σημασίαν εἰς τὸ δημιούργημα, χρησιμοποιοῖ τὴν δημοτικὴν, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει τὴν καθαρεύουσιν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ δημοτικὴ ὀφείλει εἰς τὸν Βλάχον πολλά, διότι ἡ ἐπικράτησίς της κατέστη εὐχερὴς, ἀφ' οὗτο ὁ Βλάχος κατεπολέμησε τοὺς ἀρχαίζοντας (1) καὶ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς συντηρητικῆς καθαρευούσης. Ἡ γλῶσσά του, ἀπολύτως ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν ἰδεῶν του εἰς τὰ «Λυρικά Ποιήματα» (1875), εἶναι μία καθαρεύουσα διακρινομένη διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐκλογὴν τῶν λέξεων, τὴν σαφεῖ διατύπωσιν καὶ τὴν συντηρητικὴν χρῆσιν τοῦ τυπικοῦ.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δευτέρας περιόδου ἐνεφάνισε μεγάλην συγγραφικὴν δραστηριότητα καὶ ὁ Θεόδ. Ὁρφανίδης. Τῷ 1854 ἐβραβεύθη εἰς τὸν Πάλλειον ποιητικὸν διαγωνισμόν τὸ ἐπικόν του ποίημα «Ὁ Ἀπατρις», τῷ 1855 ἡ «Ἄννα καὶ Φλῶρος», τῷ 1857 ἐπηνέθη ἡ «Χίος δούλη» καὶ τῷ 1858 τὸ αὐτὸ ἔργον συνυποβλήθεν μετὰ τοῦ «Τίρι λίρι» ἐβραβεύθη παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις ὀρισμένων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς (2). Ἡ γλῶσσα τοῦ Ὁρφανίδου εἰς ὅλα τὰ ἀνωτέρω ποιήματα εἶναι ἀρχαίζουσα· οὐδεὶς ἀναύχητος ρηματικὸς τύπος ἀπαντᾷ, οὐδεμία δημώδης λέξις, ἐλάχισται ξέναι, πλείσται δὲ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς με ἰδιαίτεράν προτίμησιν εἰς τὰς συνθέτους. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ χρῆσις τῶν ἐπιρρημάτων ὅχι μόνον μορφολογικῶς ἀλλὰ καὶ συντακτικῶς. Ὁ παρακεϊμένος ἐλλείπει σχεδὸν ἐντελῶς, φαινόμενον γενικὸν μὲν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν (3), μὴ ἀναμενόμενον ὅμως εἰς τὸν ἀρχαίζοντα Ὁρφανίδην, τὰ δὲ συνηρημένα ρήματα χρησιμοποιοῦνται εἰς εὐρείαν κλίμακα. Συχνοτάτῃ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τῆς μετοχῆς, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὸν «Μένιππον» ἦτο ἐξαιρετικῶς σπανία, χωρὶς νὰ δύναται ἀπολύτως νὰ δικαιολογηθῇ τοῦτο ἀπὸ τὸ περιεχόμενον. Πράγματι ἡ διαφορὰ εἶναι μεγίστη καὶ δηλωτικὴ τῶν ἀρχαίζουσῶν τάσεων τοῦ ποιητοῦ. Οὕτως, ἐπὶ κεϊμένου Ἰσῆς ἐκτάσεως εἰς τὸν «Μένιππον» ἔχομεν 25 μετοχάς, ἐνῶ εἰς τὴν «Ἄνναν καὶ Φλῶρον» 101 (4), εἰς τὰ ἄσματα α' καὶ β' τοῦ «Ἀγίου Μηνᾶ» (1860) 117 μετοχάς ἔναντι 48 τοῦ «Μενίππου» (5) κτλ. Συχνὰ εἶναι ἐπίσης τὰ ἰχάσματα τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ὁ ποιητὴς διὰ παρεκβάσεων πρὸς ἡθικοδιδασκαλίαν. Τὸ γνῶρισμα τοῦτο εἶναι κοινὸν δι' ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίζούσης ποιήσεως.

1) Ἰδ. Φ. Πολίτου, Ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του, Ἀθήναι 1938, τ. Α' σελ. 144, καὶ Αἰμ. Χουρμουζίου, Ἕνας θεμελιωτής, ἐνθ. ἀν., σελ. 15α.

2) Οὗτοι ἦσαν ὁ Κουμανούδης καὶ ὁ Ρουσόπουλος. Περὶ τοῦ ἐγερθέντος θορύβου ἕνεκα τῆς μὴ θραδευσεως τοῦ Ὁρφανίδου καὶ Βερναρδάκη κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς συζητήσεις αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο τότε περὶ γλώσσης καὶ γενικῶς περὶ ποιήσεως, ἰδ. Γ. Βαλέτα, Ἡ πανεπιστημιακὴ κριτικὴ καὶ ἡ ἐπιδρασὴ της στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, «Νέα Ἑστία», ἔτος ΙΑ', Ἀθήναι 1937, σελ. 1829α—β, ἐνθα καὶ παρατίθεται σχετικὴ διδλοιογραφία.

3) Περὶ τῆς θέσεως τοῦ παρακειμένου εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν, ἰδ. H. Seiler, L'aspect et le temps dans le verbe néo-grec, Paris 1952, σελ. 148 κέξ.

4) Διὰ τὴν σύγκρισιν πρβλ. Θ. Ὁρφανίδου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 267—275 πρὸς σελ. 167—172.

5) Πρβλ. ἐνθ. ἀν., σελ. 181—214 πρὸς σελ. 276—293.

Μικρόν εις ἑκτασιν, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀρτίαν καθαρεύουσαν εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου, κυμαινόμενον χρονικῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1860—1867. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἐβραβεύθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Βουτσιναίου ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ (1861) διὰ τὸ ποίημα «Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης», ἔργον κλασσικιστικῆς τεχνοτροπίας, ἀντιρρομαντικὸν εἰς αὐστηράν καθαρεύουσαν. Τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις του, ἀντιτιθεμένας πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κοραῆ καὶ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἐξέθεσε πολλάκις ἐπιτεθεὶς ἰδίῳς ἐναντίον τοῦ Κωστή Παλαμᾶ διὰ τὴν νέαν κίνησιν τοῦ ποιητικοῦ δημοτικισμοῦ: «Ἡ «Ἐφημερίς», γράφει τῷ 1893, «προσέλαβεν ὡς ἐπικούρον τὸν κ. Κωστὴν Παλαμᾶν, ὅστις ἐν τῷ Ἰσογαίῳ τῆς ἐπιφυλλίδος ἀγωνίζεται ν' ἀποδείξῃ ἐσφαλμένας καὶ τὰς περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἰδέας μου καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν δημῶδη ἐκ τῆς μομφῆς, ὅτι συνεπλήρωσε τὴν ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴν ἀκαταστασίαν καὶ συνεκάλυψεν ὑπὸ τὰ προσχήματα τοῦ γλωσσικοῦ νεωτερισμοῦ τὴν κορυφωθείσαν ἀμάθειαν. . . . Ἀλλ' εὐτυχῶς ἐν τῷ γλωσσικῷ ζητήματι ὑπάρχει μέσος ὁρος καὶ τὴν μέσῃν ὁδὸν ἔτεμνε μετὰ φειδοῦς καὶ προνοίας ἡ ἐπὶ Ὁθωνος γενεὰ τῶν λογίων, βελτιοῦσα μὲν καὶ πλουτίζουσα βαθμυδὸν τὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ ἀκενῶτου θησαυροῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἢ πλάττουσα, πολλάκις ἐπιτυχῶς, νέας λέξεις πρὸς ἔκφρασιν νέων ἀναγκῶν, ἀλλ' ἀποφεύγουσα τὰ ἀπότομα ἄλλα καὶ τὴν κατὰ κόρον χρῆσιν τῶν δοτικῶν, τῶν μέσων μελλόντων καὶ τῶν ἀναδιπλασιασμῶν. Νομίζω ὅτι ἡ γλῶσσα εἰς ἣν συνέταξαν τὰ συγγράμματά των ὁ Ἀσώπιος, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ὁ Βυζάντιος, ὁ Ραγκαβῆς, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Παπαρρηγόπουλοι, ὁ Ἰ. Οἰκονομίδης, ὁ Β. Οἰκονομίδης, ὁ Ἰω. Σοῦτσος, ὁ Σίμος, ὁ Δραγούμης ἐπῆρκει εἰς πᾶσαν εὐλογον ἀξιῶσιν καὶ ἦτο δεκτικὴ πάσης τελειοποιήσεως, ἡδύνατο δὲ νὰ καταστήῃ χρῆσιμον ὄργανον τῆς πνευματικῆς δράσεως ἔθνους ἀναγεννωμένου ἐπὶ ὕγιων βάσεων» (1).

Ὁ Βυζάντιος, λοιπόν, ἀκολουθεῖ μίαν ὁδὸν μέσῃν. Δέχεται ὡς ἀπολύτως ἀπαράιτητον τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς ἀρχαίας, ἐπιτίθεται κατὰ τῆς καθαρεύουσης, καταλογίζων εἰς αὐτὴν πλείστας ἐλλείψεις (2), ἐπιτίθεται, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ κατὰ τῆς δημοτικῆς, παρέχει ὅμως ὡς πρότυπα πρὸς μίμησιν ἔργα τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς πολλάκις ἀντετίθεντο γλωσσικῶς μεταξὺ των, ὡς λόγου χάριν συμβαίνει προκειμένου περὶ τοῦ Ἀσωπίου καὶ τῶν Σοῦτσων. Ἀλλ' ἡ παράθεσις τῶν ὀνομάτων εἶναι μᾶλλον τυχαία. Τὸν Βυζάντιον δὲν ἐνδιέφερον τὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τῶν λογίων τοῦ Ὁθωνος θεωρουμένη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικὴ ἐποχὴ ὀρθῆς κατανοήσεως τῶν γλωσσικῶν προβλημάτων τῆς χώρας (3).

Ἐπανερχόμεθα τῶρα εἰς τὸν Ἠλίαν Τανταλίδην. Ἡ συλλογὴ «Ἰδιωτικά Στιχουργήματα», δημοσιευθεῖσα τῷ 1860, ἀντιπροσωπεύει ἀπολύτως τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις τοῦ ποιητοῦ, σχηματισθεῖσας ἄλλωστε πολὺ ἐνωρίτερον, ὡς ἦδη ἐλέχθη ἀνωτέρω. Ὁ ἀρχαϊσμός τοῦ Τανταλίδου εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην ὑπερβαίνει πᾶν ὅριον. Συντάξεις σπάνιαι καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὁμηρικὰς λέξεις, ἰδιωματικά ἐνίοτε φαναρικὰ καὶ ἐκφράσεις, ἀκυρολογίαι, πάντα ταῦτα συνθέτουν ἐν σύνολον τόσον ἀκατανόητον, ὥστε νὰ διερωτᾷται κανεὶς ἐὰν ὁ Τανταλίδης διὰ τῆς συλλογῆς ταύτης ἀπηυθύνετο πράγματι εἰς ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἢ ἀπλῶς περιωρίσθη εἰς μίαν ἐπίδειξιν ἀρχαιομαθείας, ἐπιθυμῶν νὰ καταδείξῃ καὶ ἐμπράκτως τὴν μεταμέλειαν διὰ τὸ παλαιὸν ἔργον του.

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον κινεῖται ἐνεργῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Σοφοκλῆς Καρύδης, ποιητὴς πολυγράφος τοῦ ὁποίου τὰ θέματα εἶναι κυ-

1) Πρ6λ. Ἀλεξ. Βυζαντίου, Ἔργα, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 114—116.

2) » Ἐνθ. ἀν., σελ. 114.

3) Περὶ τοῦ Ἀλ. Βυζαντίου ἰδ. καὶ Ἀγγ. Βλάχου, Ἀνάλεκτα, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1901, σελ. 264—269.

ρίως πατριωτικά καὶ σατιρικά. Ἡ γλῶσσα τοῦ Καρύδη εἶναι ἄλλοτε δημοτικὴ καὶ ἄλλοτε καθαρεύουσα ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου, πολλάκις ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν συλλογὴν καὶ διὰ τὸ αὐτὸ περιεχόμενον χρησιμοποιεῖ καὶ τὰς δύο γλωσσικὰς μορφάς, ὡς λόγου χάριν εἰς τὸν «Βωμόν» (1869), συλλογὴν μὲ ἀποκλειστικῶς πατριωτικὰ ποιήματα. Εἰς τὴν δημοτικὴν του μιμεῖται ἐνίοτε ἐπιτυχῶς τὴν γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν :

Γῆ, 'ποῦ μὲ θάψανε βαθεῖά οἱ Τοῦρκοι χθὲς τὸ βράδυ.
Γῆ ! μὴ μέ φάγῃς ! ἄνοιξε νὰ 'βγῶ ἀπ' τὸ σκοτάδι !
Νὰ πάρω τῆς αὐγῆς δροσιά, τὰ μάτια μου ν' ἀνοίξω,
Καὶ μιὰ ματιὰ 'σὰν ἄλλοτες 'ς τὰ ἔλατα νὰ ρίξω . . .
"Ἀνοιξε, ἂν δὲν 'τούρκεψες, γῆ, ἔξω νὰ πηδήσω,
Καὶ 'ς τὸ κουφάρι μου κοντὰ τὸ μαῦρο νὰ κυλίσω (!).

Διὰ τὸν Ραγκαβῆν εἶδομεν ὅτι ἐστράφη πρὸς τὸν ἀρχαῖσμόν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1845. Ἄλλ' ἡ στροφὴ αὕτη δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ποιητὴς ἠσθάνετο ἀπέχθειαν πρὸς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, τοῦτο δὲ καθίσταται ἀπολύτως βέβαιον ἐξ ὧν κατ' ἐπανάληψιν ἔγραψε περὶ αὐτῆς, ὅσας ἐγεννήθη ζήτημα κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ὑποβαλλομένων ἔργων. Μία τοιαύτη περίπτωσις παρατηρήθη διὰ πρῶτην φορὰν κατὰ τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν τοῦ 1853, ὅτε μεταξὺ τῶν ὑποβληθέντων ἔργων περιελαμβάνετο καὶ τὸ εἰς δημοτικὴν ποίημα «Κόριννα καὶ Πίνδαρος» τοῦ Τερτσέτη. Τότε ὁ Ραγκαβῆς, εισηγητὴς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, παρεδέχθη τὴν ἀνωτερότητα τῆς γλώσσης τοῦ Τερτσέτη, δὲν ἐβράβευσεν ὅμως τὸ ἔργον, ὅχι τόσο διότι ἐπιέζετο ἀπὸ τοῦς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ, ὅσον διότι ἐπίστευεν ὅτι ὁ γλωσσικὸς ἀρχαῖσμός ἀποτελεῖ ἐθνικὴν ὑπόθεσιν : «Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν πρόκειται, καὶ ἤρχισε, καὶ εὐδοούμενος προχωρεῖ, σπουδαῖος ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἄγών, ἡ μετὰ τῆς ἀνορθώσεως τῆς κοινῆς ἐθνικότητος ἀνθρώποις τῆς ἐπ' αἰώνων βαρβαρότητος καταρρουεῖσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο πρέπει αἱ δυνάμεις ἡμῶν οὐχὶ νὰ κατακερματίζωνται εἰς διαλέκτων ἐιδικὰς ἀναπτύξεις, ἀλλὰ νὰ συμπυκνῶνται εἰς τῆς Πανελληνίου γλώσσης τὴν ἀξιοπρεπεῖ διὰ πλάσιν . . . Τόσον δ' εὐχερεστερά εἶναι ἡ χρῆσις τῆς δημώδους γλώσσης παρὰ ἡ τῆς καθαρευούσης, ἥς ἡ ἐντελής ἄσκησις ἐμβριθεῖς ἀπαιτεῖ φιλολογικὰς σπουδὰς καὶ πολλὰς ἔχει ἀκάνθας, ὥστε ἡ τῆς πρώτης ἐμπύχσις θέλει ἐπιφέρει τῆς δευτέρας ἂν ὅχι τὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ βεβαίως τὴν ὀπισθοδρόμησιν» (2).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Τερτσέτη καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ζαλοκώστα εἰς τὴν «Πέρδικαν» εἶναι τόσο συντριπτικὴ, ὥστε ὁ Ραγκαβῆς, εισηγητὴς καὶ πάλιν, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι μοναδικὴ αἰτία διὰ τὴν ὁποῖαν περιορίζεται εἰς ἀπλοῦν ἔπαινον, εἶναι οἱ ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ (3), τέλος δὲ ὀλίγα ἔτη ἀργότερον, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Βουτσινάου ὁμιλεῖ πλεόν ἀπεριφράστως ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, μολονότι ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν σκοπιμότητα τῆς καθαρευούσης : «Ἡ ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπὴ ἐκήρυξεν ἄλλοτε ὅτι ἀποκρούει τὰ μὴ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν γεγραμμένα ποιήματα, οὐχὶ ὡς προγράψουσα τὴν δημώδη ποίησιν, ἢ ὡς ἀγνοοῦσα τ' αὐτοφύη ἐκεῖνα τῆς ὀρεινῆς Μούσης ἀριστουργήματα, ἢ ὡς ἀποδοκιμάζουσα τὰς ἐνίοτε ἐπιτυχστάτας αὐτῶν μιμήσεις, ὡς μὴ ἐνθυμουμένη τέλος ὅτι καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ἐβλάστησαν πολλάκις ἐκ τῆς χυδαίας γλώσσης ἑρατεινὰ ἀνθύλλα, ἀλλὰ διότι, εἰς τὴν ἀκαλλιέργητον γλῶσσαν τοῦ ὄχλου παρατηρήθη ὅτι πολλοὶ κατέφευγον ἐξ ἀδυναμίας καὶ οὐχὶ ἐκ δυνάμεως ὑπ' αὐτῆς τὸν ἄμορφον τρίβωνα πάντα τὰ ράκη τῆς ἀμαθείας

1) Πρβλ. Σοφ. Καρύδη, Βωμός, ἐν περιοδ. «Πλειάς», βιβλ. 6', Ἀθήναι 1869, σελ. 112.

2) » Γ. Βαλέτα, ἐνθ. ἀν., σελ. 1824 α—β.

3) » » » » » 1827 α.

των θέλοντες νά καλύψωσι. Προσέτι δ' ἔθεωρήθη δίκαιον, εἰς τὸν τῆς διαπλάσεως ἀγῶνα ὃν ὑφίσταται σήμερον ἡ γλῶσσα, νά μὴ μένῃ ἀσυντελής καὶ ἡ μεγάλη τῆς ποιήσεως δύναμις, ἀλλὰ νά ἐπενεργήσῃ καὶ αὐτὴ ὑψοῦσα καὶ ἐξευγενίζουσα. Καὶ ἡμεῖς μὲν δὲν ἐπιμένομεν εἰς τὴν τότε ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, καίτοι ἐκτιμῶντες τοὺς λόγους οἵτινες αὐτὴν ὑπηγόρευσαν . . . » (1).

Ἡ προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ Ραγκαβῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντιπροσωπεύεται κυρίως διὰ τῶν ποιημάτων «Ἐκείνη» (1868), «Διονύσου Πλοῦς» (1864), καὶ «Γοργὸς Ἰέραξ» (1871). Γλῶσσα καὶ εἰς τὰ τρία αὐτὰ ποιήματα εἶναι ἡ ἀρχαίζουσα καὶ μάλιστα τοιαύτη, ὥστε νά καθίσταται δυσκόλως νοητὸν τὸ περιεχόμενον σήμερον, ἀλλ' ἡ ἀρχαίζουσα τοῦ Ραγκαβῆ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νά συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίζουσαν τοῦ Τανταλίδου. Καὶ ἐνταῦθα ἀπαντοῦν αἱ ἀρχαϊκαὶ συντάξεις, αἱ πολλὰ μετοχαὶ κτλ., ἀλλ' ἡ ὅλη δομὴ τοῦ λόγου εἶναι τοῦλάχιστον ἐπιτυχής, ὁ δὲ ποιητὴς κινεῖται μὲ τὴν ἀνεσιν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἀποκτήσει ἀπὸ τὴν βαθεῖαν φιλολογικὴν του κατάρτισιν.

Συνηρητικὰ μᾶλλον ἦσαν αἱ γλωσσικαὶ πεποιθήσεις τοῦ Δημητ. Βερναρδάκη, γνωστοῦ κυρίως διὰ τὸ δραματικὸν ἔργον του (*). Χρησιμοποιεῖ τὴν καθαρεύουσαν, πιστεύει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν καὶ σύνταξιν, ἀλλ' ἐπαινεῖ τὴν δημοτικὴν τοῦ Ζαλοκώστα καί, κατανοῶν τὴν γλωσσικὴν πραγματικότητα, εἰσάγει εἰς τὰ ἔργα του πλῆθος συγχρόνων λέξεων καὶ συντάξεων, τῶν ὁποίων τὴν χρῆσιν προσπαθεῖ νά δικαιολογήσῃ : «Ὡς δὲ πρὸς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἡ προσέγγις τῆς σκηνῆς μοι ἐπέβαλεν ἀφθονωτέραν τὴν χρῆσιν τῶν νεωτέρων στοιχείων τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς. Καὶ τύποι καὶ συντάξεις καὶ σημαίνοντα κλίνουσι πολὺ ἐν τῷ δράματι τοῦτ' ἢ τὴν συνήθειαν τῆς γλώσσης. Τῶν ἐγκλιτικῶν π. χ. καὶ ὁ τονισμὸς καὶ ἡ σύνταξις πολλαχοῦ εἶναι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ὅχι τῆς ἀρχαίας. Ἡ χρῆσις δὲ καὶ ἐκλογὴ τῶν διαφόρων τούτων ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας συντακτικῶν καὶ τυπικῶν στοιχείων εἶναι ποικίλη, κατὰ τὰς ἐκάστοτε προσπιπούσας ἀνάγκας τοῦ νοήματος» (*).

Διὰ τὸν Ἀχιλλέα Παράσχον ἡ χρῆσις τῆς δημοτικῆς ἢ τῆς καθαρευούσης δὲν εἶναι ζήτημα ἐξαρθώμενον ἀπὸ τὸ περιεχόμενον μόνον ἢ ἔστω τὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε διαθέσεις τῆς στιγμῆς. Τοῦτο καθίσταται ἐμφανὲς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1865 ὑπέβαλε συγχρόνως ποιήματα εἰς δημοτικὴν καὶ καθαρεύουσαν. Ἐκ τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν ἀρτιώτερα εἶναι ἡ δημοτικὴ του, ἐνῶ ἡ καθαρεύουσα ὑστερεῖ σημαντικῶς χαρακτηριζομένη ἀπὸ μίαν συνεχῆ ἐκτροπὴν εἰς πλατυασμούς, περιφράσεις, κατάχρησιν ἐπιθέτων καὶ εἰκόνων, ἀρχαϊζούσας συντάξεις, ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς λέξεως εἰς τὸν στίχον ἢ ἄλλης μὲ παρόμοιον νόημα καὶ γενικῶς ἀπὸ χαλαρὸν καὶ ἐπιτηδευμένον ὕφος. Ἀντιθέτως ἡ δημοτικὴ του, χωρὶς βεβαίως νά δύναται νά συγκριθῇ πρὸς τὴν δημοτικὴν τοῦ Βαλαβάνη ἢ τοῦ Ζαλοκώστα, δὲν παρουσιάζει τοιαῦτα μειονεκτήματα. Ἡ χρῆσις τῶν λέξεων εἶναι ἐπιτυχής, τὸ ὕφος εἰλικρινέστερον, ὁ στίχος περισσότερον ἀδρός. Ἐνίοτε μιμεῖται καὶ τὴν δημοτικὴν πόλιν καὶ μάλιστα μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν :

1) Πρβλ. Γ. Βαλέτα, ἔνθ. ἀν., σελ. 1830 β.

2) Διὰ τὸ δραματικὸν ἔργον τοῦ Δ. Βερναρδάκη ἰδ. Ἰω. Π. Καβαροῦ, Ἡ δραματικὴ ποίησις τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη, Ἀθήναι 1962.—Γ. Σιδέρη, Νεοελληνικὸ θέατρο, ΒΒ 40, σελ. 205—233.

3) Πρβλ. Δημ. Βερναρδάκη, Δράματα, τόμ. Α', Ἀθήνησιν 1903 (Μερόπη, πρόλ. α' ἐκδόσεως), σελ. 137—138.

Ἐχασαν οἱ τραγουδισταὶ τὸν Γιώργο τὸν λεβέντη,
τὸν ἔμμορφο τραγουδιστὴν, τὸν πρωτοχορευτὴν τους,
ποῦχε στὰ χεῖλη ζάχαρη καὶ χάρο στὸ σπαθὶ του.
Ρωτοῦν ἐδῶ, ρωτοῦν ἐκεῖ, ὅπου κι' ἂν εἶν' ρωτοῦνε·
ὅπου βιολὶ χαρούμενο, ὅπου γιορτῆς τραγούδι,
κι' ὅπου ἀκούσουν νὰ βροντᾷ τὸ μαῦρο καρποφύλι (1).

Ἀπομένει τώρα νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς δύο βασικοὺς ἐκπροσώπους τῆς τελευταίας δεκαετίας, Δημήτριον Παπαρρηγόπουλον (2) καὶ Σπυρίδωνα Βασιλειάδην (3). Οἱ ποιηταὶ οὗτοι, κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ ρομαντισμοῦ, χαρακτηρισθέντες ὀρθῶς ἐκ τῶν πολλῶν κοινῶν σημείων τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ὡς «δυὰς ἀδιαίρετος» (4) ἠκολούθησαν κατὰ βάσιν τὴν καθαρεύουσαν, ἀλλ', ὡς ἤδη ἐγράφη ἄνωτέρω, διὰ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὸν λυρισμὸν ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς. Ἐξ αὐτῶν μάλιστα ὁ Βασιλειάδης κινεῖται ἀνέτως μεταξὺ ἀρχαϊζούσης καὶ ἄκρας δημοτικῆς, ἐνῶ ὁ Παπαρρηγόπουλος περιορίζεται μόνον εἰς τὴν καθαρεύουσαν, προσεγγίζουσιν πολλὰκις τὰ ἄκρα. Ἡ γλῶσσα τοῦ τελευταίου γενικῶς χαρακτηρίζεται ἀπὸ πυκνότητα νοημάτων, ἀποτέλεσμα ἴσως τῶν φιλοσοφικῶν του τάσεων, καὶ μίαν συντηρητικότητα κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν καλολογικῶν στοιχείων. Ἐπιλέγει τὰς λέξεις ἐπιμελῶς, ἀποφεύγει τὰς πολλὰς ἐπαναλήψεις, δανεῖζεται πλείστας λέξεις ἀπὸ τὸ λεξιλόγιον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ χρησιμοποιεῖ συνηθέστατα ἀρχαϊκὰς συντάξεις. Ἐν τούτοις ἐνίοτε διασπᾶται ἡ σαφήνεια, τὰ σχήματα λόγου καθίστανται πυκνὰ καὶ χαλαροῦνται τὸ ὕφος. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ κάτωθι παράδειγμα :

Εἶναι λευκὴ ἡ ὄψις τοῦ· ἡ παρειὰ
ροδόχρους· ἐξ ἀπείρων διακρίνεται·
ἡ κεφαλὴ τοῦ εἶναι καθαρὸς χρυσός.
Οἱ βόστρυχοι αὐτοῦ μακροί, κυμαίνονται
εὐώδεις· ὡς περιστερὰι λουόμεναι
ἐντὸς τοῦ γάλακτος· ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ
τὸ μέλι ρέει· καὶ αἱ χεῖρες τορνευταί·
τὸ στήθος τοῦ ὡς ἐλέφαντος ὀστοῦν·
οἱ πόδες τοῦ ὡς ἀνδριάς μαρμάρινος·
καὶ μεγαλοπρεπὴς καθὼς ὁ Λίβανος
ἡ θέα τοῦ· καὶ ὡς κέδρος εὐμορφος·
λαλεῖ ἡπίως καὶ λαλεῖ γλυκύτατα
τὴν χάριν διαχέων περὶ ἑαυτόν (5).

1) Πρβλ. Ἀχιλλ. Παράσχου, «Ὁ Γιώργος» ἐν ΒΒ 12, σελ. 279. Διὰ μελέτας περὶ τοῦ Ἀχ. Παράσχου ἰδ. Γρηγ. Ξενοπούλου, Οἱ Παράσκοι, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19^{ου} αἰ., τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 167—219, ἰδίᾳ τὰς σελ. 181—219.—Κ. Οὐράνη, Ἀχ. Παράσχος, Ἀθήναι 1944.—Κ. Παλαμᾶ, Ἀχ. Παράσχος, ἐφ. «Ἐφημερίς» 27 Ἰανουαρίου 1895.

2) Διὰ τὸν Δημ. Παπαρρηγόπουλον ἰδ. καὶ Κ. Παλαμᾶ, Ἐνας λεοπαρδικὸς ποιητὴς, «Ποικίλη Στοά», 1914, σελ. 307—317.—Χ. Ἀννίου, Βασιλειάδης—Παπαρρηγόπουλος καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 279—337, ἰδίᾳ τὰς σελ. 285—293, 302—324.

3) Διὰ τὸν Σπ. Βασιλειάδην ἰδ. Χ. Ἀννίου, ἐνθ. ἀν., ἰδίᾳ τὰς σελ. 294—302, 324—334.—Κ. Παλαμᾶ, Σπυρ. Βασιλειάδης, ἐφ. «Ἐστία» 19 Δεκεμβρίου 1896.—Σπ. Δὲ Βιάζης, Σπ. Βασιλειάδης, Ποιητικὸς Ἀνθὼν (Ζακύνθου) Β' (1887), σελ. 525—528, 574—576.

4) Ἰδ. ΒΒ 13, ἐνθ. ἀν., σελ. 7.

5) Πρβλ. Δημ. Παπαρρηγόπουλου, Ἀπαντα, ἐκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1915, σελ. 286.

Ὁ Βασιλειάδης ἐχρησιμοποίησεν, ὡς εἴπομεν, καὶ τὰς δύο γλωσσικὰς μορφὰς προσεγγίζων καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὰ ἄκρα, μολονότι εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ἡ προτίμησίς του ἐστρέφετο πρὸς τὴν δημοτικὴν. Θὰ ἔγραφε δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς δημοτικὴν ἐὰν δὲν ἡμποδίζετο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ καθαρεύουσα ἀπετέλει τότε μίαν πραγματικότητα καὶ δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ συνόλου σχεδὸν τῆς ἀθηναϊκῆς πνευματικῆς κοινωνίας ὡς τὸ πλεόν ἐνδεδειγμένον γλωσσικὸν ὄργανον διὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἔκφρασιν. Μάλιστα δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ρομαντικὸν ρεῦμα, καὶ παρὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τὴν ἀρχαιολατρείαν καὶ πατριδολατρείαν τῶν παλαιότερων, ἐπέδρασεν ἰσχυρῶς οὕτως, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Βασιλειάδης τοῦλάχιστον διεμορφώθη γλωσσικῶς ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ μόνον τῆς ἐποχῆς του. Ἐὰν ἀντὶ τοῦ ρομαντισμοῦ ἐπεκράτουν τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνάλογα πρὸς τὴν Ἑπτανήσων λογοτεχνικὰ ρεύματα, τότε ὁπωσδήποτε θὰ ἔγραφε μόνον εἰς τὴν δημοτικὴν, διότι δὲν θὰ ὑπῆρχε διάχυτον τὸ ἀξίωμα ὅτι ρομαντικὸν περιεχόμενον προϋποθέτει ὁπωσδήποτε καὶ καθαρεύουσαν γλῶσσαν. Ἀλλῶστε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ μάλιστα τῶν νεανικῶν του ἔργων ἐδέχθη ἀρχικῶς (1), μετεστράφη ὁμως ἀργότερον ὑποτασσόμενος εἰς τὰς πιέσεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Μεγάλῃ ἦτο ἐπίσης ἡ ἐκτίμησις αὐτοῦ πρὸς τὸ δημοτικὸν τραγούδι. Κατ' ἐπίδρασιν τοῦ Νικολάου Πολίτου ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, πολλάκις δὲ ἐπιτίθεται καὶ ἐναντίον τοῦ ρομαντισμοῦ, ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ὁποίου κατὰ βάθος ἦτο ὅλως διάφορος (2).

Περὶ τῶν ἀλληλεπιδράσεων τῆς Ἀθηναϊκῆς καὶ τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς ἐλέγχῃ ἀνωτέρω ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ποιηταὶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν Ἑπτανησίων κυρίως κατὰ τὴν πρώτην περιόδον. Πράγματι, τότε ἐνεφανίσθησαν τὰ «Ποιήματα» (1858) τοῦ Γερασίμου Μαυρογιάννη, ὁ «Πάτροκλος» (1862) καὶ διάφοροι ἄλλαι τραγωδίαὶ καὶ ποιήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζωηροῦ καὶ αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ τοῦ Παναγιώτου Ματαράγκα (3). Μάλιστα ὁ Ματαράγκας ἐσατιρίσθη ἀπὸ τὸν Ἀγγ. Βλάχον διὰ τὸ ρομαντικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου του (4). Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ κάτωθι στίχοι :

Πῶς ἀγαπῶ νὰ φέρωμαι ἐντὸς κοιμητηρίου,
"Ὅπερ μυστήρια πολλὰ ἐν ἑαυτῷ ἐγκλείει"
Νὰ κάθημαι σιωπηλὸς ἐπὶ μαρμάρου κρύου,
"Ὅτε ὁ Φοῖβος κατηφὴς ὑπὸ τὰ ὄρη δύει.

"Εκεῖ εἰς σκέψεις λυπηρὰς τὸν νοῦν μου νὰ βυθίζω,
Τὸ μέλλον καὶ τὸ ἀπελπι παρὸν νὰ ἐξετάζω.
Καὶ πότε κατὰ τῆς χειρὸς τοῦ πλάστου νὰ γογγύζω,
Πότε ἀγνώμονα ἐμέ καὶ δυστυχῇ νὰ κράζω (5).

Ἀντιθέτως ὁ Παναγιώτης Πανῶς, τελὼν παλαιότερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Σούτσων, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν καὶ τῷ 1862 ἐδημοσίευσεν μετάφρασιν ἀπὸ τὸν Ὅσσιανόν εἰς τὴν δημοτικὴν (6).

1) Ἰδ. BB 13, ἐνθ. ἀν., σελ. 23, ἐνθα παρατίθενται καὶ παραδείγματα ἀποδεικνύοντα τὴν ἐπὶ τοῦ Βασιλειάδου ἐπίδρασιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Ζαλοκώστα.

2) Ἰδ. Κ. Δημαρᾶ, ΙΝΔ, ἐνθ. ἀν., σελ. 303.

3) Ἰδ. τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Ποιητικαὶ ἔμπνευσις» «Νεαρὰ ἀθύρματα», «Φαντασία καὶ καρδία», «Ἑρωτικά καὶ πατριωτικά ποιήματα», τόμοι 2.

4) Ἰδ. Ἀγγ. Βλάχου, Ἀνάλεκτα, ἐνθ. ἀν., τόμ. 1, σελ. 233.

5) Πρβλ. Παναγ. Ματαράγκα, Τὸ Κοιμητήριον, «Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη», ἔτος Ζ', φ. 1, Δεκέμβριος 1873, σελ. 406.

6) Ἰδ. Κ. Δημαρᾶ, ΙΝΔ, ἐνθ. ἀν., σελ. 292.

Υ Φ Ω Ν Η Τ Ι Κ Η

Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἔργου τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς ὄχι μόνον ἀπὸ φωνητικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μορφολογικῆς καὶ συντακτικῆς ἀπόψεως, εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερὴς, διότι, ὡς εἶδομεν, τὸ γεγονός τῆς ἑλληνικῆς διγλωσσίας παρουσιάζεται ἐνταῦθα εἰς τοιαύτην ὀξύτητα, ὥστε νὰ καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἐπὶ μέρους ἐξέτασις τῶν εἰς δημοτικὴν, καθαρῶσαν ἢ καὶ ἀρχαϊζουσαν ἔργων. Ἐν τούτοις, τοῦλάχιστον ἀπὸ φωνητικῆς ἀπόψεως, ἡ ἐξέτασις αὕτη δύναται νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς φαινόμενα ἀφορῶντα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὸ ἔργον τῶν ποιητῶν τῆς περιόδου ἐκείνης, ἐφ' ὅσον ὡς βάσις εἶχε ληφθῇ ἡ ἀρχαία φωνητικὴ, τὰ δὲ φαινόμενα ταῦτα ἀπετέλουν περιωρισμένης ἐκτάσεως ἐξαίρεσιν.

Οὕτω, προκειμένου περὶ συμφωνικῶν συμπλεγμάτων, παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα σποραδικῶς ἡ τάσις τῆς νεοελληνικῆς πρὸς τροπὴν τῶν συμπλεγμάτων *κτ, πτ* εἰς *χτ, φτ* : μεσάνυχτα Κιβ. 59, *ἀχίνα* Γ 259, *ἐκρυφτε* ΠΕ 202, *κόφτει* Μέν. 293, *γρ* εἰς *γλ* : *γλήγορα* Α. Ἀντ. 273 ἢ καὶ δημιουργία νέων συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ἀντὶ ἁπλῶν συμφώνων ἢ ἡμιφώνων : *ἐκρυμνοῦσε* ΠΧ 198, *ιδέστε* Γ. Παρ. 257.

Διὰ λόγους μετρικοὺς πρὸ πάντων ἡ ἀποκοπὴ φωνήεντος εἶναι ἀρκετὰ συχνή : *καθημερινῶς* ΣΠ 25, *κορφὴ* ΠΕ 63, *εἰς τὴν ἔρμο* Τφ 64, *ἄφωε* Γ 280. Σπανίως παρατηρεῖται καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος λέξεων ὀφειλομένη εἴτε εἰς ἐπίδρασιν ἐκθλιβομένου φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως (νὰ μ' ἀνταμώση Μεσ. 116), εἴτε εἰς ἀνομοιοτακτικὰς τάσεις τῆς γλώσσης (*κι' ἕνας κονιάρης ἀρηγλός* Α. Ἀντ. 273) κλπ.

Τὸ μέτρον ἐπίσης παρωθεῖ πολλάκις εἰς ἀνάπτυξιν φωνήεντος εἴτε ἐν ἀρχῇ λέξεως (*πετοῦσα σὰν ἀσπίδα* Κύμ. 200, *διπλώματα ἐβγάλλει* ΠΧ 216, *ἐτοῦτοι* Μέν. 274, *τοὺς δροκούς της νὰ μὴν ἀλησμονῇ* Ἡλ. Κ. 242), εἴτε ἐν μέσῳ (*ἀντὶ μητέρου* Κιβ. 48), εἴτε καὶ ἐν τέλει λέξεως ὑπὸ μορφήν παρεκτάσεως, ἐξαιρετικῶς συνήθους εἰς τὴν νεοελληνικὴν (*ἡ μάνναις τῶν παιδιῶν μας* Πέρδ. 57, *Γῆ ποῦ μὲ θάψανε βαθειά*, Βωμ. 112). Σπανίως τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην εὐρίσκομεν ἀντὶ ἐκθλιβομένου φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως, ἐνῶ κανονικῶς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἐκθλιψιν : *τ' ἀχέλι της* Γ. Παρ. 260.

Ἡ ἀφαίρεσις ἀποτελεῖ ἐπίσης συνήθη τρόπον θεραπείας τῶν μετρικῶν ἀναγκῶν : *σὰν λάφι τρέχεις* ΠΕ 48, *ὄλην κήρυττα τὴν πλάσιν* ΠΧ 211, *νὰ σᾶς ῥωτήσω* Ποι. 11, *μᾶς σέβοντο* Κιβ. 20, προτιμᾶται δὲ πολλάκις ἀντὶ τῆς ἀπλῆς συνιζήσεως : *μὴ γελαστῇ ποῦ σᾶς κανεῖς* Α. Ἀντ. 273, *τὸν ἄνδρα κείνης* Μέν. 272, *χόρι' ἀδρὰ ποῦ τὸ τουφέκι* Κιβ. 19.

Τελικὸν ν' ἀναπτύσσεται πολλάκις εἰς τὴν ἄρνησιν *μὴ* πρὸ φωνήεντος : *μὴν ὁ Καραϊσκάκης*, Καρ. 132 καὶ πρὸ ἀφώνου : *μὴν προβάλη*, Καρ. 144, *μὴν τρέχης*, ΠΕ 48, ἢ εἰς τὴν αἰτιατικὴν ἐνικοῦ τοῦ ἀριθμητικοῦ ἀπολύτου *εἰς, ἐν* : *ῥίχαι' ἕναν ὀβολόν*, Κιβ. 43 *ἕναν Ἕλληνα* Καρ. 136, *ἕναν φίλον τοῦ καιροῦ μας*, ΠΕ 49. Ἐνίοτε ἔχομεν εἰς ἐπαλλήλους λέξεις καὶ τὸν κανονικὸν τύπον : *μὴ παιδάκι μου, μὴν τρέχης* ΠΕ 48, *μὰ λέξι ξερὴν* ΣΠ 30.

Ἡ ἀποκοπὴ συλλαβῆς ἰδίᾳ ἐν τέλει λέξεως εἶναι λίαν συχνή : *χειμάδι* Καρ. 144, *προκηρύξεως τεμάχι* Κύμ. 199, *κατενόδι* ΠΕ 40, *βρίζεις* ΣΠ 19, *θέτε* Μέν. 270, ἐνίοτε δὲ ὁ αὐτὸς τύπος ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλα φωνητικὰ φαινόμενα παρέχεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ὡς π. χ. με διατήρησιν τοῦ παραδεδομένου τύπου καὶ ἀπλῆν ἀποκοπὴν τοῦ *-ον* εἰς τὴν λέξιν *Ναῦπλιον* (*Ναῦπλι* Κιβ. 29), με ἀποβολὴν τοῦ *υ* καὶ ἀποκοπὴν (*Νάπλι* ΠΕ 64), ἢ με ἀποβολὴν τοῦ *υ*, ἀποκοπὴν καὶ ἀνάπτυξιν φωνήεντος ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἄρθρου (*Ἀνάπλι* ΠΕ 66).

Ἡ συνιζήσις εἶναι ἐπίσης λίαν συχνὴ τόσον εἰς τὴν δημώδη ὅσον καὶ εἰς τὴν καθαρῶσαν γλῶσσαν, ἀπαντῶσα εἴτε εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν (*Ἀναβῆτε ὄρη, ὅπου πνεύμων διόλου δὲν ἀσθμαίνει* Περ. 163, *Τὰ δέκα ἐργαστήριά μου στὰ δάκτυλα μετροῦσα* ΣΠ 29), εἴτε τὴν τελικὴν συλλαβὴν λέξεως καὶ τὴν ἀρχικὴν τῆς ἐπομένης : *Μάρω, ἕνα λόγο θὰ σοῦ πῶ* Φιλ. 46, Πολλάκις μετρικαὶ ἀνάγκαι ὑποχρεῶνουν εἰς ἑλλειψιν συνιζήσεως ἀκόμη καὶ εἰς λέξεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν τὴν κατὰ συνιζήσιν ἐκφορὰν ὡς τετελεσμένον

φωνητικὸν γεγὸνός εἰς ὁλόκληρον τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ποιήσεως :
 'Ο Ρούκης ἐπαναστατεῖ καὶ ὁ Διοβουνιώτης Καρ. 138. "Ἡ ἔργον χριστιανικόν, θεάρεστον νομί-
 ζεις ΣΠ 26. Τῶν καρδιῶν τὰς καταγίδας Β 124. 'Υψηλὰ ὡς κυπαρίσσους λέγει λόγια εἰς
 ὅλους Κάτ. 179. 'Ὡς ἐν εἶδος συνιζήσεως πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐθεώρησαν καὶ τὴν
 ἀποβολὴν φωνήεντος ἢ διφθόγγου ἐν μέσῳ λέξεως, γνωστὴν ἰδίᾳ εἰς τὰ βόρεια ἰδιώ-
 ματα, ἔνθα π. χ. παιδί)πδί, πουλο)πλο (¹) κττ. : ξένοιαστα τὰ κλεφτόπουλα πηδᾶνε Τφ. 64,
 τὰ κλεφτόπουλα στήν Τουρκιὰ Π. Συν. 271.

Ἡ ἔκθλιψις ἀπαντᾷ εἰς πλείστους συνδυασμοὺς φωνηέντων καὶ διφθόγγων :

- α πρὸς α : 'Η Φιλομήλ' ἀναστενάζει Β 124, ἀπὸ τ' ἄβατα ΠΧ 191.
 αι » αι : Κ' αἱ ἡμέρ' αἱ δουλικαὶ Κιθ. 14, ὄλ' αἱ ἐχθροπραξίαι Μέν. 268.
 αι » ευ : ἐὺν εἶς' εὐτυχισμένο ΠΕ 48, κρύπτοντ' εὐκολα Κιθ. 19.
 αι » ει : εἶν' εἰς τάφους ΔΠ 37, ζώνετ' εἰς τὰ βουνὰ ΤΕ 282.
 αι » α : γνωρίζοντ' ἀμοιβαίως ΑΜ 186, εἶν' ἀκόμα ΠΧ 193.
 αι » ε : χύνετ' ἔξω Κιθ. 21, γνῶμ' ἐκατόν ΣΠ 19.
 αι » ο : σκιάζετ' ὁποῖος ΠΕ 39.
 αι » η : χρειάζετ' ἡ πατρίς ΠΧ 205.
 αι » υ : κεῖτ' ὑψηλὸς ΑΦ 153.
 ο » ο : σέ' 'Ομούσιον ΠΕ 39, ἀπ' τὸ σκοτάδι Βωμ. 112.
 οι » υ : ἀνεύθυν' ὑπουργοὶ ΠΕ 84.
 οι » οι : ὄλ' οἱ Φαναριῶται Μέν. 268, "Ἐντρομ' οἱ ἐχθροὶ Κιθ. 23.
 ε » ε : νὰ δίνουμ' ἐδῶ πέρα Βωμ. 12.
 ε » α : μ' ἀγκῶνα κάθεμ' ἐρεισμένον Β 124, σ' ἀτειρίζει Βωμ. 3.
 ει » ο : βάξ' ὁ σάκκος ΠΕ 84.
 ει » η : δὲν θέλγ' ἡ φύσις Κιθ. 61, προλέγ' ἡ χελιδὼν Καρ. 141.
 ει » ω : γράφ' ὡς ἀκολουθῶς Μέν. 272.
 ει » ει : λάμπ' εἰς ὅλην τὴν γῆν Β 125, παραχειμάζ' εἰς Σάλωνα Μεσ. 206.
 η » η : ἐξερράγ' ἡ ἀπειλή ΔΠ 32, ἀνεκρινώθ' ἡ συμφορὰ Μεσ. 207.
 η » υ : εἰρήν' ὕμιν ΠΧ 211.
 η » ι : ἡ χρυσὸ' Ἱρις Κιθ. 60.
 η » ει : νὰ τοὺς νεκρῶσ' εἶν' ἀρκετὴ ΠΕ 69, ἡρετήθ' εἰς τὰς κεραίας ΔΠ 61.
 ω » αυ : ἐνόσ' αὐτὸ τὸ μῆλον Ποι. 17.
 ου » ε : π' ἔβγαλα Μέν. 276.
 ου » α : εἰς τὸν νοῦν τ' ἀνακαλεῖ Μέν. 276.
 ου » ου : τ' οὐρανοῦ ΑΜ 186, τοῦ ἑλληνικ' οὐρανοῦ Κιθ. 76.

Μετρικὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ αἰτία τῆς μετατοπίσεως τοῦ τόνου τόσον εἰς καθα-
 ρεύοντας ὅσον καὶ εἰς δημοτικοὺς στίχους : μὲ χρύσεινην πλεξίδα Κιθ. 64, "Ἐγινε χαρὶτι
 θεία ἡ 'Ελλάς μας βασιλεία ΠΕ 45, ἡ φάγουσα πειρατεία Κάτ. 182, μ' ἀπιστίαν τὸν σκοπῶσαν
 τοὺς λέγει Τφ. 65, εἰσὶν αὐτὴν τὴν γῆν ὁ "Αβραμ πρόσφυς ἐφι-
 λοξενήθη "Ηλ. Κ. 241, Καὶ μόναι εἰς τὸ πατριὸν των χάος περιφέρονται Σον. 71, ἡ νεανὶς
 ὠμίλει ΔΠ 249.

VI ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς 'Αθηναϊκῆς Σχολῆς εἶναι ἡ χρῆσις τῆς
 καθαρευούσης μὲ τάσεις πρὸς ἀρχαϊζουσαν γλῶσσαν. 'Εκ παραλλήλου ἐχρησιμοποιήθη,
 ὡς εἶδομεν, καὶ ἡ δημοτικὴ, πολλάκις δὲ ἡ δημοτικὴ τῶν ἄκρων εἰς τρόπον, ὥστε ἡ

1) Περὶ τοῦ φαινομένου, ὀφειλομένου εἰς τὸν ἰσχυρὸν τονισμόν, ἰδ. Γ. Χατζιδάκι, 'Ἀκα-
 δημεικὰ Ἀναγνώσματα, τόμ. Ι, σελ. 63.

μορφολογική εξέταση τοῦ ἔργου τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς νὰ παρουσιάξῃ τεραστίαν ἑκτασιν ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ἐξικνουμένη μέχρι ἰδιωματικῶν δημοτικῶν τύπων. Ἡ μορφολογικὴ αὕτη ποικιλία ὑπάρχουσα ἄλλωστε κατὰ μέγα μέρος καὶ σήμερον, καταδεικνύει τὴν γλωσσικὴν ἀβεβαιότητα, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατείχοντο οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἡ ὁποία τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ καθαρεύοντος ἢ δημοτικοῦ μορφολογικοῦ στοιχείου, τελικῶς δὲ καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἀλλαχοῦ ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν.

Α'. Ὀνομα

1. Οὐσιαστικά.

Εἰς τὰς πτωτικὰς καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν παρατηρεῖται μεγάλη συντηρητικότητα. Αἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας εἶναι ὀλίγαι, περιορίζονται δὲ κυρίως εἰς ἔργα τῆς πρώτης περιόδου καὶ μάλιστα εἰς ἔργα μὲ σατιρικὸν περιεχόμενον. Κοινὴ δημώδης πτωτικὴ καταλήξις ὀνομάτων εἰς *-η*, *-α*, *-ας*, *-ης* εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν πληθυντικοῦ εἶναι ἡ *-αις*, ἀπαντῶσα ἐπίσης καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν πληθυντικοῦ θηλυκοῦ γένους τοῦ ἄρθρου. Ὀνομαστική: *Αἱ πρώταις ἐνφροσύναις* Κιθ. 32, *ἡ μύραις* ΣΠ 23, *ἡ λίραις* ΣΠ 35, *ἡ πολλαῖς ἀμαρτίαις* ΠΧ 209. Αἰτιατική: *Ταῖς ἄκραις* Κιθ. 22, *ταῖς ἐντροπαῖς* Μεν. 276, Κλητική: *Καὶ τὸ αἷμά μου ἐκ νέου νὰ ροφήσῃς* *ζητεῖτε, βδέλλαις!* ΠΧ 201. Τὰ εἰς *-της* παρέχουν ἀδιαφόρως εἰς τὴν κλητικὴν ἐνικοῦ *-τη* καὶ *-τα*: *Νομοθέτη* Κιθ. 24, *Ἀποστάτα* Κιθ. 31, *Κυβερνήτη* ΠΕ 50, *Πλάστα* Περ. 133.

Ἐνίοτε ἔχομεν καὶ μετὰστασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς κλίσεως εἰς τὴν ἄλλην ἀπὸ τῆς ἀθεμάτου εἰς τὴν κλίσιν εἰς *-α*: *ὁ βασιλέας* ΠΕ 39, *ἡ γυναῖκα* ΠΕ 42, *ὁ γείτονας* ΠΕ 43, *γείτονα* (κλητ.) ΠΕ 39, *ταῖς γυναῖκαις* ΣΠ 21· ἀπὸ τῆς ἀθεμάτου εἰς τὴν θεματικὴν: *Εἴχ' ἕνα παιδί ὁ γέρος* Κιθ. 11, *ξίφη καὶ ἀλύσους* Κιθ. 60, *δάκρυον* ΤΕ 241· ἀπὸ τῆς θεματικῆς εἰς τὴν εἰς *-α*: *περίοδαις* (αἰτ.) ΠΕ 89.

Εἰς τὴν ἀθέματον κλίσιν οἱ μετασχηματισμοὶ λογίων λέξεων εἰς δημοτικὰς εἶναι λίαν συχνοί: *ἡ χεῖρ* ΠΕ 74, *τῆς χειρὸς* ΠΕ 77, ἀλλὰ καὶ τοῦ *χειριοῦ* ΣΠ 19, τοῦ *γερακιοῦ* Πέρδ. 57, *τὸ χέρι* ΠΕ 40, *τὸ δόντι* (αἰτ.) ΠΕ 88, *Τὰ χέρια* Συν. 44, *τὰ ὄνειρα* (ὄνομα.) ΚΡ 59, *τῶν πηχῶν* ΠΧ 207, *χρονῶν* ΠΠ 222, *τῶν παιδιῶν* Πέρδ. 57, *τὰ αὐτὰ* ΠΕ 43, *τὰ χέρια* ΠΕ 53, ἀλλὰ καὶ *τὰς χεῖρας* ΠΕ 59, *τὶς εὐχαρίστησας* Μέν. 270, *τὶς κνημίδες* ΣΠ 22.

2. Ἐπίθετα

Ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ ὕφους, ἐκτὸς τῶν ἄλλων συνεπειῶν, ὠδήγησε καὶ εἰς τὴν συχνὴν χρῆσιν ἐπιθέτων, φθάνουσα πολλάκις μέχρι σημείου καταχρήσεως. Τοῦτο ἐνεφάνισε βεβαίως καὶ μορφολογικὰς ἐπιπτώσεις, διότι, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιθέτων εἶναι μέγας, μεγάλη ἀντιστοιχίως εἶναι καὶ ἡ μορφολογικὴ ποικιλία τῶν, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς δημώδους νεοελληνικῆς καὶ ἐξικνουμένη μέχρι τῆς ἀρχαίας.

Ὁῦτω παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα τάσις μεταστάσεως δευτεροκλίτων ἐπιθέτων πρὸς τὴν κλίσιν εἰς *-α*: *τὴν κατὰργον σκιάν* Κιθ. 39, *δίτομη καὶ ἀσπλάγχχη ρομφαία* Καρ. 132, *εἶδθαι χαροποιὰν* ΠΕ 58, *φωνὴν προθύμην* Περ. 124, *σύνολην τὴν δωρεάν* Κάτ. 180 κλπ.

Ἡ χρῆσις τῶν συνηρημένων ἐπιθέτων εἶναι ἐπίσης συχνή: *σύννοος* Κιθ. 23, *τρίχρον* στεφάνι Κιθ. 31, *βαθύνους* ΠΕ 72, *κυνῶν κῆμα* Ποι. 19, *πορφυρόχρον* δύσιν ΑΜ 181, *ἐνθους* ΑΦ 156. Ἐνίοτε ἔχομεν καὶ ἀσυναίρετα: *ἐβενόχροα σκόνη* ΑΦ 161, *κρυψίνους, μικρόνους* (οὐσιαστικοποιηθέντα) Περ. 173. Ἀλλοτε ἔχομεν ὑποκατάστασιν τῶν ἐπιθέτων τούτων δι' ἐπικρατήσεως τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως *-ινος*, δηλωτικῆς ὕλης ἢ χρωμάτων: *περικεφαλαίας χρυσίνου* Κιθ. 59, *χρυσίνου κυματισμοῦ* ΤΕ 261, *σιδηρίνας θύρας* ΤΕ 246.

Κατ' ἐπίδρασιν τῆς δημώδους ἀπαντοῦν ἐπίθετα εἰς -ένιος (ξύλენιοι στύλοι ΣΠ 20) -ικός ἀντὶ -ικός ('Αθῆναι τούρκικαι ΠΕ 39, αὐθάδικο ὕψος ΠΕ 52), -ερός (σουβλερούς ἥλιους Κάτ. 179), -αίτος (ἱερεῖς μας οἱ γενᾶτοι ΠΧ 211) -ωτος (ξεσκούφωτο κεφάλι ΠΕ 55).

Ἐπίθετα μὲ παραγωγικὰς καταλήξεις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀπαντοῦν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα· εἰς -ιμος : κάρπιμος βίος ΠΕ 105· εἰς -ικός : ὀνικαὶ ἀγέλαι (=ἀγέλαι θνῶν) Μέν. 275· εἰς -ώδης : δδὼν ἐλικώδη Χ. Γρ. 99, φρονήματα ἀνδρώδη ΠΕ 106· εἰς -ις : Πελοπόννησος ἀποστάτις ΤΕ 229, ἀλλήτις Ἑλλάς Β 125· εἰς -εινός : κόρη ποθεινὴ ΤΕ 253· εἰς -ωπός : ροδωπός ὀρίζων Περ. 168· εἰς -υς : ἔνδακρυς ἢ νύμφη Ποι. 57, σύνοφρυς ὁ ξένος ΑΜ 185· εἰς -ής : εὐαγοὺς θηρίου ΑΜ 192, ὀπλολαμπῆς στρατός Μεσ. 121· εἰς -ως : ἀμφορέα ἐμπλεων ΙΣΣ 267, ἀνάπλεως εἰσέει ὅλος ἀγιοσύνης πνέει μῦθον Β 124· εἰς -εις : σφυρόεις μύδρος ΙΣΣ 268, ἡμερόεις γέλως Β 124· εἰς -τωρ : παντοκράτωρ πνεῦμα Βαλ. 63· εἰς -τός : ποθητὸν ἀγαλμα Π.Ο 92, γονατιστὸς ἀρχίνησε Βότσ. 154· εἰς -τέος : εἰς τὴν ἀπελπισίαν του ὁ Ἑλ. λην φοβητέος Καρ. 132, περιφρονητέοι Περ. 114· εἰς -μων : αἰδήμων Οὐρανία Π.Ο 91, περιῖπται ἐκεῖ πολυαίμων Χ. Γρ. 102· εἰς -αιος : ζωὴν ἀκμαίαν Π.Ο 94· εἰς -ειος : θνήσκουν ἀνδρεῖοι Χ. Γρ. 102· εἰς -ων : σῶφρον ἦθος Π.Ο 91, τὴν ἀλαζόνα χαίτην του Βότσ. 147· εἰς -ινος : σαπφείρινοι κάμποι Χ. Γρ. 103, ραδινὸς Πυγμαλίων Π.Ο 92· εἰς -ωτός : εἰς δρόμον πετρωτὸν Κυν. 80· εἰς -ήρης : ξιφῆρης προβαίνει Χ. Γρ. 100, μονήρη τινὰ στάχυν Βότσ. 105· εἰς -ρός : ὀδυνηρὰ τοῦ μαχητοῦ ταράσσονται τὰ χεῖλη Μεσ. 113· εἰς -λέος : μὲ βλέμμα φοικαλέον Μεσ. 113.

Β'. Ρ ἢ μ α

1. Τὸ βοηθητικὸν εἶμαι.

Καὶ τὸ ρῆμα τοῦτο λόγῳ τῆς συχνῆς χρήσεως παρουσιάζει ποικιλίαν σχηματισμῶν :

Ἐνεστω

- α' ἐνικ. : εἶμαι Περ. 136.
- β' > εἶσαι Ποι. 8, εἶ APP 94.
- γ' > εἶνε ΑΜ 190, εἶναι Στ. Π. 239.
- α' πληθ. : εἶμεθα Κιθ. 30, εἶμασθε ΠΕ 45.
- β' > εἶσθε Περ. 61.
- γ' > εἶναι Κιθ. 59, εἶσιν Περ. 161.

Παρετατικὸς

- α' ἐνικ. : ἤμουν Καρ. 154, ἤμην Περ. 134.
- β' > ἤσουν Β 132, ἤσο ΑΠ 285.
- γ' > ἤτο ΤΕ 238, ἤτον πρὸ φωνήεντος (ἤτον ἕως) Κιθ. 11, πρὸ συμφώνου (ἤτον λέγει) Περ. 125, ἤταν ΠΧ 213, ἤτανε Πέρδ. 57, ἤν ΑΦ 154.
- α' πληθ. : ἤμεθα Ὅδ. 101.
- β' > ἤσθε Κιθ. 42, εἶσθε Κιθ. 64.
- γ' > ἤταν Μέν. 268, ἤσαν Β 130.

Ἡ διττογράφησις τοῦ γ' ἐνικοῦ τοῦ ἐνεστώτος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸν μέλλοντα : θὰ εἶνε Κύμ. 187, θὰ εἶναι ΠΕ 96. Εἰς τὴν προστακτικὴν ἀπαντοῦν καὶ τύποι τῆς ἀρχαίας : ἔσο Περ. 170, ΑΦ 166, ἔστω Περ. 171, ΔΠ 245, ἀλλὰ καὶ ἔς εἶναι ΠΕ 84, ἔστε Μερ. 167. Ὁμοίως μετοχὴ οὖσαν ΑΦ 156 κλπ.

2. Αὔξεισις.

Αἱ ἀρχαῖστικαὶ τάσεις τῶν ποιητῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς ἐπιβεβαιοῦνται καὶ

εις τὸ κεφάλαιον τοῦτο διὰ τῆς συντηρητικότητος τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουν ἔναντι τῆς αὐξήσεως συλλαβικῆς ἢ χρονικῆς ἐπὶ ἀπλῶν ἢ συνθέτων ρημάτων. Ἐν τούτοις, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦλάχιστον ἐπικρατεῖ σάλος ὀφειλόμενος εἰς τὴν εὐρείαν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς πρὸ πάντων εἰς τὴν σατιρικὴν ποιήσιν. Οὕτω, παραλλήλως πρὸς τοὺς κανονικῶς ἠδξημένους τύπους, ἀπαντοῦν καὶ ἀναύξητοι κατὰ τὰ ἰσχύοντα εἰς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν (¹).

α' *Συλλαβική.*

Παρατατικός: Καὶ τὸ στόμα του γλυκεῖαν μοσχοβόλει ἀνθοσμίαν Κιβ. 11, *σιωποῦσεν* ΠΧ 191.

Ἀόριστος: *γυνώθησαν* Κιβ. 66, *πῆγε* ΠΕ 41, *ἐκτραχηλίσθη* ΠΧ 210, *ἐμβίβασα* ΤΕ 296, *ἐνδύθη* Καρ. 142.

β' *Χρονική.*

Παρατατικός: *ἀριθμοῦντο* Κιβ. 71, *ἔδρευον* Περ. 160, *ἀπαντῶντο* Κάτ. 177.

Ἀόριστος: *αἰσθάνητε* Καρ. 136, *ἔγγισα* ΣΠ 36, *αὔξησαν* Ὁδ. 119, *καταράσθη* ΠΧ 217.

Εἰς τὰ σύνθετα ρήματα ἡ ἐξωτερικὴ αὐξήσις εἶναι λίαν συχνή, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώτῃν περίοδον: σ' *ἐπερίπλεξα* Κιβ. 58, *ἐσυντρέψαμεν* Περ. 113, *ἐπρόκρινα* Καρ. 132, *ἐσυμψιθύριζαν* ΤΕ 296, *ἐπροστρίψατε* Περ. 131, *ἐπροτίμησε* ΤΛ 37' σπανίως ἀπαντᾷ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ αὐξήσις: *ἐκατήντησε* Μέν. 274.

3. Θεαματικὴ Συζυγία.

α' *Χρόνοι.*

Τὴν σημαντικωτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν χρόνων κατέχει ὁ ἐνεστώς, ἰδίᾳ ἀπὸ πλευρᾶς σχηματισμῶν μὲ βάσιν τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν. Οὕτω, παραλλήλως πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παραδεδομένα, εὐρίσκομεν καὶ τύπους ἀνήκοντας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν δημώδη νεοελληνικὴν' *σπάνω* ΠΕ 40, *βάνω* (βρίνω κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *βάλω* (²) ΠΕ 53, *χαλῶ* ΠΕ 55, *γερνοῦν* Σπ.—Κ 270, *βγάζει* Σπ.—Κ 271, *στέλνει* Σπ.—Κ 270, *βγάνω* Σπ.—Κ 273, *ἀστράφτουν* Σπ.—Κ 273, *ἀνάφτω* Σπ.—Κ 273, *δαγκάνω* Σπ.—Κ 276, *γυρνάω* Σπ.—Κ 272, *ρίχνω* (ρίκνω) (ρίπτω Σπ.—Κ 271 (³), *γδαίνω* Σπ.—Κ 274, *χτυπιέμαι* Σπ.—Κ 272, *κλειέμαι* (κλείω, κλείομαι κατ' ἐπίδρασιν τῶν περισπωμένων ρημάτων (⁴) Τφ. 64, *βαριοῦμαι* ΣΠ 35, *συλλογοῦμαι* ΣΠ 36.

Εἰς τὸ γ' πληθ. πρόσωπον τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἀπαντᾷ μεγάλη ποικιλία καταλήξεων: *ρωτοῦν* Γ 279, *τρώνουν* (=τιτρώσκουν) Καρ. 149, *ρωτᾶνε* Γ 279, *δαγκᾶν* Σπ.—Κ 271, *ἀνάφτουν* Σπ.—Κ 273, *βόσκουνε* Πέρδ. 57, *ἐλληνίζουσι* Καρ. 137, *συντρέχουσιν* Καρ. 131, *πατοῦσι* ΣΠ. 22, *φωνασκοῦσιν* Κάτ. 182, *χαιρετῶσι* Κιβ. 80. Ὁμοίως εἰς τὸ γ' πληθ. πρόσωπον τῆς μέσης φωνῆς: *χάνουνται* ΠΕ 66, *ἀκούονται* Βότσ. 171, *κολνοῦνται* ΠΕ 83, *κλειένται* Τφ. 64, *ἀγροκένται* Τφ. 64.

1) Κανονικῶς ἡ αὐξήσις παραμένει μόνον ὅταν τονίζεται, ἥτοι εἰς τοὺς τρισυλλάβους τύπους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς καὶ σπανίως εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιζητεῖται εὐφωνία ἢ σαφήνεια' ἰδ. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ* (τῆς δημοτικῆς), Ἐν Ἀθῆναις 1941, σελ. 320—321.

2) Ἰδ. Γ. Χατζιδάκι, ἐν «Ἀθηνᾶ» τόμ. 22, σελ. 232 κέξ.

3) Κατὰ τὸν Μ. Φιλήνταν *ρίχνω* ἐκ τοῦ ἀορίστου *ῥρηξα*. Ἰδ. Μ. Φιλήντα, *Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία Ἑλληνική*, Ἀθῆναι 1924, τόμ. Β', σελ. 16.

4) Ἰδ. André Mirambel, *Grammaire du grec moderne*, Paris 1949, σελ. 142 κέξ.

Τὴν αὐτὴν ποικιλίαν σχηματισμῶν ἐμφανίζει καὶ ὁ παρατακτικός: 'Ενικός ἀριθμός, α' πρόσ.: ἐκραζα Κιβ. 19, μποροῦσα Σπ 41, ἐπετοῦσα ΠΕ 67, εἶχον ΣΦ 249, ὠδήγουν Κιβ. 19, ἐπέρων ΑΜ 194, ἐφανταζόμεν Μέν. 303, παρηγορούμεν Κιβ. 40, καμαρόνομον Κιβ. 39, ἐκάθουμον ΣΠ 32, ἐνθυμούμεν ΠΕ 101· β' πρόσ.: ἐξύπνας ΠΕ 71, ἐνόεις Περ. 135, ἐπλανάσο Ποιή. 101, συναισθάνου Περ. 167, φαντάζουσιν ΠΕ 68· γ' πρόσ.: ἠκόντιζεν ΔΠ στρ. 3, διεύθυνε Β 130, ἠδυνάτει ΑΜ 210, ἐπέρα ΤΕ 277, ἐρρίκνου ΔΠ στρ. 4, ἀπαντᾷτο Περ. 128, ἐσειόνταν ἡ γλότη Τφ. 64. Πληθυντικός ἀριθμός, α' πρόσ.: εἶχαμεν Καρ. 133, ἠκολουθοῦμεν ΠΕ 109, ἐδεχόμεθα ΠΕ 109, χαιρόμασθαι ΣΠ 29· β' πρόσ.: εἶχατε Καρ. 134, ἐφέρτε Καρ. 137, ἐνικάτε Περ. 163, ἐδεικνύετε Περ. 115· γ' πρόσ.: ἀπεσκότιζαν Περ. 136, ἀνεβλάσανον Περ. 113, ἀντήχουν ΠΕ 109, ἐτρέμαν Τφ. 64, σκορπιόνταν (οἱ στάλες) Τφ. 64.

Εἰς τὸν μέλλοντα δυνάμεθα ἰὰ διαπιστώσωμεν τρόπους σχηματισμοῦ προγενεστέρους τοῦ θά+ὑποτακτικῇ. Ὁ χρόνος αὗτος διακρινόμενος εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν εἰς πρῶτον (ἐξ ἐνεστωτικοῦ θέματος) καὶ δεῦτερον (ἐξ ἀοριστικοῦ θέματος) προήλθεν, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς περιφράσεως θέλω ἵνα>θέλω νὰ>θὲ νὰ>θά+ὑποτακτικῇ¹⁾, σπανίως δὲ ἀπαντᾷ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον καὶ διὰ περιφράσεως ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ θέλω καὶ τοῦ ἀπαρεμφατικοῦ τύπου τοῦ ἐνεστώτος διὰ τὸν πρῶτον καὶ τοῦ ἀορίστου διὰ τὸν δεῦτερον (*). Εἰς τὰ κείμενα τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς εὐρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ τύποι ἀνταποκρινόμενοι εἰς τοὺς ἀνωτέρω σχηματισμούς, ἀκόμη δὲ καὶ παραδείγματα τοῦ ἀρχαικοῦ μέλλοντος· διὰ τοῦ θὲ νά: θὲ νὰ κάθονται Κιβ. 22, θὲ νὰ ἔρχονται Καρ. 145, θὲ νὰ σὲ τιμωρήσουν Μέν. 272, θενὰ σέρνεται Ἀχ. Π 278, θενὰ κόπῃς Μ. Δοξ. 7· διὰ τροπῆς τοῦ θὲ εἰς θά, ἦτοι θὰ νά: θὰ νὰ κάθῃς ΠΕ 67, θὰ νὰ γένῃ ΠΕ 58, θὰ ν' ἀνταμειφῇς ΙΣΣ 267· διὰ τοῦ θέλω καὶ ἀπαρεμφατικοῦ τύπου: θέλουν θυμιάζει ΣΠ 30, θέλω ἀπατήσαι Καρ. 131, θέλει βλέπει Κιβ. 42, θέλουν ἐξυπνήσαι ΠΕ 116· διὰ τοῦ μέλλω καὶ βουλητικῆς προτάσεως: μέλλει νὰ ξεθάψῃ ΠΧ 197, μέλλεις νὰ ἐλευθερώσῃς Καρ. 140· διὰ τοῦ θά: θὰ κάθονται Κιβ. 22, θὰ θυμιάξῃ ΠΕ 77, θὰ σφαζόμεθα Καρ. 143, θὰ διοῦμεν Κιβ. 15, θὰ διῇς ΠΧ 219· διὰ μονολεκτικοῦ ἀρχαικοῦ μέλλοντος: ῥεύσεις Περ. 116, ἀφόμεθα Ποι. 69.

Εἰς τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνσίγμου ἀορίστου ἀπαντοῦν ἐκ παραλλήλου τύποι εἰς -σας καὶ -σε: ἐζήτησας Περ. 162, ἔδυσας ΑΠ 283, ἀπέρριπας Μέν. 268, ἀνέκραξας Β 129, ἔπλασας Κιβ. 56, ἔτρεξας Περ. 114, ἔσκαψας Ὀδ. 87. Τὰ αὐτὰ παρατηροῦνται καὶ εἰς τὸ β' πληθυντικὸν πρόσωπον: ἐσφάξετε ΠΧ 195, εἰσήξατε (=εἰσηγάγετε) Κάτ. 177. Εἰς τὸ γ' πληθυντικὸν πρόσωπον ἔχομεν ἐπίσης ποικιλίαν σχηματισμῶν: ἐχώρισαν Στ. Π. 232, ἐδακρύσαν ΜΠ 25, θάψανε Βωμ. 112.

Ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος β' παρέχει ἐπίσης πολλὰ παραδείγματα τροπῆς τοῦ θεματικοῦ φωνήεντος ο, ε εἰς α κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἐνσίγμου ἀορίστου. Ἐνικός ἀριθμός, α' πρόσ.: ἔβαλα Κιβ. 40, εἶδα ΣΠ 23, ἔδραμα Κάτ. 178. Πληθυντικός ἀριθμός, α' πρόσ.: ἐμάθαμε Βωμ. 112, εἶδαμεν Περ. 131· β' πρόσ.: κατεφάγατε Κάτ. 178, ἤρθατε ΤΛ 60· γ' πρόσ.: συνέφυγαν Κιβ. 16, ἔπαθαν Σπ. 23.

Τὴν αὐτὴν εἰκόνα παρέχει καὶ ὁ παθητικὸς ἀόριστος α' καὶ β'· ἀρχαικοὶ τύποι: ἀπεναρκώθη ΠΕ 108, ἐγεύθη Περ. 116, ἐπευχήθη Καρ. 153, ἐσμικρύνθη ΠΠ 254, ἐτάκῃς Β 125, ἐπαχύνθη Κιβ. 19, ἐφάνθη Κιβ. 11, ἐρράγη ΑΜ 197, διηρέθημεν Κιβ. 25, ἐσφάχθημεν ΣΠ 30, ἀνέγνωμεν ΤΛ 39, ἠλλάχθησαν Ποιή. 40, ἐφάνησαν ΤΛ 28, ἐπεγράφησαν ΤΛ 45· νεοελληνικοὶ τύποι: ἐκοιμήθηκα Κιβ. 11, εὑρέθηκα Περ. 116, κατεθραύσθηκα Κιβ. 25, ἐπιασθήκαμε ΠΕ 47, διάβηκε Γ 280, γράφηκε ΠΕ 43, ἐδεχθήκαμεν ΠΧ 205, ἐφανήκαμεν ΠΕ

1) Ἰδ. Α. Mirambel, ἐνθ. ἀν., σελ. 126, σημ. Ι.

2) Ἰδ. Ἀχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις, Ἐν Ἀθήναις 1946, ἐκδ. 6', τόμ. Α', σελ. 270, σημ. 6', καὶ 276, σημ. α', 6'.

40, *χαρήκετε* ΠΕ 40, *βουτηχτήκετε* ΠΕ 65, *ἀπαντήθηκαν* ΠΧ 194, *νεκροκλείσθηκαν* 'Οδ. 86, *ἐτινάχθηκαν* ΠΧ 201. Σπανίως ἀπαντᾷ καὶ ὁ μέσος ἀόριστος α' καὶ β' τῆς ἀρχαίας : ἤρξατο ΤΛ 23, *ἐγένετο* ΤΛ 23, ἀλλὰ *ἐγενήκαν* Μέν. 296.

'Εκ τῶν συντελικῶν χρόνων ἡ χρῆσις τοῦ παρακειμένου εἶναι ἐξαιρετικῶς σπανία περιοριζομένη εἰς ὀλίγους ἀρχαίκοις τύπους, ὡς π.χ. *τετέλεσται* Π-Ο 96, ΤΛ 54, *προώρυσται* 'Αγ. 117 κλπ. Ἀντιθέτως ὁ ὑπερσυντέλικος χρησιμοποιεῖται συχνότατα, διότι διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ χρόνου τούτου δυνάμεθα νὰ καταδείξωμεν τὸ παρωχημένον τελεσθείσης ἐνεργείας ἐν σχέσει πρὸς ἄλλην παρελθοῦσαν ἐνέργειαν (¹), ἥτοι ὁ χρόνος οὗτος ἀπὸ ἀπόψεως δηλώσεως τοῦ χρονικοῦ σημείου ἐξυπηρετεῖ ἀπολύτως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν παρακειμένον, ὁ ὁποῖος εὐκόλως κατέστη δυνατόν νὰ ὑποκατασταθῇ ἀπὸ τὸν ἀόριστον, ἐφ' ὅσον ἡ διαφορά ποιοῦ ἐνεργείας μεταξὺ παρακειμένου καὶ ἀορίστου δὲν εἶναι πλέον σαφής (²). Ἀπὸ πλευρᾶς σχηματισμῶν ὁ ὑπερσυντέλικος ἀπαντᾷ μόνον εἰς νεοελληνικοὺς τύπους : *εἶχα σώσει* ΤΕ 243, *εἶχε βάλει* ΠΕ 65, *εἶχε χαρίσῃ* Ποι. 17, ἥτον σφαλισμένος ΠΧ 191, *εἶχον μάθει* ΑΜ 195, *εἶχαν πυρακτώσει* ΠΧ 199 κλπ.

β' *Ἔ γ κ λ ῖ σ ε ι ς*.

Καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐγκλίσεις παρατηρεῖται παρομοία εἰκὼν πρὸς τὴν ὀριστικήν. Οὕτως, ἡ ὑποτακτικὴ παρέχει ἐκ παραλλήλου τύπους τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς τόσον εἰς τὸν ἐνεστώτα ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀόριστον, ἐνῶ ἡ ἔλλαψις τοῦ παρακειμένου εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἐκδηλος. Ἀρχαῖκοι τύποι : *ὅταν στοιβάξῃται* ΔΠ στρ. 16, *φεύγωμεν* Καρ. 147, *φύγωμεν* Περ. 124, *πυγαίνωμεν* Καρ. 161, *μὴ φέρετε* Σον. 73' νεοελληνικοὶ τύποι : νὰ *χολοσκάνω* Κιβ. 40, νὰ *χαϊδεύουν* Κιβ. 19, νὰ *γένουν* ΠΕ 56, νὰ *ἐκβοῦν* Μέν. 268, νὰ *συνοδεύωσι* Μ. Δοξ. 21, νὰ *μιμηθῶσι* ΣΠ 19, γ' ἀπαντῶσι ΣΠ 19.

Εὐκτική, ἀρχαῖκοι τύποι : *μὴ γένοιτο* Καρ. 163, ὁ *θεὸς μὴ τοῦτο δώσοι* Περ. 136. Διὰ τοῦ εἶθε νά : *εἶθε νὰ πλεύσῃ μὲ καλὸ* ΣΠ 24, *εἴθ' ὁ ἔρωσ μου νὰ ζήσῃ* Περ. 135' διὰ τοῦ ἄμποτε, ἄμποτες νά : *ἄμποτε νὰ ἦσαν σκύλοι* ΠΕ 100, *ἄμποτε νὰ φλογισθῇς* ΤΕ 273, *ἄμποτες νὰ χάσουν* ΣΠ 30' διὰ τοῦ νὰ καὶ παρωχημένου χρόνου ὀριστικῆς ἐπὶ εὐχῆς ἀνεκπληρώτου : *ᾧ τὸ ἔσχατον καὶ δῶν φῶς νὰ ἤμην τοῦ ἡλίου, ἡ ἀναίσθητος νὰ ἤμην πέτρα τοῦ νεκροταφείου !* Περ. 137.

Εἰς τὴν προστακτικὴν ἔχομεν ἐπίσης ποικιλίαν σχηματισμῶν. Ἐνεργητικὴ φωνή, ἐνεστώς : *πλέε* Κιβ. 57, *θάρρει* ΑΦ 160, *σίγα* Περ. 169, *μέτρα* Καρ. 136, *τύλιε* Καρ. 156, *διάβαλλε* ΠΕ 106, *ζήθι* ΠΕ 112, *ὡς καίη* ΠΕ 103, *ὡς παριστάνη* Κιβ. 36, *ζήτω* ΠΕ 112, *περᾶτε* Μεσ. 114, *ὡς τοξεύωσι* Κιβ. 36. Ἀόριστος : *στόλισε* Κιβ. 35, *ἀρχίνησε* Ποι. 32, *γονάτισον* Καρ. 142, *κύψον* Μ. Δοξ. 18, *κατάστειλον* ΑΜ 186, *τάχυνον* Π-Ο 110, *εἰπέ* Περ. 138, *ἐλθέ* ΑΦ 159, *βάλε* Ποι. 32, *ἐνεγκε* Β 132, *μετάβαλον* ΔΠ στρ. 87, *ὡς κενώσῃ* Κιβ. 13, *ὡς ἐμέσῃ* Β 132, *ἐπανελθέντω* ΤΕ 278, *ιδέτε* ΠΕ 44, *ιδέστε* Γ. Παρ. 257, *δέτε* Σπ.—Κ 273, *πῆτε* ΙΣΣ 267, *εἴπατε* Περ. 155, *πέστε* ΠΕ 51, *κυκλώσατε* Κιβ. 48, *τρέξετε* Κιβ. 46, *δοκιμάστε* ΠΕ 41, *ἐσχωρήστε* ΠΕ 103, *ὡς πάγουνε* ΣΠ 30, *ὡς πάγουν* Μέν. 269, *ὡς πᾶν* Γ 279, *ὡς ἀνάγωσι* Περ. 122. Μέση φωνή, ἐνεστώς : *κάθου* Κιβ. 27, *εὐφραίνου* Καρ. 166, *σκέπτου* 'Αγ. 118, *ἄκω* (=ἄκου) Μεσ. 116, *ἐνθυμοῦ* Κιβ. 80, *προηγοῦ* Καρ. 138, *φοβοῦ* ΤΕ 273, *μὴ λυπῆσαι* Περ. 137, *ὡς χύνεται* Σον. 74, *σεβάζεσθε* Μερ. 167. Ἀόριστος : *γένε* (=γενεοῦ) Κιβ. 11, *ἀποτάνσου* Κιβ. 69, *ἐνδύσου* Καρ. 166, *ἐσκουμπήσου* ΠΕ 83, νὰ *δεχθῇς* Καρ. 138,

1) 'Ιδ. H. Seiler, ἐνθ. ἀν., σελ. 148.

2) Ἡ βασικὴ διαφορά μεταξὺ παρακειμένου καὶ ἀορίστου κατὰ τὸν Seiler ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εἰς μὲν τὸν παρακειμένον ὑπάρχει σύνδεσμος ὑποκειμένου καὶ ἐνεργείας εἰς δὲ τὸν ἀόριστον ὄχι, ἥτοι καθαρὰ λειτουργία τοῦ ἀορίστου εἶναι ἡ διαπίστωσις ἀπολύτων πράξεων ἀνευσυμμετοχῆς τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἐνέργειαν' ἰδ. H. Seiler, ἐνθ. ἀν., σελ. 74.

μὴ γένῃς Περ. 141, πρόσδεξαι ΙΣΣ 268, Β 129, δέξαι ΑΠ 283, ἄς γένῃ Κιθ. 80, ἄς τιμω-
ρηθῇ ΠΕ 40, ἄς ὀργισθῇ ΑΠ 284, μακρυνθῇτε Καρ. 131, ἀποκριθῇτε ΠΕ 118.

Εἰς τὴν δυνητικὴν εἶναι συχνοὶ οἱ σχηματισμοὶ διὰ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ θέλω
μετ' ἀπαρεμφατικοῦ τύπου ἐνεστώτος ἢ ἀορίστου ἢ διὰ τοῦ θά μετὰ παρατατικοῦ ὀρι-
στικῆς: ἤθελον σταυρώσει Κάτ. 182, ἤθελες φλογίζει Περ. 118, ἤθελεν ἐκκενώσει ΤΕ 238,
ἠθέλαμεν χαροῦμεν (ἀντὶ χαρῇ) Μέν. 268, θά ἐφθόνηι, θά ἔθελγον ΑΠ 285.

γ' Ἀπαρέμφατον — Μετοχή.

Παρά τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν των, οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς δὲν
ἐτόλμησαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ἀπαρέμφατον, περιορισθέντες εἰς τὴν γνωστὴν ἀνά-
λυσιν αὐτοῦ εἰς εἰδικὴν ἢ βουλευτικὴν πρότασιν καὶ χρησιμοποιήσαντες τοῦτο εἰς ἐλα-
χίστας περιπτώσεις, πάντοτε ἔναρθρον καὶ ὑπὸ ἐννοίας ἀναλόγου τῆς μέχρι καὶ σή-
μερον διατηρήσεως αὐτοῦ, ὡς π. χ. τὸ εἶναι μας ΣΠ 30, τὸ ζῆν ΑΜ 209 κά.

Ἀντιθέτως ἡ μετοχὴ ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα, προφανῶς καὶ διὰ λόγους μιμή-
σεως τοῦ κλασσικοῦ ὅφους, τοῦτο δὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν παράθεσιν πλείστων σχηματι-
σμῶν ἀντιπροσωπεύοντων τόσον τὴν ἀρχαίαν ὥσον καὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Ἐνεργη-
τικὴ φωνή, ἐνεστώς: πανηγυρίζων ΠΕ 103, ἐξερευγόντων Καρ. 155, κόπτουσιν ΠΧ 191,
κλαῖον πλῆθος ΠΕ 75, σιωπῶσα Περ. 121, κλονομένης ΤΕ 268, ἀσπαλρουνσα Περ. 123,
θρηνηῶντας ΠΕ 95, λαμποκοπῶντας ΠΧ 193, φθάνοντας Μέν. 276, σφάζοντας ΤΕ 229 (1).
Ἀόριστος: μείνας Καρ. 154, προσάψας ΠΕ 72, τανύσας Κάτ. 177, κύρασα ΠΧ 177, ἐμβάς
Καρ. 155, ἀποπιάς Περ. 163, πεσόντες ΠΕ 113, φυγόντα ΤΕ 231, φαγών Ποι. 67, φθὰς ΑΒυζ.
29. Παρακείμενος: προβεβηκυῖαν Περ. 171, συνειδὸς ΑΜ 187, κεληνῶς ΑΦ 170, πεπτωκυίας
ΑΒυζ. 19, κεκυφὸς ΑΒυζ. 26, κατεσκληκὸς φάσμα Ποιή. 46. Μέση φωνή, ἐνεστώς: γῆς
κλονομένης ΤΕ 268: Μέλλων: γενησομένην ἀλλαγὴν Μέν. 300. Ἀόριστος: πληγείς ΑΜ
182, ἀμυδρωθέντα Περ. 121, φανέντες Κάτ. 179. Παρακείμενος μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ:
τεθρυμματοσμένα Κιθ. 52, πεφλογισμένα ὄμματα Περ. 138, ἐντετυπωμένη Μέν. 277 ἄνευ
ἀναδιπλασιασμοῦ: δεμένοι Καρ. 132, θαμμένοι ΠΧ 191, κρυμμένοι Κάτ. 177.

δ' Συνηρημένα εἰς ὧν.

Ἡ κατηγορία τῶν ρημάτων τούτων ἤρchiσε νὰ διαμορφώνεται εἰς ὧν ἤδη ἀπὸ
τοῦ Γ' ἢ Δ' αἰῶνος μ. Χ. (2) ὀρμηθεῖσα ἀπὸ τοῦ θέματος τοῦ μέλλοντος καὶ ἀορίστου,
ἦτοι κατὰ τὸ σχῆμα δηλώσω, ἐδήλωσα ἐσηματίσθη ἐνεστώς δηλώνω, ἔνθα τὸν-εὐφω-
νικόν (3). Ἐν τούτοις ὁ παλαιὸς σχηματισμὸς διατηρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν
καθαρεύουσιν, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ, διὰ νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ὑπαρξίν παρομοίων
τύπων καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖζοντα κείμενα τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, εἰς τὰ ὁποῖα πράγματι
οἱ τύποι οὗτοι ἀπαντοῦν ἐν ἀφθονίᾳ: πληροῖ Καρ. 143, ἐχρῶσιν ΑΜ 181, ἐβεβήλου Β
131, ἐσκήνουν ΤΕ 225, ἐκύρουν ΑΦ 154, ὅταν συνενοῖ Περ. 116, νὰ δικαιοῖ ΤΕ 265, θὰ
δηλοῖ Βαλ. 67, ἐπεκυροῦτε Καρ. 134, παγιοῦσι Περ. 158, ὑποῦμαι Κιθ. 46, θὰ ὑποῦνται Κιθ.
42, προσηλοῦνται Περ. 127, ἐνεκροῦτο ΑΜ 200, περιχρυσοῦνται Καρ. 166, ἐξοικειοῦνται Ποι.
8. Ἐν ἀφθονίᾳ ἐπίσης ἀπαντοῦν καὶ τύποι εἰς ὧν εἰς κείμενα παρέχοντα δημοτι-
κὴν ἢ καθαρεύουσιν γλῶσσιν: εὐκαιρῶν (ἀρχ. εὐκαιρέω) ΠΕ 66, καρφώνει Κάτ. 179,
ἐρρίγωνεν Καρ. 149, ὑψώνει ΤΕ 225, νεκρώνει ΑΜ 182, ἀνυψώνει Μεσ. 117, μαγγανώνει
Καρ. 155, νὰ ὑψώνεται Κιθ. 67, ὠρθώνετο Καρ. 136.

1) Διὰ τὴν μετοχὴν εἰς ὄντας (ὄντας) παραγομένην ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἐνεστωτικοῦ
θέματος ἰδ. Ἀχ. Τζαρτζάνου, Ν. Σ., ἐνθ. ἀν., σελ. 329—330, σημ. 1.

2) Ἰδ. Γ. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, Ἐν Ἀθήναις 1905, τόμ. Α' σελ. 290.

3) Ἰδ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, ἐνθ. ἀν., σελ. 631.

4. Ἀθέματος Συζυγία.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Δ' αἰ. π. Χ., ἦτο ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἢ Ἑλληνιστικῆς Κοινῆς, ἡ ἀθέματος συζυγία εἶχεν ὑποκατασταθῆ ὑπὸ ἐδκολωτέρων σχηματισμῶν (¹), σήμερον δέ, ἐξαιρέσει μερικῶν καταλοίπων ἀπαντῶντων ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μέσην φωνήν, οὐδὲν στοιχεῖον τῆς συζυγίας ταύτης ἀπαντᾷ ὄχι μόνον εἰς τὴν δημοτικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν. Οὕτως, οἱ παλαιοὶ ἀθέματοι ρηματικοὶ τύποι μετεσχηματίσθησαν συμφῶνως πρὸς τὰ φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ δεδομένα ἐκάστης ἐποχῆς καὶ σήμερον ἔχομεν ἀντὶ τίθημι δέω, ἀντὶ δίδωμι δίδω ἢ δίνω, ἀντὶ ἴσθημι στήνω καὶ εἰς τὴν μέσην διάθεσιν στέκω ἐκ τοῦ παρακειμένου ἔσθηκα (²) καὶ στέκομαι (ἐκ τοῦ στέκω), ἀντὶ ἀφίημι ἀφίνω (ἀφήνω) κλπ. Ἐν τούτοις αἱ ἀρχαῖστικάαι ἰάσεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, ὠδήγησαν τοὺς ποιητὰς εἰς τὴν χρῆσιν πλείστον τῶπων τῆς ἀθεμάτου συζυγίας ἰδίᾳ εἰς τὴν προστακτικὴν καὶ τὴν μετοχήν, οἱ ὅποιοι πολλὰκις τίθενται παραλλήλως πρὸς τοὺς σχηματισθέντας τύπους εἰς τὴν αὐτὴν ποιητικὴν συλλογὴν. Ἀρχαῖκοι τύποι, ἴσθημι : κατέστης Περ. 119, ἀποκατέστη Ἠλ. Κ. 241, ἐπέστημεν Κιθ. 56, στήθι Β 131, στάς Περ. 161, ἐξαναστάς ΤΕ 231, στᾶσα ΑΜ 160, ἀντισταθὲν Κιθ. 56, προσεστῶτες ΤΕ 227· τίθημι : προσέθηκε ΤΛ 35, ἐπέθετο Ποι. 66, ὑπόθετος Ποι. 12· ἔημι : ἄφες Κιθ. 29, ἄφετε Ποι. 11, ἀφήκας Κιθ. 69, ἀφήκε ΤΛ 38, ἀφήκεν Κιθ. 58, ἀφήκαν (=ἀφείσαν) ΠΕ 85 (³), ἀφέθη ΣΠ 24, ἀφέντες Περ. 163, ἀφείς ΑΜ 154, ἀφειμένον Περ. 151, ἀφειμένα ΤΕ 258· δίδωμι : δός Ποι. 13, ΑΜ 191, δότες Κιθ. 43, παρέδωκας Κιθ. 66, ἔδωκεν ΤΛ 54, παρέδωκεν Καρ. 135, ἐδώκαμεν (=ἔδομεν) Καρ. 134, ΤΛ 32, ἔδωκαν ΤΛ 38, δίδονται ΠΧ 193, ἐδόθη ΤΛ 40, ἐνδοὺς Α Βυζ. 40, προδοῦσα Π—Ο 95· λοιπὰ ρήματα : κάθημαι Κιθ. 26, κάθηται ΤΕ 248, ἐκαθήμην Κιθ. 60, κάθηται Κιθ. 34, κείται ΤΕ 228, ἐμύγνυντο Μεσ. 120, καθημένην Κιθ. 46, κρεμαμένην Κιθ. 47, εἰδότες ΤΛ 33, συνειδότες ΤΛ 109. Μετεσχηματισμένοι τύποι, κατὰ τὰ περισπώμενα (⁴) : κερᾷ (=κεράννυσι) Περ. 161, παριστῶσιν Περ. 157, καθίστων Περ. 173, καθίστα Κιθ. 70, παρίστα ΠΕ 76, καθιστῶν Κιθ. 26, παριστῶν ΣΠ 28· λοιποὶ μετασχηματισμοί : ὀμνύω Καρ. 150, δέλγεις ΣΠ 27, πηγεις (=πήγγυς) Περ. 151, δίνει Ποι. 18, δίδει ΣΠ 20, προδίδει ΣΠ 25, ἀφίνει Περ. 133, ὀμῶνει (=ὀμνυσι) Ποι. 36, ἐμπήγει (=ἐμπήγγνυσι) ΑΜ 202, παριστάνει (⁵) Κάτ. 179, ὀμνύομεν Καρ. 166, ἀφίνουν ΣΠ 25, δίδουσι Βαλ. 68, δίδουσιν ΤΛ 45, ἔδιδα Κιθ. 40, ἔδιδε ΠΕ 76, ἐξέδιδον (⁶) ΠΕ 106, θὰ στήσω Κιθ. 43, θὰ προδώσης Π—Ο 95, θέλω καταθήσει Ποι. 67, θέλει δώσει Β 127, ἄφησα Καρ. 132, ἔδωκες Καρ. 141, ἄφησε Καρ. 154, ἐδώσαμε ΠΕ 71, ἂν ἐνδώσης ΠΕ 51, ἂν ἀφήσωμεν Καρ. 155, ἀπόθεσε Σον. 71, ἄφες (=ἀφες) Ποι. 17, ἀφήσετε Ποι. 19, ἀφήτε Κιθ. 32, δόσατε ΠΧ 213, ἐμπήγονται Καρ. 149, στέκω ΠΕ 86, στέκει Κιθ. 57, στέκονται ΣΠ 49, ἐδίδετο Σον. 72, θὰ σταθῶ ΠΕ 116, θὰ δοθῇ Α. Βυζ. 20, στέκα ΠΕ 66, στάσου Ποι. 13, θέσου Καρ. 149, σταθῆτε ΤΕ 298, καθῆστε ΣΠ 50, κάθου (=κάθησο) ΤΕ 302, ἐστήθη ΑΜ 208, νὰ κάθουσαι ΣΠ 26, κάθονται ΠΕ 47, θέτων Κάτ. 181, ὀμνύων Περ. 114, θέσας ΤΕ 256, παραδώσας Καρ. 153, προδώσας Περ. 120, δοσμένος ΣΠ 28.

1) 4) Ἰδ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, Ἀθήνα 1938, τόμ. Α' (Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή), σελ. 7, 9.

2) Πρβλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, ἐνθ. ἀν., τόμ. Α', σελ. 315.

3) Ἡ παρέκτασις κ ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὸν πληθυντικὸν ἦδη ἀπὸ τῆς ὁμηρικῆς γλῶσσης· ἰδ. P. Chantraine, Morphologie historique du grec, Paris 1947, σελ. 177.

4) Καὶ ἡ μετάταξις τῶν ἀθεμάτων ρημάτων εἰς τὰ περισπώμενα ἦτο συνήθης εἰς τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον· ἰδ. P. Chantraine, ἐνθ. ἀν., σελ. 241.

5) Τὸ ρῆμα ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην ἀπαντᾷ ἦδη εἰς τὴν κοινήν· πρβλ. Πολυδίον 3, 96, 3.

6) Τύπος ἐδίδον ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν Ἑσίοδον· πρβλ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 139.

Γ' Παραγωγή

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν μόνον τὰς λέξεις τὰς ἀνταποκρινόμενας πρὸς τὰς παραγωγικὰς καταλήξεις τῆς δημοτικῆς, διότι εἰς τὰ ἀρχαῖζοντα ἔργα ἀπαντοῦν ἐν ἀφθονίᾳ ὅλαι αἱ παραγωγικαὶ καταλήξεις τῆς ἀρχαίας. Ἐν τούτοις, καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν ἡ παραγωγή εἶναι πλουσία, ἰδίᾳ εἰς τὰ σατιρικά ποιήματα καὶ γενικῶς εἰς τὰ ἔργα τῆς πρώτης περιόδου.

1. Ρήματα.

·ίζω : φαγγρίζει δ γιᾶλός Ποι. 21, λουλουδίξει Γ. Παρ. 259, θ' ἀνοσιτίζη Γ. Παρ. 278, ὀργανίζει (=ὀργανώνει) σύνταγμα Κιθ. 31, πελαγίζονται ΠΕ 75, κουπάνιζε ΠΕ 80, νὰ βροχθίσετε (=καταβροχθίσετε) Κάτ. 186, εὐγενίζουν (=ἐξευγενίζουν) Μέν. 269, φαφλατίζοντες Μέν. 270, ρουθουνίζω Μέν. 272, νὰ θεατρίση Μέν. 273, πουρπούλιζαν (=φιτερούγιζαν) Βαλ. 65, σελαγίζει Ποιή. 42, νὰ κοσκινίσῃ ΛΠ 202.

·εύω : διαβόλευσ ΣΠ 28, πειρατεύονται ΠΕ 92, μυωπεύουν Μέν. 270, νὰ τεταρτεύῃ ΤΕ 294, σαΐτευσ Ποι. 17, πασπατεύει Ποι. 25, μαῖυνθῶμεν (=ἄς ἀπολαύσωμεν τὸν Μάτιον) Ποι. 68, θὰ τουρκέψουμε Α. Ἀντ. 273.

·αῖνω : ἐξεκούφαναν ΠΕ 43, ἐξεπάρθηκαν (=ἐξίπασθηκαν) ΠΕ 44, νὰ ξεθυμάνω ΠΕ 86, βουβάσον Ποι. 31.

·ώνω : ξεφαντώνει Συν. 44, χαριτώνει (=χαρίζει) ΠΕ 94, τὴν Ἑλλάδα βρέφος ἑμισέρωσα (=ἔκοψα εἰς τὴν μέσην) μὲ μίαν πελεκηματιὰν ΠΧ 206, εἶχαν στακτώσει ΠΧ 199, τὸ τραῦμα ἡγριώθη Ποι. 10, στουμπώνει Ἴλοι. 30, κόρωσαν τὰ ξύλα Ποι. 34, στρουμώνει (=στριμώγναι) Ποι. 53, ἂν μαχαιρωθῇ Α. Ἀντ. 273.

·άζω (-ιάζω) : ἐσταφίδισα ΠΕ 87, ἐξεπιάσθης ΠΕ 115, ἐκούρνιασαν Ποι. 22, τηράζει Π. Συν. 271, κουλουριάζονται Α. Ἀντ. 274.

2. Οὐσιαστικά.

Ἵποκοριστικά : χειλάκια ΠΕ 42, κουκουτσάκι ΠΕ 91, ἀσπρουλάκια (=χρήματα, λεφτουδάκια) Ποι. 50, ψευτάκος ΠΕ 90, διαβολάκος Μέν. 276, καρδίτσα ΠΕ 53, αὐγίτσα ΠΕ 60, γραμματικουδία ΠΕ 46.

Μεγεθυντικά : λεβένταρε ΠΧ 203, Κωλέτταρον ΠΧ 205.

Παρώνυμα : ψωρίτης ΠΕ 90, χικιάρης Ποι. 41, καυχησιάρης ΠΕ 89.

Ἐξ ἐπιθέτων : πρασινάδες Β 126, ἀχνάδα Γ. Παρ. 257, ἀντηλιάδα Βαλ. 67, νοστιμάδα ΠΕ 44, φρονιμάδα Μέν. 297, πυράδα, κοκκινάδα Ποι. 34, μαυρίλα ΑΡΡ 6.

Ἐκ ρημάτων : πελέκημα Καρ. 149, κοινωνισμού Κιθ. 57, προσκυνησμον ΠΕ 82, κρουσμός (=κροῦσις) Περ. 121, ἐρχομὸν Περ. 152, ἀπελπισμὸν ΤΕ 267, δαγκαμάτων Κάτ. 181, πάλματα (=παλμοί) Ποι. 12, μασήματα Σον. 73, κρεμάλα Κάτ. 182, σκοτούρα ΠΕ 68, πελεκηματιὰν ΠΧ 206.

3. Ἐπιρρήματα.

·α : σχνά Κιθ. 14, σιμά Καρ. 132, ἀγάλια ΣΠ 21, κατακέφαλα ΠΕ 41, δύσκολα Περ. 133, τάχα Κάτ. 182, ὕστερα ΠΧ 193, ἀκατάπανστα Μέν. 270, ὀπισθάγκωνα ΤΕ 250, ἱλαρὰ ΑΜ 204, ἀνάρια Τφ. 64, ἀνάμεσα Μεσ. 121, ἀπαράλλακτα Β 132, γῦρα Σπ.—Κ. 274.

·ου : κάτον Κιθ. 42, παραπάνον Κιθ. 54, προτοῦ (=πρότερον) διαβατήρια μοίραζε στὰ πλήθη ΣΠ 20, χάμον ΠΕ 39, ὀπίσου ΠΕ 45, ἄνον κάτον ΠΕ 53, ἐπάνον ΠΧ 198, περιχοῦ Γ 279.

Δ'. Σύνθεσις

Καὶ ἔνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος μόνον διὰ σύνθετα τῆς νεοελληνικῆς ἀπαντῶντα ἄλλωστε εἰς μέγαν ἀριθμὸν κυρίως εἰς τὰ ἔργα τῆς πρώτης περιόδου.

Προσδιοριστικά : τὸ κῦμα αἱματόβαψαν Καρ. 134, πρὶν καλοανοίξῃ Καρ. 143, τὸ ἄλογό του καὶ τῇ γῇ δακρύβρεχεν Καρ. 150, ἀγριογόγγυσε ὁ παῖς Καρ. 150, κρυφανοίγονται ΣΠ 24, συχνοθυμιάζουν ΣΠ 25, κουκουναροῦθρεμμένοι ΣΠ 28, τηγανιτοῦθρεμμένοι ΣΠ 31, σαροδελόχαρτο ΣΠ 29, συχνοσυμβαίνουν ΠΕ 50, κρυφοβλέπουν ΠΕ 56, παλιομοῦτσος ΠΕ 63, μισοξεζαρώνουν ΠΕ 69, γλυκογλύφω ΠΕ 80, γραμματεῖς οὐρανοκατεβασμένοι ΠΕ 98, σιδηροδεμένε Ἑλλήν Περ. 114, ἀτμοφέρεται Περ. 159, ἐλαφροκλείων Κάτ. 181, ψευδομητέρα Κάτ. 182, γενικοψηφία Κάτ. 185, γῆς δακρυβεγμένης Κάτ. 187, ὠδοντόκοιφον ΠΧ 202, ἐσυχνόκραζε ΠΧ 209, καβαλινομαχία Μέν. 275, βαβαλινοκτυποῦνται Μέν. 275, λεμονότσοφλας Μέν. 277, γαῖδουροματσούκαις Μέν. 278, τσιμπουκοπατινάδα Μέν. 286, ἀρχιμηδοκεφαλὴ Μέν. 302, σφικτοβαστάζων ΤΕ 229, ἐβαρυγδούπησε ΤΕ 298, τρελλοβοριάς Ποι. 39, ν' ἀγριομαλλώσῃ Ποι. 48, ὁ ἥλιος ἐχαμόγερε Βαλ. 64, κρυφομιλοῦν Γ. Παρ. 259, γλεικοσείσθησαν Γ 279, τὸ γεροκαπετάνο Βωμ. 12, ψωροφρούρια Μ. Δοξ. 10, ψωροῦδωμάτους Μ. Δοξ. 11, ντόφερος Ὁδ. 85, ν' ἀκριβομετρήσῃ Ὁδ. 87, μελανοβαμμένην Ὁδ. 94, συχνοστενάξει Ὁδ. 98, μοσχοστάφυλα Ὁδ. 114, γλυκομιλεῖ Πέρδ. 57.

Ἀντικειμενικά : ἐλιθόγλυψε Κιθ. 77, ἐθνοβασίλισσαν πόλιν Καρ. 133, ψωμοζητεῖτε ΣΠ 36, ψωμοζήτης ΠΕ 78, θεοπαίχτης ΠΕ 83, θεοῦ ἑλλαδοσώστου Περ. 177, αἱματοβρέχει ΠΧ 196, ν' ἀλατοσπίρῃς ΤΕ 230, λαοῦ μαχαιροφόρων ΤΕ 240, φλεβοπαγώνει ΤΕ 261, φωτοχύτης ΤΕ 278, κλειδοστόμιασα (=ἔκλεισα τὸ στόμα) Ποι. 23, δακρυπότισα Β 124, μαυροφορεμένη πούλια Γ. Παρ. 259, μαυρομάτα Γ. Παρ. 259, φλογοφάγους κλέφτες Π. Συν. 271, χειροκινεῖ Ὁδ. 112, μοσχομυρίζουν Συν. 44.

Κτητικά : ἀκτὶς μαυροπλέξιδη Καρ. 154, δρακόκαρδος Καρ. 160, φιδογλωσσοῦ ΣΠ 34, πυροαίματη ΠΕ 86, λαγόκαρδοι Παλαμῆδαι ΤΕ 233, μαρμαρόστηθος ΤΕ 234, χαλκόστηθος ΤΕ 281, βαμβάκοφρυδον Ποι. 32, χιονόφρυδος γέρον Κιθ. 60, ὠχροπρόσωποι ΑΜ 205, ἐκατόκομπον κομπολόγι Ὁδ. 87, ἡ χήνα ἡ βαρύπτερη Ὁδ. 92, πρασινόμυρτοι κῆποι Ὁδ. 115.

Συνδεδετικά : ἐγελόπαιζες Κιθ. 16, πηγαινοέρχονται ΣΠ 24, λαουτόβιοιο ΠΕ 68, κονδυλομάχαιο ΠΕ 80, μαυροσκόνεινη ΠΧ 216, τρελλοδαιμονισμένο Μέν. 286, ἀνοιγοκλείων ΤΕ 284, γλυκύνπικρον Ποι. 13, μιὰ βρύση ἐμουρμουρόκλαιγε Βαλ. 67, παιγνιδοκελαδεῖ Π Συν. 272, θρυσόδειλοι Ποι. 44, νεκρόσβυσε τὸ φῶς μου Ὁδ. 93, πρασινόχλωμα χεῖλη Ὁδ. 113, μαυροκαπνισμένους τοίχους Ὁδ. 114, τρεμοσεύεται Ὁδ. 120.

Ε'. Λεξιλόγιον

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ δὲν χαρακτηρίζεται μόνον ἀπὸ τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν καὶ τὸ κατὰ μέγα μέρος ρομαντικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μίαν συγγραφικὴν δραστηριότητα τιαυτήν, ὥστε τὸ ἔργον λόγου χάριν τοῦ Ἀλεξ. Ρίζου Ραγκαβῆ νὰ δύναται νὰ ἐξισωθῇ κατὰ ποσὸν πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἔργου τῶν ποιητῶν τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς. Τοῦτο εἶχε, βεβαίως, ὡς συνέπειαν τὴν χρῆσιν δεκάδων χιλιάδων λέξεων, ἱκανῶν διὰ νὰ σχηματισθῇ ὁλόκληρον ἑλληνικὸν λεξικόν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ παρατιθέμεναι ἔνταῦθα ἐκπροσωποῦν ἐλάχιστον μέρος. Αἱ λέξεις αὗται εἴτε ἀνήκουν εἰς τὴν νεοελληνικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν—πολλὰς δ' ἐξ αὐτῶν εἶδομεν εἰς τὰ κεφάλαια περὶ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως—εἴτε εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν κοινὴν, εἴτε ἀκόμη καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν ἢ καὶ ὁμηρικὴν γλῶσσαν, ἐνίοτε δὲ εἶναι πεποιημένοι ὑπ' αὐτὸν τούτων τῶν ἀρχαϊζόντων ποιητῶν ἐπὶ τῇ βάσει παρεμφερῶν κατὰ τὸ σχῆμα ἢ τὸ νόημα ἀρχαίων ἑλληνικῶν λέξεων. Ἐκ παραλλήλου ἀπαντοῦν εἰς μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν καὶ διάφοροι ξένοι λέξεις συνήθους χρήσεως, κυρίως τουρκικαὶ

καὶ Ἰταλικά ἢ λατινικά, περιοριζόμεναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἔργα τῆς πρώτης περιόδου.

1. Ἀρχαῖαι ἑλληνικά: τὰς ἀγνίας ΤΕ 230, ἀέναον ΠΩ Καρ. 153, ἄθλον ΠΧ 214, αἰμωδίαςον Σον. 73, αἰμυλίαν προσεσχὴν Π-Ο 110, αἰνιμοὶ Β 133, αἰθεροδρομόν ψυχὴν Β 132, ἀλάστορας παραγωγὸς ΤΕ 241, ἄλγημα ΑΜ 212, ἀλίπλαγκτον σῶμα Β 128, ἐπιβάτης ἀλιάδος Περ. 146, ἀλουργίδας Περ. 129, ἄλῳ Ἡλ. Κ. 241, ἀμῆτορ βρέφος ΤΕ 245, ἀμέλων Περ. 188, ἀμοιβηδὸν ΤΛ 20, ἡνδροπόδιος Περ. 161, τὰς ἀνακυκλήσεις Περ. 165, ἀναοριπίζον-τας ΤΕ 246, ἀναπάλασων τόνους Βαλ. 63, ἄλση ἀνθοβόλα Εἰκ. 173, ἀνείλεν Ποι. 10, ἀνύεις Ποι. 68, ἀπῆγξας τοὺς δράκοντας Β 132, ἀπότισις Καρ. 157, ἀπορρώγας βράχους Περ. 167, ἀπόζει ΤΕ 253, ἀροτῆρας Περ. 129, ἀρεϊστόλμος ΤΕ 262, ἄρσεν Ποι. 60, ἀσκαροδαμνκτὶ ΣΠ 22, ἀσυγείτων Β 133, αὐγαὶ ἡλίου ΤΕ 266, αὖξω Ποι. 60, ἀχλὺν ΠΧ 211, βαβαὶ ΤΕ 241, βάκτρον ΠΕ 117, βαῦζει Περ. 129, τῆς βαρβίτου Ποι. 36, βαρυπάλαμον χεῖρα ΤΕ 227, βή-ριλλον Καρ. 166, ἐβίβρωσκον Περ. 166, τὸν βομβῶνα ΠΧ 209, βοστρύχους ΑΦ 154, βρέμον στόμα ΤΕ 264, βρυγμὸν ὀδόντων ΑΜ 202, γαύρους ἱππείας ΤΕ 283, γεννάδας Μέν. 273, γεῖ-σον ΑΦ 153, γεραίρει Ποι. 9, γέρας ΠΕ 76, τοῦ γήρως ΑΦ 156, γλαυκοῦ οὐρανοῦ ΑΦ 153, νεφέλῃ γνωφώδης Περ. 148, γνάθος Κάτ. 182, διεγέλων τὰ ἄνθη Δ Π στρ. 62, διηπόρει Περ. 124, δαρνηφόροι ΠΧ 194, δαρνησκόιον Παρνασσὸν ΤΕ 244, δεῖται ΑΦ 154, δέλεαρ ΤΕ 281, δῆλοι τύποι (=ἀποτυπώματα) Περ. 152, διορῶ Ποι. 24, δολιχόσκοιον λόγχην Περ. 168, δορυ-κότητωρ ΤΕ 282, δοροτοφόρους ἱπποκενταύρους ΤΕ 283, δοτῆρας ζωῆς Περ. 141, δοῦπος ΑΦ 168, δύστηνος Περ. 173, δυσωπεῖται ΤΕ 235, ἐγγελάσασα Εἰκ. 164, ἐγεροσίλους θεὰ Χ. Γρ. 103, εἰρκτὴ Περ. 166, ἐλατῆρ Περ. 132, ἐλικοδρομεῖ (παρατατ.) ΤΕ 224, ἐλίξις Ἡλ. Κ 241, ἐλλαμνις Περ. 72, ἐμπλεως χαρᾶς ΠΕ 116, ἐνδακρος Περ. 149, ἐξεροῦγει ΤΕ 224, ἔπεα ΙΣΣ 269, ἐπιπλανᾷ ΤΕ 225, ἂν εὐμοιρήσω Κάτ. 180, ζώπυρον Περ. 119, ζωπυροῦσι Ποι. 43, ἡβᾶς Ποι. 64, ἡλάκατα Ποι. 58, ἡλιοβόλει (παρατατ.) ΤΕ 268, θάλλος Ποι. 68, θανὴ Καρ. 163, θανατιῶντας Περ. 148, θεήλατος ΤΕ 236, θεοσυγγεῖς ΠΧ 215, θηλῆς θρέμμα Ποι. 10, τὸν θῆρα Β 132, τοῦ λέμβος Α. Βυζ. 40, θύμος Σολ. ΑΑ 280, ἱασπις ΣΠ 27, νὰ τὸν ἰγδίσω ΤΕ 302, ἱκνοῦνται Β 126, ἴλεως Περ. 171, ἱλεώτερον δῆμιον Περ. 141, ἱμεροεῖς Β 124, ἱσχὺς Περ. 152, ἱξοὶ Ποι. 16, ἱνυκας Ποι. 11, κάρα ΤΕ 224, καθείρξεν ΑΜ 192, καθωραῖζεις Περ. 125, κασσία Περ. 146, καθιδύνει Ποι. 50, καλλικόμων παρθένων ΑΦ 154, καλλικέλαδος ἀηδὼν ΤΕ 226, καλλίχροον Ἰλισσὸν ΤΕ 225, τέχνης καλλίστευμα Β 130, κείρει Περ. 128, ἐκερμάτιζεν Περ. 120, κέλευθος Ποι. 60, κεστός Περ. 145, κίδαρις ΤΕ 292, κινύρα ΙΣΣ 269, κίδαρις Περ. 114, κλειναὶ Ἀθῆναι Κάτ. 177, κλόνος ΠΕ 75, κλῆθι Εἰκ. 163, κορυνηφόρος Περ. 164, κότινος Μέν. 273, κρᾶγες Κάτ. 182, κροκίνων χειλέων Περ. 172, κροκωτὸν χιτῶνα Δ Π στρ. 11, κρυερὸν τρόμον Περ. 124, κρώζει ΤΕ 291, λάσια στέρνα ΑΦ 162, λέκτρα Ποι. 58, λέπυρον Σολ. ΑΑ 284, λούκοφους ΤΕ 234, λῆρος Π-Ο 96, ληστάρχης ΤΛ 41, λιγυροὺς φθόγγους Περ. 170, λιγύφθογγος ΤΕ 232, λιγύφωνος ΤΕ 251, λιγυρόφωνα πουλάκια ΙΣΣ 257, λὶν τῆς ἐρήμου Β 129, λίσγος ΠΧ 197, λοιδορεῖς Α. Βυζ. 26, λύκη Π-Ο 92, λυμεῶνες τῆς πατρίδος Κάτ. 177, μαρμαρυγὴ ΤΕ 279, μάργαιλος Ποι. 17, μαρμαίρει Β 127, μεγαλοπράγμων Κάτ. 181, μέλος Περ. 170, μεγαληρόρον γλῶσσαν ΤΕ 260, μεγαθύμων Ἡπειρωτῶν ΤΕ 267, μέλω Ποι. 60, μεταίρω Ποι. 63, μετόπωρον Ποι. 67, μήκων ΑΜ 208, εἰρηναίαν μόλπην ΤΕ 224, μουσότροφος Ποι. 9, μυριάνδρων ἐχθρῶν Χ. Γρ. 99, δασώδεις νάπας Δ Π στρ. 76, νάρδος Σολ. ΑΑ 283, νηὸς ΔΠ στρ. 36, ναυστολία ΤΕ 255, ναυβάτης Περ. 159, νεβρός Σολ. ΑΑ 281, νέηλως Μερ. 162, νευρᾶς τάνυσμα ΤΕ 264, νηκτὰ ὄντα ΔΠ στρ. 70, λιμὴν νήνεμος Β 129, ὕπνον νηδύμου ΑΦ 163, νυκτιφανῶν φρυγάνων ΤΕ 287, νυκτιλάων πτηνῶν ΑΦ 164, οἰηματῖαι Μέν. 267, οἰωγῇ Καρ. 152, οἶμοι Βαλ. 68, ὄστοι Β 130, ὀλκὰς ΤΕ 266, ὀλολυ-γμοὺς Περ. 121, ὀλβιος Ποι. 59, ὄνειροι ΑΦ 158, ὄνειρώττει ΙΣΣ 269, ὄναρ ΑΜ 196, ὀπλό-δοντος Χ. Γρ. 107, ὀπισθοκόμης ΤΕ 283, οὐλότριχα κεφαλὴν ΑΜ 201, οὐτιδανοὶ Μέν. 168, παντοῖα μέρη Περ. 119, ἡ παιδοφόνος Περ. 121, παλαιάτη Ἡλιούπολις Περ. 145, παραβόλους χεῖρας Περ. 156, πυραυγῇ ἐκχυσιν ΤΕ 262, πανδαμάτωρ αἰὼν ΤΕ 287, ἱσχὺν παμβασιλέως ΤΛ 20, πατραλοῖας ΠΕ 117, πέτονται ΤΕ 259, πήρα ΠΕ 117, πιαίνει Περ. 145, θέλω νὰ λάβω τὰ

πιστά ΤΕ 280, ποθεινοῦ δηλητηρίου Περ. 138, πομφόλυξ Περ. 156, ποδοκάκη Περ. 161, τὴν πολυνέγκλην Κωπαῖδα ΤΕ 225, πολεμοχάρμης ΤΕ 226, πολιότριχος ΤΕ 228, ποιμαίνουσι ΤΕ 245, πολύκτηνοι διαβάται ΤΕ 269, πολυσταδίου πλάτους ΤΕ 269, ποδήρη χιτῶνα ΑΦ 153, πολυκρόταλον ἀκτὴν Μέσ. 118, προσπελάζει δ Φοῖβος Β 124, πολύστονος σκοτία Εἰκ. 167, πτερόπους χρόνος ΤΕ 235, δάση πύξου Περ. 147, ρικνός γέρον Ποι. 64, ρίψασπις ΤΕ 238, ροδονακτύλους χεῖρας ΤΕ 272, ροδῶν ΤΕ 226, ροδωνιά Περ. 154, σίζει πνοή ἀέρος ΤΕ 295, σκύμνος Ποι. 22, σκολιός Νέγρης ΤΕ 239, σμερδαλέον πῦρ ΑΦ 168, σποδός ΑΜ 187, στερεὸν τεῖχος ΑΜ 201, στεντορεῖως Μέν. 292, στρατηγέτας ΤΕ 241, στρωμνία ΠΕ 114, στόνος ΑΜ 185, στοταχή ΑΜ 203, σύρις Βαλ. 63, σύρις Περ. 164, συνθλάται ΤΕ 232, τάλας Περ. 237, ταῶνες ΠΕ 116, ταῦνεις ΑΜ 191, ταχυθάνατον πέλεκυν Χ. Γρ. 102, ταχύπτερος ΤΕ 237, τήλεφος Ποι. 10, τιτὴ Ποι. 60, τιτρώσκων Περ. 173, τριεῖζον βρέφος Ποι. 67, τριταῖαν αὐγὴν ΑΦ 162, τύρβη ΑΜ 206, υετώδης νότος ΑΦ 160, Λίβανι ὑψαύχην Περ. 153, ὑψικάρην δένδρα ΑΜ 189, ὑψίκριμνον ἀστὸν ΤΕ 279, ὑψιπετῶν ΤΕ 300, φασινός Καρ. 154, φάσανον ΤΕ 287, φενακίζονται Α. Βυζ. 25, φηγός ΔΠ στρ. 79, φλεγέθων ΤΕ 247, φλόμος Περ. 166, φόρμιγξ Περ. 156, φρενιτιᾶ Περ. 120, χρυσανγίς θαλάμους Εἰκ. 169, χρυσηλάτου δίφρου Β 132, τοὺς ψεκάδας Βαλ. 68, ψόφος Περ. 160, ψυχοβόρος ὄρη Χ. Γρ. 101, ὠκυπέτας ἱππους Περ. 117, ὠκυπτερον ἀμάξης Περ. 188, ὠρυγὴν λέντος ΤΕ 233.

2. Πεποιημένοι λέξεις : ἀργυροπότις δίψα ΤΕ 282, ἀσπροχάιτης ΤΕ 242, ἀστροπηβόλα ὄμματα ΤΕ 267, ἀσυρράπτους λόγους ΣΠ 24, ἡ ζύγη (=ζυγοῦ) Καρ. 147, ἡλιότροχον ἄρμα ΤΕ 277, ἡμεροπαγίς σκηναὶ Β 133, θαλασσοκτύπον Ἀκαρνανίας ΤΕ 294, θρηνηρή πατέρα Εἰκ. 174, καθημερησία μελωδία Περ. 162, καταπύρινα μαχαίρια Εἰκ. 167, λασίοστηθος Διοβουινώτης ΤΕ 226, μακρόνυχον ἀστὸν ΤΕ 269, μυροβολοῦντες κρόνοι Εἰκ. 173, νεφοβάται κόρακες ΤΕ 232, ὀρεοβάται λέντες Περ. 163, πυγμομαχία ΤΛ 38, πανέκλαμπα ΤΛ 22, ριγοβόλος βορρᾶς Χ. Γρ. 101, ἑταχυπέτων ΤΕ 302, ὑψικράτην κεραυνὸν ΤΕ 242, χρυσορρόφων οἰκῶν ΤΕ 273, σχινοστόλιστε κόρη ΧΔ 99, πολύπρωρος στόλος ΧΔ 100, βελόπληκτοι ΧΔ 103.

3. Ξέναί λέξεις.

α) Τουρκικαί : ἀμπάρι ΠΕ 66, ἀράνης ΣΠ 27, βεζύρης Α. Βυζ. 40, γελέκια Μέν. 277, γενίσαρος Α. Ἀντ. 273, γιασεμί Γ. Παρ. 259, γιατάκι Ποι. 48, γιοῦχα ΠΕ 65, δαγερεῖς (=τύμπανον) Ποι. 48, δερβίσης ΤΕ 252, ἱμάμηδες ΣΠ 31, καβούκι ΠΕ 61, καλούπι Μέν. 282, κάλπικο Ποι. 50, κάργα (=εἶδος πτηνοῦ) ΠΕ 46, καταῖφι ΠΕ 78, λεβένται Κιθ. 49, μαγιά Ποι. 44, μαῖμουδάκι ΠΕ 87, μαχμουρλούκι ΤΛ 28, μιναρὲς Σπ—Κ 208, μπακάλης Μέν. 288, ὀδάλις Α. Βυζ. 44, ὀκᾶ Μέν. 271, παδισάχ Α. Βυζ. 45, παλάσκα ΠΕ 102, παπούτσια ΣΠ 25, παρᾶς Κιθ. 27, ραγιαδίκη ΠΕ 51, σαρίκι Α. Ἀντ. 274, σεντούκι ΠΕ 85, σεράι Α. Βυζ. 39, σουλιάνος Α. Βυζ. 40, ταμπουράς ΠΕ 67, τουμπελέκι Κιθ. 22, τουφένι Κιθ. 19, τζουλούφια Κιθ. 22, τσαπράζια Βαλ. 64, τομπουνκάκια Μέν. 298, φαροὶ Μέν. 285, φρεντιζὲς ΠΧ 206, φέσι Κιθ. 22, φουσέκι Κιθ. 19, χαβιάρι ΣΠ 24, χαῖμαλιά Βαλ. 64, χαλβὰς Μέν. 271, χαρέμι Α. Βυζ. 45, χατήρι Ποι. 19, χουρμάδες ΤΛ 29.

β) Λατινικαί καὶ Ἰταλικαί : ἀκουμβᾶ ΣΠ 22, ἀντίο ΠΕ 92, ἀράδα ΣΠ 20, ἀρρομέντα ΠΕ 92, βαρβᾶτος ΠΕ 67, βάρδα ΤΛ 36, βαρέλι ΠΕ 81, βάρκα ΠΧ 191, βελάδες Μέν. 276, βελουδο Γ. Παρ. 259, βολκάνος ΠΧ 199, βόμβα Κιθ. 23, βοῦλα ΣΠ 24, γαζέταις Κιθ. 28, γαϊτάνι ΠΕ 85, γάτος ΠΕ 53, γόνδολα Σον 72, γούνα ΠΕ 43, γρόσια ΣΠ 29, δεκανίκι ΣΠ 31, δοῦξ Περ. 165, ἔγια μόλα—ἔγια λέσα ΠΕ 63, καβαλίναις Μέν. 275, καβάλλα ΠΕ 45, καβαλιέροι ΠΕ 42, κάλανδα ΠΕ 67, κάμποι ΠΕ 49, κανόνι Γ. Παρ. 257, κάπα ΠΕ 66, καπέλλα ΠΕ 44, καπόνι ΠΕ 87, κάργα (=πλήρωσις) ΠΕ 94, καριοφύλλι ΠΕ 102, καραμπίνα Γ. Παρ. 258, κασκαρίκια Μέν. 280, καστέλια ΠΕ 66, κασσέλαις Ποι. 50, κάστρα ΠΕ 46, κατσιβέλους ΣΠ 32, κελί ΠΕ 114, κολάρο ΠΕ 73, κόνσολος (=πρόξενος) Μέν. 288, κόντες ΠΕ 59, κόρτα Μέν. 286, κουβούκλια Κιθ. 50, κοῦπα ΠΕ 40, κουτρώ (ζούτρα) ΠΕ 39, κουφεταρίαις Μέν. 279, λεγεῶνας ΠΧ 192, λεύγαις ΣΠ 21, μακελλάρης Πέρδ. 57, μανέστρα ΣΠ 30, μαριόλα

ΠΕ 86, ματσούκι Μέν. 277, μαξιλάρι ΠΕ 94, μινιστέριον ΠΕ 73, μιλιούνια ΠΕ 82, μονέδα ΠΕ 54, μοῦτρα (τά) ΠΕ 46, μοῦτσος ΠΕ 63, μπαγιονέτα Γ. Παρ. 257, μπάγκα Κιθ. 49, μπάλος Μέν. 277, μπαστούνι Μέν. 288, νέγρος ΠΧ 198, πιάνο Μέν. 279, πλάτα Κάτ. 179, πιστόλαις ΠΕ 67, πουγγί Κιθ. 55, πραιτώριον Κάτ. 182, πρέζα Μέν. 272, πριγκίψ ΠΕ 86, πρόβαις ΠΕ 92, ράσα ΠΕ 99, ρεβερέτζαις Μέν. 270, σάλαις Μέν. 270, σαλάτα Μ. Δοξ. 16, σαρδελιών ΣΠ 22, σκοντάρι ΠΕ 59, σκούφια Κιθ. 22, σόλο Ποι. 53, σουβλιά Κιθ. 28, σουδάριο ΠΧ 217, ταμπακιέρα Μέν. 289, τιμόνι Κιθ. 50, τράνζιτο ΤΛ 28, τρομπόνι Κιθ. 41, τσοῦρνο Ποι. 47, ὕσκα Μέν. 296, φακιόλι Ποι. 47, φλοκάτα Κιθ. 22, φόρτε Μέν. 279, φοῦντα ΠΕ 67, φον· στανέλα ΠΕ 114.

γ) Σλαβικά: βάλτος ΠΕ 103, λόγγοι ΤΕ 235, μαζούγκα ΠΕ 88, πλώσκα ΠΕ 101, ρα· βάσι ΠΧ 209.

δ) Γαλλικά: ἀγκαζάρω Μέν. 277, βάλς ΠΕ 86, γκαλόπι Μέν. 281, καμπινέτα ΠΕ 81, κορσέτο ΠΕ 87, μουσιόν (=monsieur) Μέν. 277, ντάμα Μέν. 277, ραγιόνναις ΠΕ 92, σαμ· πάνια ΠΕ 81.

Ἐκ τῆς συνοπτικῆς ταύτης ἐξετάσεως τῶν μορφολογικῶν στοιχείων καθίσταται ἐμφανὴς ἡ ἀνάγκη ὅπως πραγματευθῶμεν δι' ὀλίγων καὶ περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον διετέθησαν ἔναντι τοῦ ὀρθογραφικοῦ καὶ ἐτυμολογικοῦ προβλήματος οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς.

Οὕτως ἐκτὸς τῶν φωνητικῶν καὶ μορφολογικῶν στοιχείων τῆς νέας ἑλληνικῆς τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ προσεταιρισθῇ ὁ Παν. Σούτσος εἰς τὴν «Νέαν Σχολήν», παραλλήλῳ αὐτὰ πρὸς μεμονωμένα διαλεκτικὰ φαινόμενα τῆς ἀρχαίας, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρέχουν καὶ μερικαὶ ἄλλαι περιπτώσεις ἐνδεικτικαὶ τοῦ σάλου ὁ ὁποῖος ἐπεκράτει ἔναντι ὀρισμένων ὀρθογραφικῶν προβλημάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν.

Εἰς τὰ περὶ ὀνόματος εἶδομεν ὅτι εἰς τὴν σατιρικὴν ἰδίᾳ ποίησιν ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν πληθυντικοῦ ἢ δημῶδης πτωτικῆς κατὰληξις *αις*, ἀπαντῶσα ἐπίσης καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν πληθυντικοῦ θηλυκοῦ γένους τοῦ ἄρθρου. Ἡ κατάληξις αὕτη, σχηματισθεῖσα κατὰ τὸν Α' ἢ Β' αἰῶνα μ. Χ. ἐκ μεταστάσεως τῶν πρωτοκλίτων εἰς τὰ τριτόκλιτα, ὥφειλε νὰ ἀντιπροσωπεύηται κανονικῶς διὰ τῆς *-es* (¹), ἀλλ' ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς ὅπως ἀναγάγῃ καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὴν καθαρεύουσαν παρέχει *αις* θεωροῦσα ὅτι προέρχεται ἐκ συνδυασμοῦ τῆς κανονικῆς καταλήξεως *-αι* καὶ *ς* (²).

Ὁμοίως ἡ διττογράφησις τοῦ γ' ἐνικοῦ προσώπου ἐνεστώτος τοῦ ρήματος εἶμαι (*εἶναι*, *εἶνε*) ἀπαντῶσα ἐν ἀφθονίᾳ, ὥς εἶδομεν, ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον ἐρμηνείαν τῆς προελεύσεως τοῦ τύπου, πρὶν ἀκόμη ἐπικρατήσῃ ἀπολύτως ἡ ἀποψις τοῦ Κοραΐ (³).

Εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν ἡ προσπάθειά των ὑπῆρξε πολλακίς ἀνεπιτυχής· ὁδηγοῦσα εἰς σύγχυσιν καὶ ἀκυρολείας ὀφειλομένης πρὸ πάντων εἰς ἐκτροπὴν ἀπὸ τοῦς βασικοὺς νόμους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως. Πράγματι, ἐκτὸς τῶν ἐπικρίσεων τοῦ Κ. Ἀσωπίου διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Παν. Σούτσου σχηματισθεῖσας λέξεις, ὥς *ἀνεμοδέρνω*, *περοκάθημαι* κλπ. (⁴), σφάλματα δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν καὶ εἰς τὰς ὀλίγας πεποιημένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι παρετέθησαν ἀνωτέρω ὑπὸ μορφήν παρα-

1) Ἰδ. Γ. Χατζιδάκι, Συμβολὴ εἰς τὴν Κλίσιν τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς, «Ἀθηνα» τόμ. Γ' (1891), σελ. 246—247.

2) Ἰδ. Μ. Φιλήντζ, Γλωσσολογία καὶ Γλωσσογραφία Ἑλληνική, ἐνθ. ἀν., τόμ. Γ', σελ. 41.

3) Ἰδ. Ἀδαμ. Κοραΐ, Ἀτακτα, τόμ. Γ', σελ. 95, ἰδ. ἐπίσης Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, ἐνθ. ἀν., τόμ. Α', σελ. 561—563.

4) Ἰδ. Κ. Ἀσωπίου, Τὰ Σούτσια, ἐνθ. ἀν., σελ. 73.

δειγμάτων εις τὸ περὶ τοῦ Λεξιλογίου κεφάλαιον. Οὕτως ἡ λέξις *ζύγη* ἀντὶ *ζυγός* παρετέθη ἐκ λάθους, τοῦ *ζύγη* θεωρηθέντος ὡς ὑπαρκτοῦ ἐκ τοῦ συνθέτου *ζυγηφόρος* ἢ τοῦ παραγώγου *ζυγηδόν*, ἐνῶ εις τὴν πραγματικότητα καὶ εις τὰς δύο περιπτώσεις πρόκειται περὶ ὑποκαταστάσεως τοῦ -ο διὰ τοῦ -η κατ' ἐπίδρασιν τῆς α' κλίσεως. Ὁμοίως τὸ ἐπιθετον *καθημερησία* ἐσφαλμένως ἐσχηματίσθη ἐξ ἀνυπάρκτου *καθήμερος*, ἐνῶ κανονικῶς ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ διὰ τοῦ *καθημερία*, ἀπαντῶντος ἄλλωστε, εις τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν (1). Ὁμοίως τὸ *πανεκλαμπρος*, πλεοναστικῶς ἐνισχυθὲν ἔναντι τοῦ ἀπαντῶντος ὀρθοῦ *ἐκλαμπρος* (= *λαν λαμπρός*) (2), τὸ *μυροβολῶ* ἐσφαλμένως ἐξ ἀνυπάρκτου *μυροβόλος* ἔναντι τοῦ νεωτέρου καὶ αὐτοῦ *μυροβλῦτω* ἐκ τοῦ *μυρόβλυτος* (3) κλπ.

Τὰ ἀνωτέρω δὲν σημαίνουν βεβαίως ὅτι ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ὀρθὴν παραγωγὴν ἢ σύνθεσιν. Γενικῶς θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἀποτυχία, ὅπου ὑπάρχει, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εις ἐπιπολαίαν ἀντιμετώπισιν ἀπαντῶσαν ἄλλωστε συνήθως εις τοὺς ποιητάς, τοὺς ὁποίους, προκειμένου περὶ τῆς δημιουργίας νέων λέξεων, δὲν ἐνδιαφέρει τόσον ἡ γραμματικὴ καὶ ἐννοιολογικὴ κατοχύρωσις, ὅσον ἡ διατύπωσις συναισθηματικῶν ἢ ἄλλων καταστάσεων τῆς στιγμῆς.

VII ΣΥΝΤΑΞΙΣ

Καὶ ἐνταῦθα ἡ εἰκὼν εἶναι παρομοία πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ τὴν μορφολογίαν. Ὁ μέγας ὄγκος τοῦ ἔργου, ἡ γλωσσικὴ ποικιλία τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, καὶ τὸ ἐπιτηδευμένον ὕφος, τὸ ὁποῖον ὠδήγησεν εις συστηματικὴν μίμῃσιν ἰδίᾳ τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν ἔργων ἀνεπιτυχὴ σχεδὸν πάντοτε, δημιουργοῦν ἐν σύνολον τοιοῦτον, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν ἐντὸς αὐτοῦ σχεδὸν πᾶν φαινόμενον ἀφορῶν εις τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν ἑλληνικὴν σύνταξιν.

Οὕτω, προκειμένου περὶ συντάξεων ἰδιαζουσῶν εις τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, εὐρίσκομεν τὴν ἀπόλυτον γενικὴν, τὴν αἰτιατικὴν τοῦ κατὰ τι, ἐπιρρήματα μετὰ γενικῆς, ἀρχαϊκὴν σύνταξιν ρημάτων κᾶ, ἐνῶ ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀπαντοῦν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἰδιάζουσαι παροιμιακαὶ ἐκφράσεις, δηλωτικαὶ τῆς ἐπιδράσεως κυρίως τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τοποθετούμεναι χρονικῶς συνήθως εις τὴν πρώτην περίοδον.

1. Ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα.

Εἰς τὸ ρῆμα διατηρεῖται πολλάκις ἡ ἀρχαία σύνταξις ἐπὶ μονοπτῶτων ἢ καὶ διπτῶτων ρημάτων. Μὲ γενικὴν : *τάγματα διπῶντα αἵματος καὶ χρυσοῦ* ΤΕ 253, *σοῦ φίλην μεμνημένος* Ποι. 67, *τῆς θεοῦσης ἀνόμεθα γραφῆς* Ποι. 69, *ἡρᾶτο τῆς κόρης* ΑΦ 156, *διήκουν γέροντος* ΑΦ 163, *ἡ φύσις κατεπληρώθη χαρᾶς* ΔΠ στρ. 90, *σεράϊ τῆς ὄχθης ὑπερέχον* Α. Βυζ. 39. Μὲ δοτικὴν : *ἡ γῆ παρίσταται μοι* Περ. 150, *ξηρὸν μετόπωρον ἐπῆλθέ μοι* Ποι. 67, *φιλοστόργως τῇ εἶπεν* ΑΦ 158, *ἐν ὅσῳ τῇ ὀμίλει* ΔΠ στρ. 98, *σύντροφος πιστὸς τὸ φέρετρον τῇ μένει* Ἀγ. 141. Μὲ αἰτιατικὴν : *θὰ φύγω τοὺς ἀνθρώπους* ΠΕ 74, *φεύγω τοὺς τυράννους* Περ. 116, *ἀρετὴν στέργεις* Ποι. 8, *τοὺς θόλους πελαγοὶ κατοικοῦσι* Α. Βυζ. 40. Μὲ αἰτιατικὴν καὶ δοτικὴν : *ἰσχάδας καὶ ὀπώρας σοι προσφέρει* Περ. 152, *δός μοι, πατρίς μου, δόναμιν* Περ. 162, *συμμίξασα δὲ τᾶνθῃ σου τοῖς μετοπωρινοῖς μου καρποῖς* Ποι. 68, *ταῦτά σοι γράφει* ΑΦ 159, *πληθὸς δώρων παρέχεις μοι* Σον. 72 κλπ.

Συχνὴ εἶναι καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ κατὰ τι : *Ἐνετὸς τὴν πατρίδα* ΑΦ 154, *μικρὰ τὸ σῆμα ἐκκλησία* Β 124, *ἦτον τὴν ἐκφρασιν φοικτὸς* ΔΠ στρ. 45· ἐπίσης ἡ σύνταξις ἐπιρρη-

1) Πρβλ. Εὐριπίδου, Φοίνισσαι, στ. 229.

2) » Ἀθηναίου 158 D.

3) » Εὐσταθίου, Πονημάτια, ἐκδ. Tafel, 290, 92, 350, 23.

μάτων ἢ τῆς καταχρηστικῆς προθέσεως χωρὶς μετὰ γενικῆς : ἐπάνω τῆς λίμνης ΑΦ 166, πλανῶμαι κατὰπιν σου ΔΠ στρ. 24, ἔξω τοῦ ναοῦ Περ. 150, ἐγγὺς τῶν ὀχθῶν ΑΦ 153, μένει καὶ ἡ οὐρανία σκηνὴ ἄνω μου κλεισμένη Περ. 155, εἰς τὸν Κηφισὸν ἀκούω κάτω μου τὴν χει-
λιδὸνα Περ. 169, γύρω τῆς χιλιετοῦς του ρίξης Κάτ. 178, ἔμπλεως χαρᾶς γονατίζει ἐμπρὸς τῆς παρθένου ΑΦ 159, ὀπίσω τῆς πύλης ΑΦ 169, χωρὶς ἔριδος καὶ μάχης Καρ. 154, φῶς χωρὶς σκιῶν, χωρὶς δακρύων ἔρως ΔΠ στρ. 96.

Ἡ ἀπόλυτος μετοχὴ εἶναι μᾶλλον σπανία : καὶ αὐτῆς χαμαὶ πεσοῦσης ὄφρις μέγιστος προκύπτει Περ 148, λήγοντος τοῦ φθινηπώρου/ἐπανήλθον μόνον δεῖπνα καὶ χοροὶ τοῦ Ἀνα-
κτόρου Περ. 164, οὕτως ἡλίου δόντος ὁ θεριστὴς γυρίζει Βόττο. 165

2. Νεοελληνικὰ στοιχεῖα.

Εἰς τὰ βόρεια νεοελληνικὰ ἰδιώματα ἐκφέρεται πολλάκις τὸ ἀντικείμενον ἑνε-
ργητικῶν ρημάτων κατ' αἰτιατικὴν ἀντὶ τῆς κανονικῆς γενικῆς (δοτικῆς) καὶ κατὰ τὸν
τρόπον τοῦτον ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος ἐπὶ
τοῦ ἀντικειμένου (!). Ἡ περίπτωσις αὕτη ἀπαντᾷ συχνάκις καὶ εἰς τὰ κείμενα τῆς
Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς πρὸ πάντων εἰς ποιητὰς προερχομένους ἐκ τοῦ Φαναρίου : ἀνοιξέ με,
χάρισέ με ΠΕ 113, δὲν μὲ λέγεις Περ. 114, δότε με τὰ σάβανά μου Περ. 125, ἀλλήσέ τον σύ,
Ζωγράφε ΠΧ 210, σὲ εὐχομαι Μέν. 282, δός με τὸ φίλακι Ποι. 33, νὰ τὴν (=τῆς) προσφέρω
τὴν καρδιάν Ἠλ. Κ. 242, τὴν ψευδομητέρα ὁμοιάζει Κάτ. 182.

Πολλοὶ εἶναι καὶ αἱ δημῳδαὶ παροιμιακαὶ συνήθως ἐκφράσεις : Κῆρ ὑπουργοί, τί
τρέχει ; Κιθ. 15, ἐσηκώθη σὶά πανιά της Κιθ. 21, βρέχει ὁ παρᾶς Κιθ. 27, σὸν λαιμὸ σου θὰ
μ' ἐπῆρες Κιθ. 28, ἀσθενὴς τοῦ θανατᾶ Κιθ. 33, ὅλων κόγανες τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν τὸν
βῆχα Κιθ. 50, τάζομεν λαγούς μὲ πετραχήλια Κιθ. 50, κάτι ἢ φάβα λάκκον ἔχει Κιθ. 54, μπῆ-
κες εἰς τὸ μάτι/τῶν ὁμοίων σου καρφί ! Ἀπ' τὰ νύχια σὴν κορφῇ/εἶσαι τάλλαρο σπαθατο/καὶ
φλουρὶ κωνσταντινᾶτο Κιθ. 54, θὰ πάγη αἷμα γόνα Καρ. 144, ὁ Γαρδικιώτης τὸ δεξιὸ τοῦ Κα-
ρῆσκου χέρι Καρ. 146, πλὴν σὰν πουνκάμισα ποθεῖ ν' ἀλλάξῃ τὰς ἀξίας ΣΠ 19, ἀφήσαμεν τοὺς
κόλακας νὰ γλύφουν τοὺς μεγάλους ΣΠ 26, Ἔνα ἀρνὶ σὴν καθησιὰ μοποροῦσα νὰ παστρεῦσω/
Καὶ μόλις σήμερα μοπορῶ τρεῖς κόταις νὰ χωνεύσω ΣΠ 29, Αὐτοί' ναι οἱ σκυλλόφραγκοι καὶ
τὰ ψαλιδοκέρια / Ἀς πάγουνε στ' ἀνάθεμα ποὺ νὰ τοὺς πάρ' ἢ ζάλη ! ΣΠ 29, ὁ Φαρμακίδης
αὔριον ἀπ' τὸν θυμὸν θ' ἀφρίξῃ ΣΠ 33, τὴν γλώσσα σου νὰ φάγῃς ΣΠ 34, ἔλα, ἔλα, γείτονά
μου, / νὰ τὸ στρώσωμ' ἐδῶ χάμου ! ΠΕ 39, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀρχίζει νὰ μὲ φαίνεται σφονδύλι ΠΕ
40, ἐγὼ ἄχρυα δὲν τρώγω ΠΕ 43, γὰ τὴν γούνα μας κλωσταῖς / εἶν' ἡ λέξις σου αὐταῖς ; ΠΕ
43, κι' αὐτά, Σοῦτσε, ποὺ λὲς τώρα, κι' αὐτὰ εἶναι σαῖτιαῖς ΠΕ 44, σύρτα φέρτα εἰς τοὺς δρό-
μους / μὲ στραβὸ μᾶς βλέπουν μάτι ΠΕ 61, καὶ τὸ κόφτουν ὅλοι λάσπη σὸν αὐθέντη τους τὸν
Νάπα ΠΕ 66, πέτ' ἀλεύρι ! Νὰ σᾶς εὐρῇ ὁ Κατσάκος ἐμπροστὰ του ΠΕ 66, γὰ νὰ διοῦν οἱ κύ-
ριοί μας πόσ' ἀπίδια βάξ' ὁ σάκκος / θὰ τοὺς ἔμβαινα σὴν μύτη σὰν ἐγγλέζικος ταμπάκος ΠΕ
84, μὴ ζητᾷς νὰ μὲ ψαρῆψῃς ΠΕ 84, κατάπια τὸν θυμὸ μου ΠΕ 88, κουνκούλια ἐγὼ δὲν βάφω
ΠΕ 89, εἰς τοῦ λουτροῦ θὰ μ' ἀφήσετε τὰ κρούα ΠΕ 91, τὸ στόμα μου τρεῖς πιθαμὲς τ' ἀνοίγω
ΠΕ 96, ἀπ' τὸ πείσμα μου θὰ σκάσω ΠΕ 95, τὸ μεταλλὸν καὶ ἡ τιμὴ ἐντάμα / δὲν συμπεθέ-
ρυσαν ποτὲ καὶ πάροτο κατὰ γράμμα ΠΕ 106, ὀρθὰ κοφτὰ ΠΧ 202, ἄχρυα γαιδάρων δύο δὲν
ἤξεύρου νὰ μοιράσῃ ΠΧ 207, εἰς τὸ δῶμά του οἱ πέτραις ἔβρεχαν ΠΧ 207, τὰ ἐκάπνισα πα-
πούτσι καὶ τὸ φύσημά μου πήρα ΠΧ 208, ἡ Μοναρχία γίνεταὶ μαλλιὰ κουβάρια ΠΧ 213, εἰς
τὰς δημοσίας θέσεις σὰν ἀκρίδα πέσαμεν ΠΧ 213, νὰ λάβουν τὰ παπούτσια των σὸ χέρι Μέν.
268, λαλῶ, τὴν πιάνει βούβα Ποι. 30, ἐγὼ (πιταίω) ποὺ νὰ μὴ σώσω Ποι. 31, κάμνεις μάκια
Ποι. 32, τώρα γύρισες τὸ φύλλο καὶ μὲ λέγεις Ποι. 35, καὶ τοῦτος κακὸν χρόνον νᾶχῃ Ποι.
36, γὰ νὰ μεθῶμεν οἱ λοιποὶ / καὶ νὰ γενώμεθα στουπι Ποι. 43, στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα
δῆμως ὅσῳ θέλουν ὥς βροντοῦν Ποι. 50, τῆς φακῆς τὰ παλληκάρια κουνκούλωθηκαν' εἰς τὸ στρώ-

μα Ποι. 52, μήνα σοῦ ᾠχάθηκ' ὁ σταυρός, μήνα καὶ τὸ Βαγγέλιο; Ποι. 70, ἄς ψωμίζουν (=ὠριμάζουν) τὰ σπαργὰ ΣΠ.—Κ. 275, δὲν σοῦ βαστᾷ;—Μεταβολή Γ. Παρ. 257, δὲν εἶναί παῖξε γέλασε ΤΛ 46, μαλλιά κουβάρια ΤΛ 50, τὸ γουδί, τὸ γουδοχέρι Μ. Δοξ. 6, κολοκύθια μὲ τὴν εἰγανή Μ. Δοξ. 6, τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς Μ. Δοξ. 9, γίνεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Γο-δεφρείδου τοῦ πτωχοῦ σαλάτα Μ. Δοξ. 16 κλπ.

3. Συντακτικαὶ ιδιορρυθμίαι.

Ὅλος ιδιόρρυθμος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁρφανίδου ἀνάλυσις τοῦ τελικοῦ ἀπαρεμφάτου εἰς τελικὴν πρότασιν ἀντὶ βουλευτικῆς, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀλλαχού λόγος. Παραδείγματα τοιαύτης χρήσεως ἀφθονοῦν εἰς τὸν «Μένιππον»: Δοιπὸν οἱ Ἀθη-ναῖοι σου δὲν πρέπει μὲ κακίαν / σ' αὐτοὺς διὰ τὰ φέρωνται 282, ἤρχισ διὰ τὰ γράφῃ εἰς ἐφημερίδα 283, συνηθίζουν ἄρθρα καὶ διατριβάς των διὰ τὰ καταχωροῦν 286 κ. ἄ.

Κατ' ἐπίδρασιν τῶν βορείων ιδιωμάτων ἔχομεν ἐνίοτε ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν συνήθη σύνταξιν καὶ τῶν διπτῶτων ρημάτων, ὡς λόγου χάριν εἰς τὸ ρῆμα συγχωρῶ συντασσό-μενον μὲ δύο αἰτιατικὰς (συγχώρησέ με βέβηλον τοιαύτην γλώσσαν Περ. 155).

Πολλάκις διασπᾶται καὶ ἡ κανονικὴ σειρά τῶν λέξεων ἢ ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἄρθρον: μαντεύω σου τὰ δάκρυα Β 128, εἶχε τὴν δράξει / μ' αὐτὴν τὸν ζῶσει ΤΕ 228, τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν μου (=μου) σοβαρῶς ἀναγιγνώσκει Κιθ. 51, ἀφ' οὗ εἶχε τὴν σταυρῶσι ΠΧ 197, δὲν θὰ ἔφηνες γρήγορα τόσο Ἀχ. Π. 278, πίπτουσι μετὰ μανίας / ἡ μερὶς ἡ τῶν Μεγά-ρων / ἡ μερὶς ἡ τῆς Προνοίας Κάτ. 182 κλπ.

Συχνὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ χρήσις πληθυντικοῦ ἀντὶ ἐνικοῦ ἰδίᾳ ἐπὶ κυρίων ὀνο-μάτων προσώπων συνδεομένων συνήθως στενῶς μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ δυναμένων νὰ χρησιμεύσουν συμβολικῶς ἐπὶ ἱστορικῶν τοπωνυμίων ἢ καὶ ἐπὶ ἀφηρημένων οὐσιαστι-κῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατὰ πληθυντικὸν χρήσις ἐποβλέπει εἰς ἔμφασιν: Πλὴν μὲ σᾶς ὦ Καραῖσκοι! Κιθ. 34, ὦ πατρίς τῶν Θρασυβούλων Κιθ. 35, ἤρπασαν οἱ Μιλτιάδαι κ' οἱ Θεμι-στοκλεῖς Κιθ. 73, εἰς τοὺς μεγάλους παριστῶν τὴν δόξαν τῶν Κατόνων / τὴν δόξαν τῶν Λαφα-γετῶν καὶ τῶν Οὐδασιγκτώνων ΣΠ 28, τὰ παιδιὰ τῶν Θρασυβούλων, τὰ παιδιὰ τῶν Περικλέων ΠΕ 39, ἐνθυμίζει τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς Κίμωνάς της ὅλους ΠΕ 76, Κοῦμαι, Βάμβαι, Οἰκονό-μοι, Πίτκοιοι καὶ τόσοι ἄλλοι ΠΕ 103, Κι' ὁ Βαρδαχάλος ἐξηγῶν τοὺς λόγους τῶν Πλατῶνων ΠΕ 106, οἱ Ἀρμόδιοι ἀνῶρθουν ἰσονόμους τὰς Ἀθήνας Περ. 113, τὴν γῆν ὅπου ἐτραγῶδουν Σοφοκλεῖς τε κ' Εὐρυπιδάι Περ. 160, πρὸς σφαγὴν τῶν Ἀρμοδίων καὶ τῶν Ἀριστογαιτώνων Περ. 164, ποῦ οἱ φίλοι Μιαούλης καὶ Τομπάζαι καὶ Σαχτούραι, / ποῦ Βοισόραι, Καραῖσκοι; Ποῦ καὶ Ὀδυσσεὺς καὶ Γούραι; Περ. 169, ἐδῶ ἦσαν Περικλεῖς; / Ἐδῶ ἦσαν Σοφοκλεῖς; ΠΧ 214, ὁ Αἰσχύλος ἀνεκάλει σὴν σκηνὴν τοὺς Μαραθῶνας ΠΕ 77, αἱ ἡχῶ τῶν Μαραθῶνων Περ. 113, ἔραλλον εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς παιᾶνάς σου τὸ πάλοι / Μαραθῶνες, Θερμοπύλαι, Σαλαμίνες καὶ Μυκάλαι Περ. 129, μὲ τοὺς ἐχθροὺς μ' ἐκύκλωσαν θανατηφόροι τρόμοι Καρ. 147, εἰς τοῦ ὕπνου μου τὰ σκότη καὶ τὰς ζάλας Καρ. 154, καὶ σιμά μου ἐλθμονεῖς εἰς μα-γευτικὰς ἐκαστάσεις Περ. 122, ἀκοὸς καὶ ὄψεις οὗτος πρὸς τὸν κόσμον ἔχων ξένας Περ. 171, τότε ἐκλείπουν ἔχθραι καὶ μίσση Ποι. 8, κινῶν τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀέρας ΤΕ 224.

4. Κοσμητικὰ ἐπίθετα.

Ἡ σημαντικὴ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει τὸ κοσμητικὸν ἐπίθετον εἰς τὴν ἐπικήν ποιήσιν κυρίως εἶναι ἀναμφισβήτητος ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ γίνεται κατὰχρησις αὐτοῦ, διότι τότε ὅχι μόνον ἀποβάλλει τὴν αἰσθητικὴν του ἀξίαν, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀφηγήσεως καὶ ἐπιφέρει χαλάρωσιν καὶ ἐπιτήδευσιν τοῦ ὕφους. Μίαν τοιαύτην εἰκόνα παρέχουν τὰ ἀρχαῖζοντα ἔργα τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Ἰδοὺ ἔν πρόχειρον παράδειγμα ἀπὸ τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα»:

Αἱματοκόκκινοι αἱ σημαῖαι

Εἰς τοὺς ἀέρας κυματισταί,

Καὶ πλατυσίδηροι αἱ ρομφαῖαι

Ὡς ἡμισέληνοι γυρισταί

Καὶ εἰς ἀφρίζοντα ἵππον μαῦρον,

Εἰς χρεμετίζοντα ἵππον γαῦρον,

Ἐν μέσῳ πλήθους ἰδοὺ ὁ νέος

Μεχμέτης Δράμαλης προχωρῶν

Κιδαροφόρος, γιγαντιαῖος

Τριῶν σατράπης ἀλογουρῶν (*).

Τὰ κοσμητικὰ ταῦτα ἐπίθετα λαμβάνονται σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἢ ἐνίοτε σχηματίζονται καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν ποιητῶν : ἀηδονότομος Μοῦσα ΤΕ 223, αἰθεροβάτου πυρὸς ΜΕΣ. 121, ἀνθοφόρου ἔαρος ΠΕΡ. 122, ἀργυρόπους νεάνις ἈΧ. Π. 281, ἀρτιθαλῶν ἴων Α. ΒΥΖ. 44, ἀρειμανὲς ἔθνος ΚΑΡ. 151, ἀστραπηφόρα πλοῖα ΒόΤΣ. 148, βαθυγένειος Γερμανὸς ΤΕ 239, βαρυεπὴς κραυγὴ ΜΕΣ. 111, βαρυπάλαμον χεῖρα ΤΕ 227, βαρυσίδηρος σπάθη ΒόΤΣ. 147, βαρυστίκτους ὁδύνας ΠΕΡ. 159, γλυκύφθογον κιθάραν ΠΕ 113, δοκρυρροοῦσαν κρήνην ΠΕΡ. 121, ἐβενῶδες ἄρμα ΚΙΘ. 62, ἐκατόγχειρ δεσποτεία ΠΕΡ. 161, εὐπτέρουγι ἐλπίδες ΣΟΝ. 71, εὐρυπλάτης Γερμανὸς ΤΕ 239, ἡλιανγεῖς μονὰς ΠΕΡ. 168, ἡλιοφργεῖς Ἀθήνας ΠΕΡ. 164, θρασύτομος ὀλοκρατής ΠΕ 77, καλλικόλπους Κλαζομενὰς ΤΕ 251, καλλίσφυρος πούς Α. ΒΥΖ. 43, κλυτῶνυμον Μεσολόγγι ΜΕΣ. 111, κοσμοσκόποι ὀφθαλμοὶ ΤΕ 261, λαμπροπτέρυξ Ἴρις ΠΕΡ. 117, λαοσῶοι ἰδέαι Β 135, λαοφθόρος πτέρνα ΠΕΡ. 161, λευκοχαίτου ζῶον ΠΕΡ. 139, λευκοφρυς ἐρημίτης ΠΕΡ. 170, λογχοφρούρητος πασῶς ΜΕΣ. 116, μακροθύσανος πῖλος ΜΕΣ. 112, μαχαιροφόρον πληθὸς ΚΑΡ. 162, μελαγχολικῆς ἱτέας ΠΕ 112, μυριότομος φήμη ΒόΤΣ. 148, νειλόρρυτον χώραν Β 129, νεκροδόχος πύλη ΤΕ 247, νεφοβάται κόρακες ΤΕ 232, νυκτοπρόσωπος Ἀπόλλων Ποι. 46, ξιφοχάρακτον συνθήκην ΠΕΡ. 160, ὀπλολαμπὴς σιραιὸς ΜΕΣ. 118, οὐρανοπύρους δράκοντας ΜΕΣ. 120, οὐρανοῦνηλον κάραν ΤΕ 224, πάρεδρος διαφθορά ΚΙΘ. 47, πολυάνδρου Πελοποννήσου ΤΕ 248, πολεμοκέλαδον λύραν ΒόΤΣ. 150, πολυναῦτις Ὑδρα ΤΕ 250, πολυκρόταλον ἀκτὴν ΜΕΣ. 115, πολυταλάντους ζώνας ΚΑΡ. 164, πολιοῦτριχος Λευκίτης ΠΕΡ. 152, πρασινόκλαδοι μυρσίαι ΚΙΘ. 46, πυρίπνοα βουνὰ ΚΙΘ. 60, ροδοβαφὴ πτερεὰ ΠΕΡ. 146, ροδοδακτύλους χεῖρας ΚΑΡ. 142, ροδόπουν θέρους ΚΙΘ. 65, ροδοσιόλιτος Ἀπόλλων ΠΕ 75, σαπφειροχρύσοι ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ΠΕΡ. 143, σαρκοφθόρου νόσον ΠΕΡ. 166, σμαραγδίνην πεδιάδα ΠΕΡ. 152, ταρταρογείτονας χώρας ΤΕ 248, ταχύπτερος φήμη ΠΕΡ. 170, τηλεσκοπὸν βλέμμα ΤΕ 225, τουρκοφθόρον νίκην ΠΕΡ. 160, τυραννοκτόνον ξίφος ΠΕΡ. 113, ὑπαύχενα κεφαλὴν Μ. ΔΟΞ. 18, ὑψηλοτράχηλον βράχον ΤΕ 255, ὑψικόμων πύκνων Α. ΒΥΖ. 45, ὑψίλοπον κράνος ΠΕΡ. 117, φαλαινοτράφον πόλιν ΤΕ 249, φεγγοβόλον διάνοιαν Μ. ΔΟΞ. 19, φωτοχρύσους γαῖας ΚΙΘ. 60, χειραγωγὸς ἀστήρ ΠΕ 76, χιλιόκράννον κραυγὴν ΤΕ 256, χιονόμαλλος χεῖμων ΚΙΘ. 65, χιονότριχα ἡλικίαν ΤΕ 256, χιονόφρυδος γέρον ΚΙΘ. 60, χρυσάφινος ὠκεανὸς ΚΙΘ. 61, χρυσοχαλίνου ἵππου ΚΙΘ. 75, ψυχοβόροι σκώληκες ΜΕΣ. 118.

5. Σχήματα Λόγου.

Τὸ θεμελιῶδες τοῦτο κεφάλαιον διὰ τὴν γλωσσικὴν καὶ πρὸ πάντων αἰσθητικὴν ἐξέτασιν οἰουδήποτε λογοτεχνικοῦ κειμένου καταλαμβάνει σημαντικωτέραν ἀκόμη θέσιν προκειμένου περὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, πολλοὶ ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς ὁποίας ἐφθασαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἐπιτηδεύσεως τοῦ ὕφους, ὥστε πολλάκις καὶ τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον νὰ ἐξασθενοῦται καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀξία τῶν σχημάτων λόγου νὰ ἐξανεμίζεται.

Κατ' ἀρχὰς βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀξίαν τοῦ σχήματος εἶναι τὸ

1) Πρβλ. Ἀλ. Σούτσου, Ἀπαντα, ἐνθ. ἀν., σελ. 272.

στοιχείον τοῦ αὐθορμήτου (1). Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἰσχύει βεβαίως πολὺ περισσότερον διὰ τὴν ποιήσιν, ἐφ' ὅσον ὁ περιορισμὸς τοῦ στίχου ὑποχρεώνει τὸν ποιητὴν εἰς μίαν λιτότητα ἐκφράσεως, ἥτοι εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως δι' ὀλίγων λέξεων διατυπώσῃ πολλά. Ἐξ ἁλλου, τὰ σχήματα λόγου εἶναι συνδεδεμένα ἀπολύτως πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν τῆς γλώσσης καὶ αὐθὺπαρκτα εἰς τὴν ἐκφρασιν οἰζυδήποτε ἀτόμου ἀνήκοντος εἰς τὴν ἰδίαν γλωσσικὴν κοινότητα, ἀπόδειξις δὲ αὐτοῦ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τόσον εἰς τὸν προφορικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ὑπαρξίν σχημάτων, διατυπωθέντων ὑπὸ ἀτόμων, τὰ ὁποῖα οὐδόλως ὑπωπεύουντο τὴν ὑπαρξίν τούτων, τὰ διετύπωσαν δὲ ὠροῦμενα ἀπὸ μίαν ἐκφραστικὴν ἀνάγκην συνδεομένην ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν ψυχικὸν καὶ καλαισθητικὸν πλοῦτόν των. Συνεπῶς ἡ χρῆσις ἑνὸς σχήματος λόγου δὲν ἀποτελεῖ ἐγκεφαλικὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ κυρίως ψυχολογικὴν καὶ καλαισθητικὴν ἐκφρασιν, ἡ δὲ συχνότης αὐτῶν εἶναι ἀνάλογος τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον διατίθεται ὁ ὁμιλῶν ἢ ὁ γράφων ἔναντι τοῦ θέματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχωμεν περισσότερα σχήματα λόγου, προκειμένου δὲ περὶ τῆς ποιήσεως, πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐπικὴν καὶ τὴν λυρικήν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ συχνὴ χρῆσις τῶν σχημάτων δὲν πρέπει νὰ ὀφείλεται εἰς ἐπιτήδευσιν, ἀλλ' εἰς τὴν συναισθηματικὴν ἔξαρσιν καὶ καλαισθητικὴν ἀγωγὴν τοῦ λογοτέχνου. Ἐὰν καὶ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἐλλείπουν, τότε κατ' ἀρχὰς δὲν ἔχομεν ποιήσιν, τὴν εἰκόνα δὲ ταύτην παρέχουν ἐνίοτε οἱ Ἀθηναῖοι ποιηταί, κυρίως ὅχι τόσον διότι στεροῦνται λογοτεχνικῶν προσόντων, ὅσον διότι συνδέσαν τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν των μὲ τὸν γλωσσικὸν ἀρχαϊσμόν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ ἐξαιρέσεις· παράδειγμα ὁ Ἀλέξ. Βυζάντιος ἢ ὁ Ἀλέξ. Ρίζος Ραγκαβῆς, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον, παρὰ τὴν ἀρχαϊζουσαν γλωσσικὴν μορφήν του δὲν παύει νὰ ἔχῃ καὶ ἀξιόλογον λογοτεχνικὴν ἀξίαν.

α) Μεταφορά (2).

Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι τὸ συνηθέστερον εἰς τὴν ποιήσιν, ὀφείλει δὲ τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κινηθῇ ἐντὸς ἑνὸς κόσμου ἀπομεμακρυσμένου ἀπὸ τὴν λογικὴν πραγματικότητα, διότι, ὥς λέγει ὁ Ch. Bally «τὸ μεγαλύτερον μειονέκτημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἡ ἀνικανότης πρὸς ἀπόλυτον ἀφαιρέσιν, ἥτοι ἡ ἀνικανότης πρὸς σύλληψιν μιᾶς ἰδέας ἐκτὸς τῆς ὅλης ἐπαφῆς μὲ τὴν συγκεκριμένην πραγματικότητά». Ἡ ἀδυναμία αὕτη εἶναι ἡ αἰτία ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὴν χρῆσιν ὡς ἐκφραστικῆς μεθόδου τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς συγκρίσεως (3).

Εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Σχολὴν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχρησιμοποίηθη εὐρύτατα πολλάκις μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν : τῆς Ἐπαναστάσεώς μας τὸ πῦρ ἔσβυσε καὶ ἐχύθη Κιβ. 18, βλέποντες θεοὶ οἱ ξένοι τῆς Ἑλλάδος τὸν κρατῆρα Κιβ. 25, καὶ εἰς αἷμα ἔθνοντες σβύνεται αὐθάδους ἡ ὀργή σου Καρ. 131, αὐτὸς ὅστις ἐβύζαξε τὸ γάλα τῆς κακίας ΣΠ 27, κάλαμος εἰς τὴν χολὴν βαμμένος Περ. 70, τοῦ Παπισμοῦ τὸ βαρυνάταγον τέρας Περ. 119, νέφος βαθείας λύπης Περ. 136, μὲ τὴν κρῶαν σιωπῆν του, μοῦ ἐπάγωσε τὸ βλέμμα Περ. 209, κακοὶ κηφῆνες τοῦ ἔθνους ΤΕ 230, μερμηγκιὰ ἔταν εἰς τὸ μέτρομα / μὰ εἰς τὴν καρδίᾳ λιοντάρια Ποι. 72, τοῦ χρόνου τὰ γεράματα Β 196, χρυσώνει τὴν ἀνατολὴν γλυκὺ τοῦ ῥόδου χρῶμα Μεσ. 110, Μεσολογγίται, φαρμακωμένην αὔριον ἡμέραν καρτερεῖτε Μεσ. 118.

1) Ἰδὲ καὶ Κ. Παπανικολάου, Νεοελληνικὴ Καλολογία (Αἰσθητικὴ τοῦ Λόγου), ἐκδ. 6', Ἀθήναι, σελ. 144—145.

2) Περὶ τοῦ σημαντικοῦ τούτου σχήματος ἰδὲ καὶ H. Conrad, Étude sur la métaphore, Paris 1939.

3) Πρβλ. Μ. Cressot, ἐνθ. ἀν., σελ. 51, ἐνθα παρατίθεται καὶ ἡ ἀνωτέρω γνώμη τοῦ Bally.

Λίαν συνήθης εἶναι καὶ ἡ δημιουργία μεταφορικῶν ἐκφράσεων διὰ τῆς χρήσεως ἐπιθέτων τοῦ τύπου γλυκός, πικρός κἄ.· γλυκός : γλυκεῖς ἤχους Κιθ. 19, γλυκὺν πόθον Κιθ. 63, γλυκὺν ψιθυρισμὸν Κιθ. 64, γλυκὺς ὕπνος Καρ. 151, γλυκὸς ζέφυρος ΠΕ 110, γλυκὺν ἀέρα Περ. 148, γλυκὺν θάνατον Περ. 214, γλυκὺς εἰς φίλους καὶ ἐχθροὺς Α. Βυζ. 34, γλυκεῖα Φιλομήλα Κιθ. 48, γλυκεῖα καὶ ἀθάνα εἰκὼν Καρ. 154, γλυκαῖς λέξεσιν ΠΧ 193, γλυκεῖα πλάνη ΔΠ 283, γλυκεῖα ὄψις Α. Βυζ. 28, γλυκεῖα φωνή Α. Βυζ. 33, γλυκεῖας συγκινήσεις Ε. Πτ. 205, γλυκὺν ἄστρον Κιθ. 26, γλυκὺν φῶς Κιθ. 28, γλυκὺν φίλιν Κιθ. 29, γλυκὺν βλέμμα ΣΠ 24, γλυκὰ νέφη Περ. 149, γλυκὺ ὄνομα, γλυκὺ πλάσμα ΔΠ 283, γλυκὺ ἔσχα Α. Βυζ. 25, γλυκὺ χρώμα Μεσ. 110, γλυκὺ πάθος Ε. Πτ. 207· πικρός : πικροῦ θανάτου Κιθ. 23, πικροὺς ὕπνους ΤΕ 229, πικρῶν λυγμῶν Α. Βυζ. 27, πικραὶ ἀποκρίσεις Κιθ. 72, πικρὴ ἀποτυχία Καρ. 132, τῆς Ἑλλάδος ἡ πικρὰ χολή (=τὸ μῖσος) Περ. 114, πικρὰ φωνὴ πικρῶν λόγων Περ. 121, πικρὰς ἀγωνίας Περ. 131, πικρὰς δοκιμασίας Περ. 155, πικρὴ τύχη Ποι. 42, πικρὰν χλεύην Α. Βυζ. 31, πικρὴ παρηγορία ΚΡ 60· χρυσοῦς : χρυσοῦς ἐπενδύτης Περ. 117, χρυσοῦν κόμην Κιθ. 14, χρυσοῦς νεότητος Κιθ. 16, χρυσοῦ ἐρωμένη Κιθ. 33, χρυσοῦν χαίτην Κιθ. 48, χρυσοῦν γενειάδα Κιθ. 59, χρυσοῦν διαταγὴν ΣΠ 24, χρυσοῦ γειτονοπούλα ΠΕ 85, ὃ χρυσοῦ μήτε Ποι. 29, χρυσοῦ δουλειὰ Ποι. 43, χρυσοῦ ψυχὴ Κύμ. 202, χρυσῶν ἐλπίδων Ε. Πτ. 205, χρυσοῦ μοῖρα Ε. Πτ. 206, χρυσὰ ἔχνη Κιθ. 42, χρυσὸν νέφος Καρ. 154, χρυσὰ κύματα ΔΠ στρ. 57, χρυσοῦ στεφάνι ΜΠ 17, χρυσοῦ χεῖρι Συν. 44, χρυσὰ ἄστρα Κύμ. 202, χρυσοῦ λουλούδι ΠΠ 222· μαῦρος : μαῦρος χεῖμαρρος Κιθ. 16, μαῦροι χρόνοι καὶ ἔρημοι Περ. 136, μαῦρας τύχας Κάτ. 180, μαῦρο κουφάρι Βωμ. 112, τοῦ θανάτου τὸ μαῦρο κάλυμμα Κύμ. 202 κλπ.

β) Συνεκδοχή.

Τὸ κατὰ μέγα μέρος πατριωτικὸν περιεχόμενον τῶν ποιημάτων τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς συνέβη εἰς τὴν συχνὴν χρῆσιν τοῦ σχήματος τῆς συνεκδοχῆς πρὸ πάντων εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ μέρος τίθεται ἀντὶ τοῦ ὅλου, ἡ μὴ ἀντὶ τοῦ πλήθους, τὸ ὄργανον ἀντὶ τῆς παραγομένης ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργείας ἢ ἡ ὕλη ἀντὶ τοῦ κατασκευασθέντος ἐξ αὐτῆς (¹) : δάκρυ μετανοίας Κιθ. 46, Στοιὺς αἰθέρας ἐνφ' ἰστίαις, σὺν πελάγει μιν κινᾷ / Τὰ μεγάλα του δ' Ἀγγλος καὶ πυρίπνοα βουνὰ Κιθ. 60, ἂν ποὺς ἐδῶ συγγενικός τὰ ἔχνη σου ζητήσῃ Κιθ. 68, ἀνθρώπων εἰς τὸν ἄρτον μας τετρακοσίων χρόνων Καρ. 133, τὸ βάρος τῆς Ἑλληνικῆς αἰσθάνθητε μαχαίρας Καρ. 136, τὸν Κιουταχὴν διώκομεν καὶ μὲ σπαθὶ καὶ βόλι Καρ. 138, μὲ τὸ μισοθιόν του χεῖρι Ἑλλήνας ἀλυσσοδένει ΠΕ 62, ἐξυβρίζων τὴν Ἑλλάδα πατεῖ Γότθος ἢ Γαλάτης Περ. 144, ἀνοικτὸν τὸ βλέφαρόν μου ὁλοκλήρους νύκτας μένει, Περ. 164, τὸ Μεσολόγγιον, τὰς Ἀθήνας δὲν κατεπάτει Ὀθωμανὸς ΤΕ 224, εἰς βαρυνάλαμον ἐγὼ χεῖρα / βαστάζω σίδηρον κοπιτερὸν ΤΕ 227, τουφέκια πέφταν (=πυροβολισμοὶ ἐρρίπτοντο) Βαλ. 64, γαίτι θὰ πέσῃ σίδερο, φωτιά μεσ' τὸ χωριὸ σας Α. Ἀντ. 273.

γ) Παλιλλογία.

Ἐκ τῶν σχημάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν παλιλλογίαν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα μόνον τὰ οὐσιωδέστερα, ἥτοι τὸν κύκλον, τὴν ἀναδίπλωσιν καὶ τὴν ἐπανάληψιν (²), παρὰδείγματα τῶν ὁποίων ἀπαντοῦν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ κείμενα τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς.

1. Κύκλος : κύλα τῆς Σπάρτης ποταμὲ ! τὰ ρεύματά σου κύλα Κιθ. 78, φράγκο (τὸν ἔλεγα) μωρὲ ! σὲ τάξω ἕνα φράγκο ΣΠ 29, πόσον τὰ γλυκὰ τῆς νέφης καὶ τὸν οὐρανὸν τῆς πόσον Περ. 149, ὅλοι ρυπαροὶ καὶ ὅλοι χωρὶς δόξαν, ἀλλὰ ὅλοι Κάτ. 183, πρῶτος ὠρθηρίζων πάντοτε πρῶτος Ποι. 63, χαρῆτ' ἀρρωστοὶ καὶ γεροί, καὶ σὲς τυφλοί, χαρῆς Ποι. 75, εἴχῃ

1) Διὰ τὰς λοιπὰς ιδιότητας ἰδ. Ἀχ. Τζαρτζάνου, ΝΣ, ἐνθ. ἀν., τόμ. II, σελ. 313—314.

2) Ἡ ἐνταῖς τῶν σχημάτων τούτων ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον «παλιλλογία» ἐλήφθη ἐκ τῆς παλαιᾶς κατατάξεως τοῦ Γαλάνη· ἰδ. Ἐμμανουὴλ Γαλάνη, Στοιχειώδης Ρητορικὴ, Ἀθήνησι 1876, σελ. 27, 7.

μορφήν ἀθλητοῦ, καὶ ἡμίλευκον γένειον εἶχεν ΑΦ 173, ποῦ νὰ στρέψω τὰ βλέμματά μου, ποῦ ; Β 125, δὲν θέλω κόρην ἄπειρον τοῦ ἔρωτος, δὲν θέλω ! 'Αχ. Π. 275, ἐλθέ, μνηστή μου, πρὸς ἐμὲ νύμφη, ἐλθέ ! Σολ. ΑΑ 284, λόγοι γαλήνης ψυχικῆς / οἱ ἔσχατοί του ἦσαν λόγοι Α. Βυζ. 34, θρῆνον θὰ ἦνους γοερόν / μὲ τῶν ἐταίρων σου τὸν θρῆνον Α. Βυζ. 35.

2. Ἀναδιπλώσις : ἃς γράψῃ ὅ,τι θέλει, / ὅ,τι κι ἂν θέλῃ ἃς εἰπῇ ΣΠ 34, κλέπτουν τὰ Ἐπαρχεῖα. / Τὰ Ἐπαρχεῖα φανερὰ ΣΠ 35, μήπως κανένας ἀπὸ σᾶς μὲ τ' ὠρολόγι τρώγει ; / Τρώγει σὰν ἔχη ὀρεξή, κοιμάται σὰν νυστάζῃ ΣΠ 36, εἰς τὰ ἐρωτήματά μου σιωπῶσα ἡ γῆ μένει· μένει καὶ ἡ οὐρανία σκηνὴ ἄνω μου κλεισμένη Περ. 155, μὴ κι ἐγὼ νὰ ξεύρω ποῦ πηγαίνω ; / πηγαίνω καθὼς τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ θολωμένο ΠΧ 215, ἤλθετε ! . . . κρᾶζει καὶ στρέφει ὄμμα, / ὄμμα σκορπίζον φλόγα γοργὴν ΤΕ 227, πλὴν τοῦτο θέλει σὲ φέρει πόνον, / πόνον ἀγχόνης εἰς τὸν λαιμόν ΤΕ 233, εἰς τὸν δυνάστην Μαχμούτην τρέχουν / τρέχουν ἐν σχήματι Δερβισῶν ΤΕ 249, καὶ τὸ βλέμμα τοῦ ἥραρος λάμπει, / λάμπ' εἰς δλην τὴν γῆν χαρωπὸν Β 125, ὁ ἔρως εἶναι αἰσθημα πανάγιον· εὐδαίμων, / εὐδαίμων ὅστις ἀγαπᾷ, ὅστις ἀφοσιούται 'Αγ. 140, εἰσῆλθον εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐτρύγησα, / ἐτρύγησα καὶ μύρον καὶ ἀρώματα Σολ. ΑΑ 285.

3. Ἐπανάληψις (!) : δόστε με νὰ ζῆτε φίλοι ! δόστε με νὰ ζῆτε, κι' ἄλλο Κιθ. 28, εἶμαι ὑγιῆς φωνάζω, ὑγιῆς, τρισυγιῆς Κιθ. 33, μ' ἔφεραν οἱ Σύμβουλοί μου στιβασμένες κόλλαις, κόλλαις Κιθ. 40, ὅπου γράφει, γράφει, γράφει Κιθ. 49, χαμέναι διὰ πάντοτε, χαμέναι ὁλοκλήρως Κιθ. 65, ὁ Γρίβας ὁ ἀκούραστος, ὁ Γρίβας ὁ ταχύπους Καρ. 132, μὲ μαῦρο φῶς, μαῦρ' ἄρματα καὶ μαύρην εἶχε ζώνην Καρ. 154, ἄλλος μ' ἔλεγεν « Ἀφέντη ! » / ἄλλος μ' ἔλεγε « Δεσπότη ! » κι' ἄλλος « Ρήγα καὶ Δεβέντη ! », μὴ λοιπόν, μὴ τὴν Ἑλλάδα, μὴ συκοφαντῆτε, ξένοι Κάτ. 185, μὲ μαῦρα ὀλοὶ ἄλογα, μαῦρ' ἄρματα στήν μέση· μὲ μαύρην εἰς τὴν πλάτη τους φλοκάτα, μαῦρο φέσι ΠΧ 216, μ' ἔφυγε δίχως νὰ μὲ γνωρίσῃ / μ' ἔφυγε δίχως νὰ μ' εἰσήσῃ ΤΕ 255, αἱ βαρειαί σου ἄλυσίδες / πῶς μ' ἀρέσουν, εἶδες, εἶδες ; Ποι. 27, ὁ Αἴημος ; . . . Αἴημε, πῶς εἶδω, πῶς ἤλθες ; Αἴημε πότε ; Μεσ. 115, ἀδελφωμένοι στὸ σπαθὶ καὶ σύντροφοι στὸ βόλι Γ. Παρ. 257, ἀκόμη ἡ καρδιά μου καὶ πλάττει καὶ προσθέτει ! πρόσθετε, πρόσθετε, μωρὰ καὶ ἄσματος καρδιά / Θὰ ἔλθῃ ἡ ἀφαιρέσεις, θὰ ἔλθῃ κ' ἡ πενία 'Αχ. Π. 277, ποῖός εἰν' ὁ Γιδρωγὸς ποὺ ζητᾷς, ὁ Γιδρωγὸς ποὺ γυρεύεις ; Γ. 279, καὶ ἤλπισα . . . δὲν ἤκουσα κραυγὴν ἐκφρομένην, / κραυγὴν ζητοῦσαν χάριτα, κραυγὴν φιλανθρωπίας 'Αγ. 145, ἀνήκει εἰς ἐμὲ αὐτός· κ' ἐγὼ, κ' ἐγὼ / ἀνήκω εἰς αὐτόν· ἐπάνελθε, λοιπόν, ἐπάνελθε Σολ. ΑΑ 282.

δ) Ὑπερβατόν.

Τὸ σχῆμα τοῦτο, συνηθέστατον εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν καὶ γενικῶς εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον, ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς παρεμβολῆς μιᾶς ἢ περισσοτέρων λέξεων τὸν διαχωρισμὸν ὧρων τῆς αὐτῆς προτάσεως συνδεομένων στενωδῶς μεταξύ των καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου δημιουργεῖ ἑξαρσιν τῆς ἐννοίας αὐτῶν (*).

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ τὸ ἐχρησιμοποίησεν εὐρύτατα ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀρχαϊζουσαν ποίησιν : πρὸ παντὸς ἀξίζει ἄλλου ἁγάλμα λευκοῦ μαρμάρου Κιθ. 14, σεῖς τὴν μισὴν σελήνην σας ἐπάνω τῆς Ἀγίας / ἐσθήσατε Σοφίας Καρ. 133, καὶ ὁλολύζων μεταξὺ περνεῖ τῶν ἐρειπίων Καρ. 134, δύο ἔφερε μοχθοῦσα Γίγαντας τῆς γῆς ἡ σφαῖρα Περ. 113, ὑπὸ τὸν ζυγὸν οἱ ξένοι κύπτοντες τῶν βασιλέων Περ. 130, ἔσιλβε δὲ κάτω πάσης / ὁ ὑδραργυρὸς σαλεύων τῆς Σαρωνικῆς θαλάσσης Περ. 160, εἰς τὸν αἶθριον τὰς εἶχεν οὐρανὸν προσηλωμένας Περ. 171, καὶ οἰκογενεῖας σπλάγχνα ὁλοκλήρως τραυματίσας Κάτ. 177, τὴν ὀργίλην σου προφέρει / φωνὴν κάθε ποταμὸς ΠΧ 191, ὅταν ἡ ζωὴ πηγαίνει ἐνὸς Κράτους νὰ χαθῇ ΠΧ 196, καθὼς εἶχαν μὲ τῆς πλάνης, / μὲ τοῦ πλούτου τὴν παγίδα / τὴν σεμνὴν τῆς Ὁρλεάνης / καὶ ὠραίαν ἡρώϊδα / πυνρακτώσει / καὶ στακτώσει ΠΧ 199, πῶς ἐκεῖνά σου στοὺς δρόμους δὲν ἀκούω τὰ τραγοῦδια ;

1) Περὶ τῆς ἐπαναλήψεως ἰδὲ καὶ τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ν. Π. Ἀνδριώ-
του ἐν τῇ μελέτῃ « Ἡ γλῶσσα τοῦ Παλαμά », ἐνθ. ἀν., σελ. 270α.

2) Ἰδ. 'Αχ. Τζαρτζάνου, ΝΣ, ἐνθ. ἀν., τόμ. II, σελ. 287Α.

ΠΧ 218, καὶ σὺ κατόπιν φθάνεις ἡμῶν ΤΕ 233, οἱ χρυσοχάλινοι τοῦ Ἑλίου / ἀφηνιάζουν ἱπ-
ποι εὐθὺς ΤΕ 249, καὶ χύνονται, προπέμποντες τὸ θάμβος εἰς τοὺς στοίχους τῶν Αἰγυπτίων
ἕως Μεσ. 114, κοιμᾶται ὑπὸ τὴν σκιάν ἢ Μύρτω κυπαρίσσου Ἀγ. 141, κ' ἔχουσι λίαν τρα-
γικὰς / αἱ κομψοδαί σου τὰς λύσεις Α. Βυζ. 33, εἰπέ μοι, Πλάτων, θλιβεράς / ν' ἀκούσω
θέλω ἀληθείας Α. Βυζ. 34.

ε) Ἀντονομασία.

Ἀντονομασίαν ἔχομεν ὅταν ἀντὶ οὐσιαστικοῦ (συνήθως κυρίου ὀνόματος) ἢ οὐ-
σιαστικῆς ἀντωνυμίας τίθεται περίφρασις ἢ ἄλλο ὄνομα δυνάμενον νὰ προστεθῇ ὡς
προσδιορισμὸς τοῦ οὐσιαστικοῦ ἢ ὡς κατηγορούμενον μετὰ τοῦ εἶναι, π. χ. ὁ *τολμηρὸς*
Πηλεΐδης (=ὁ Ἀχιλλεύς), ὁ *πορθητὴς τῆς Καρχηδόνας* (=ὁ Σκίπλων) κλπ.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ ἐχρησιμοποίησεν εὐρύτατα τὸ σχῆμα τοῦτο ἰδίᾳ εἰς ποίησιν
μὲ πατριωτικὸν περιεχόμενον, ἐνθὺς ἡ ἀνάγκη τῆς συχνῆς ἀναφορᾶς εἰς ἐνδόξους τό-
πους ἢ ὀνόματα ὠδήγησε πολλάκις εἰς τὴν δῆλωσιν αὐτῶν δι' ἀντονομασίας: νὰ ὁ-
λέων τῶν *Μεγάρων* (=ὁ Θεόδ. Γρίβας) ΠΕ 92, παρ' ὅταν τοῦ *Τυρταίου* μας ἡ σάλπιγξ ἀν-
τηχοῦσ (=τοῦ Ρήγα) ΠΕ 105, ἔφθασεν ὁ *Κερκυραῖος* (=ὁ Καποδίστριας) ΠΕ 110, τὴν *Ἑπτά-
λοφον* (=τὴν Κωνσταντινούπολιν) Περ. 120, τοῦ *πολίτου τῆς Γενεύης* ἄστυλιν (=τοῦ Ρουσσώ)
Περ. 132, εἶδα διαβὰς *τυχαίως* / τοῦ Ἀδριανοῦ τὴν πόλιν καὶ τὰ *ρεῖθρα* τοῦ Ὁρφέως (=τὴν
Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Θρακικὰς ἀκτὰς) Περ. 160, τὴν *σεμνὴν τῆς Ὁρλεάνης* / καὶ ὠραίαν
ἡρωίδα (=τὴν Jeanne d' Arc) ΠΧ 199, τὴν *ζητοῦν ἐδῶ τῆς Ἀρκτου* τὰ ὀπλοφοροῦντα πλήθη;
(=τῆς Ρωσίας) ΠΧ 215, τῆς *Γαλατίας* ὁ τεθρονημένος *Γέγας* (=ὁ Ναπολέων) Κιβ. 58, ὁ *Γα-
λάτης* ἀετὸς (=ὁ Ναπολέων) Κιβ. 59, ἐπέστρεψεν ὁ *νικητὴς τῆς Ἀραχώβης* (=ὁ Καραϊσκά-
κης) Καρ. 158, τῆς Ἀθηνᾶς ἡ *φίλη πόλις* (=αἱ Ἀθηναῖαι) Α. Βυζ. 19, μετ' ἀνατολὰς καὶ δύ-
σεις *τεσσαράκοντα ἡλίων* (=ἡμερῶν) Περ. 159, ἄρῃσα τοῦ *Βασικτῶνος* τὴν μητέρα *Βιργι-
νίαν* / ἦτις ἔτεκε καὶ κόρην, τὴν καλὴν *Δημοκρατίαν* (=τὴν Ἀμερικὴν) Περ. 164, ἔκραξε πρὸς
τῆς ἡμέρας τὸν *χρυσόκομον ἀστέρα* (=τὸν ἥλιον) Περ. 166 κλπ.

ς) *Περίφρασις* (').

Δύο κατὰ βάσιν εἶναι τὰ αἷτια τὰ παρωθοῦντα εἰς τὴν περιφραστικὴν διατύπω-
σιν μιᾶς ἐννοίας: ἢ παρουσιαζομένη πολλάκις δυσχέρεια πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς καταλλή-
λου λέξεως, καὶ ἢ συναισθηματικὴ ἔξαρσις τοῦ ὁμιλοῦντος ἢ τοῦ γράφοντος, ἢ ὅποια
ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐπινόησιν ἑνὸς συνόλου λέξεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ δηλούμενον λαμ-
βάνει μίαν ἐπισημότητα ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτὸ συναισθηματικὴν
καὶ ἐπίκαιρον πολλάκις ἀξίαν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἡ σχέσις τῆς περιφράσεως
πρὸς τὸ ὕφος εἶναι σημαντικὴ.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ χρησιμοποιοῖ τὴν περίφρασιν κυρίως πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἐν-
νοιῶν «παντοῦ» καὶ «πάντοτε»: εἰς τοὺς *καύσωνας*, *στοὺς πάγους*, *στοὺς χειμᾶρους*, *στοὺς*
ἀέρας, / κ' εἰς τὸν *τῦφον*, κ' εἰς τὰ *ξίφη*, κ' εἰς τὸν *θάνατον* ἀκόμο Κιβ. 20, ἔ' *ἄσματά μου* κ'
εἰς τὰς *πόλεις*, κ' εἰς τὰ *ὄρη*, κ' εἰς τοὺς *βράχους*, / *παρηγόρησαν* πολλάκις τῆς πατρίδος τοὺς *προ-*
μάχους Κιβ. 42, τὸ *βλέμμα μου* *περιπλανῶ* *ματαίως* εἰς τὴν *φύσιν*, / *πρὸς* *μεσημβρίαν* καὶ *βορρᾶν*,
ἀνατολὴν καὶ *δύσιν* Κιβ. 61, *ἔφεγγεν* ἡμέραν *νύκτα*, Περ. 151, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων Κάτ. 180,
ἔννοια τοῦ «τίποτε»: δὲν θέλω οὔτε *ἄνυχον*, οὔτε *ἔμυνχον* *κανένα* / νὰ ἀγαπᾷ οὐδὲ *πηγόν*,
οὐδ' *ἄνθη*, οὐδ' *ἀστέρας* Ἀχ. Π 277, *ἔννοια* τοῦ «ὅλα»: *χεῖρες*, *κεφαλή*, *καρδία* *πατρίς*
ἦσαν εἰς αὐτὸν Κιβ. 43, *ὅστις* *φέρει* κατὰ *τάξιν* καὶ *κινεῖ* ἐν *ἁρμονίᾳ* / *οὐρανούς*, *θαλάσσας*,
γαῖας καὶ *ἀνθρώπους* καὶ *στοιχεῖα* Περ. 156, *ἀρκεῖ* *οὐ* μὲ *γόνους* οἱ *νῦν* *ζῶντες* / *ἐγέμισαν* τὰ
ὑψη τῶν *αἰθέρων*, / τὰ *βάθη* τῶν *θαλασσῶν* καὶ τὰς *ἡπείρους* Σον. 73' *λοιπαὶ* *περιφράσεις*:

1) Ἰδ. καὶ M. Cressot, ἐνθ. ἀν., σελ. 47.

δὲν ἐκένωσα τὸ νέκταρ τῆς νεότητός μου ὅλης Κιθ. 34, βλέπουνσα οὐ νὸ ἄστρον τῆς ζωῆς τῆς πλέον σβύνει Περ. 149, ρίψαν τὴν κόρη τοῦ Θεοῦ τὴν πολυαγαπημένην, / τὴν κόρη τὴν μονάκριβη, τὴν κόρη τὴν πανώρια, / τὴν οὐρανοκαταβατην, τὴν ἄρια τὴν ἀγάπη Ποι. 70, προῦ (=πρίν) χυθῇ τ' αὐγινὸ ἀκόμη ἀστέρι, / προῦ τὰ λάφια νὰ βογῶν νὰ βοσκήσουν Βαλ. 65 κᾶ.

ζ) **Χ ι α σ τ ὶ ν.**

Καὶ τοῦ σχήματος τούτου ἐγένετο συχνοτάτη χρῆσις ὑπὸ τῶν ποιητῶν τῆς Ἀθη. ναϊκῆς Σχολῆς.

1. Ρῆμα πρὸς Ὑποκείμενον : κίττει αὐτός, ἄλλος χαλνᾷ ΣΠ 19, ἐξέπνησε ὅλος ὁ λαός, ὁ κόσμος ἐτρελλάθη ΣΠ 29, γελοῦσαν τὰ τριαντάφυλλα, οἱ ἀνθοὶ μοσχοβολοῦσαν Βαλ. 66, παρῆλθεν ὁ χειμῶν, ὁ ἑστὸς παρῆλθε Σολ. ΑΑ 281, ἡ μορφὴ τῆς ἦτον, λέγει / ἦτον ἄρα ἡ φωνὴ τῆς ; Περ. 125, ἡ ἰσοβιότης ζήτω ! ζήτω ἡ Δεκαετία Κάτ. 184, εἴμ' ἐγώ, ἐγὼ ἐκείνη ΠΧ 201.

2. Ρῆμα πρὸς κατηγορούμενον : ἐκείνος εἶναι Μόσκοβος καὶ Ἀγγλος εἶν' ὁ ἄλλος ΣΠ 19, ξένος εἶμαι στήν Ἑλλάδα, καὶ σὸ σπῖτι μ' εἶμαι ξένος, ΠΕ 49, νέος ἤμην κ' εὐαισθητόν, κ' ἦσουν βρέφος τριετίζον Ποι. 67.

3. Ρῆμα πρὸς ἀντικείμενον : τοὺς φιλονίκους ἀγαπᾷ καὶ τούτους τριγυρίζει ΣΠ 23, μῖσος δὲν τρέφω στήν ψυχὴν, τὸν φθόνον δὲν γνωρίζω ΣΠ 36, ἀλλ' οὐδὲ προσφέρει λόγον, οὐδὲ λόγον ἐπιτρέπει Περ. 166, τὴν λιανὴ σταφίδα τρώγω, καὶ ρουφῶ κρότο νεράκι Μέν. 271, ἡ θάλασσα σὲ σέβεται, σὲ πειθαρχοῦν τὰ νέφη Ποι. 38, καὶ τὸν κάμπον ἐρωτοῦσα καὶ ὁ κάμπος μ' ἐρωτοῦσε ΠΕ 101, καὶ βλέπει τὸν Νάσον, τὸν Νάσον τῆς βλέπει Κλ. 128, κεφαλὰς παιδίων βλέπω, βλέπω οἶκημα σχολείου Ε. Πτ. 205.

4. Ρῆμα πρὸς ρῆμα : τρώγω πίνω, / πίνω τρώγω Κιθ. 53.

5. Ὑποκείμενον πρὸς κατηγορούμενον : ὁ ἀγαθὸς ἀνίκανος, μωρὸς ὁ φιλαλήθης ΣΠ 25, ἡ δικτατορία θαῦμα ! Θαῦμα ἡ Δημοκρατία Κάτ. 184, γίνεται ὁ Οἰκονόμος Φαρμακίδης καὶ ἀτρόμως / γίνεται ὁ Φαρμακίδης Οἰκονόμος μετὰ ταῦτα Κάτ. 184, ἡ ἐξοχὴ παλάτι σου, καὶ κράτος σου ἢ κτίσις Ποι. 37, εἶσαι ζωγράφος ἐναργής· δραματοποιὸς τῶν λεγομένων εἶσαι Β 134, κάθε καρὰβι καὶ βουνό, κάθε βουνό βουλκάνι Ποι. 71.

6. Λοιπαὶ συντάξεις : ταῖς ὥραιαις, τὸ κρασί, / τὸ κρασί καὶ ταῖς ὥραιαις ψάλε λύρα μου χρυσοῦ Κιθ. 18, νέο βλέπω κάθε μέρα εἰς τὸ σπῖτι μου στολίδι / κ' εἰς τὰ δάκτυλά τῆς νέο κάθε μέρα δακτυλίδι ΠΕ 42, πλὴν σὸ ἔθνος μας ποῦ δόξα ; ποῦ σὸ ἔθνος μας Σχολεῖα ; ΠΕ 90, ὡς ἀλώπεκες πανοῦργοι, κόλακες ὡς τοὺς πιθήκους ΠΕ 116, εἰς καρδίαν κενὴν πόθων, εἰς κενὴν ζωῆς καρδίαν Περ. 158, νέα δένδρα, πτηνὰ νέα, ἰχθῦς νέοι, νέα φύσις Περ. 165, ποῖα Παραδείσου αὔρα ! Φωτὸς ποῖα ἰλαρότης ! Περ. 168, εἰς καθένα παλμόν στήθους, εἰς καθένα σφυγμοῦ κύτπον Περ. 170, ἀλλὰ εἶμαι δῖς, τρεῖς εἶμαι Κάτ. 179, σοφίας πνεῦμα, φῶς ἀληθείας ΤΕ 224, ὁ τὸ σῶμα μικρὸς μέν, μέγας δὲ τὴν ψυχὴν ΤΕ 238, εἰς περιπέτειαν αὐτοὶ ποῖαν / εἰς ποίους σάλους ἤλθαν δεινοὺς ΤΕ 249, Ἰῦγκες πόθων, / ψυχῆς μαγνῆται Ποι. 11, κι ἂν λυπῆσαι, μὴ κτυπᾷς. / Κτύπα πλὴν, ἂν μ' ἀγαπᾷς Ποι. 28, εἶναι ὁ φόβος εἰς τὰ στήθη / εἶναι στὰ ποδάρια ὁ νοῦς Σπ.—Κ. 273, ροδίζει στήν Ἀνατολή, / στὸν Πίνδο ξεμερώνει Ἀχ. Π 258, ἄς τρέξωμεν εἰς τοὺς χλοάζοντας ἀγρούς, / εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μας ἄς σπεύσωμεν Σολ. ΑΑ 288, ὅθεν κατέβη, κρυφίως κρυφίως τὴν θύραν ἀνοίγει ΑΦ 160.

η) **Π α ρ ῆ χ η σ ι ς.**

Ἡ διάθεσις πρὸς δῆλωσιν ἤχων, κινήσεων ἢ ἐντόνων συναισθηματικῶν καταστάσεων ὁδηγεῖ εἰς τὴν κατ' ἐπανάληψιν χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ γράμματος ἢ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς ἢ ἀκόμη καὶ λέξεων ἐτυμολογικῶς συγγενῶν συνήθως, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων ἡ ἔκφρασις καθίσταται περισσότερον παραστατική, ἢ δὲ ἐπαφὴ τοῦ ἀναγνώστου μετὰ τοῦ κειμένου περισσότερον ἔντονος. Συνεπῶς ἡ παρήχησις κατὰ βάσιν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μιμητικὴ προσπάθεια, τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι θὰ τὴν ἀναζητήσωμεν

πρὸ πάντων εἰς κείμενα τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον προσφέρεται διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο, ἦτοι εἰς τὴν ἐπικὴν ποιήσιν, ἀπαιτοῦσαν πολλάκις ζωηροτάτας εἰκόνας, καὶ εἰς τὴν σάτιραν.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή, ἐφ' ὅσον ἐνεφάνισεν ἐπίδοσιν καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἐχρησιμοποίησεν εὐρύτατα τὴν παρήχησιν.

1. Δι' ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ γράμματος· λ : λάμπουν ὅπλα χρυσᾶ, καὶ λερῇ / φου-
στανέλλα μαυρίζει Χ. Γρ. 99, μάχης πλὴν δὲν ἤχοῦν πλέον φθόγοι, / οὔτε μέταλλα λάμπουν
στιλπὰ Χ. Γρ. 102, ἀνατέλλων ὁ ἥλιος λάμπει Χ. Γρ. 107, εἶχον εἰς λόφον ἐδῶ καὶ ἐκ λίθου
λευκοῦ ἀνεγείρει Ε. Πτ. 209· μ : θαῦμα μέγα μεγάλου ἀγῶνος / παριστᾷ ἡ ἐμπρός μου σκηνή
Χ. Γρ. 105· ρ : τρεῖς ὥρας βροντοῦν οἱ ταρτάρειοι κτύποι Κλ. 127, φρενέρης τῆς τάφρου ὁλό-
γυρα τρέχει Κλ. 127· π : πᾶν πεδῖον σου, πᾶν ὄρος ἔγινε πυρὸς ἐστία Βωμ. 3· τ : τραχεῖς ἀν-
τηχοῦν τῶν τυμπάνων οἱ κτύποι Κλ. 126· π καὶ ὕγρα : ἡ πάλῃ τῶν ἄλλων πασῶν βαρυτέ-
ρα / φλογῶδες τὸ πῆμα, ἡ μῆνις ἀγρία. / Παντοῦ ἡ πυρίφλεκτος μαίνεται σφαῖρα, / ὁ σίδη-
ρος θραύει Ἀράβων κρανία Κλ. 130.

2. Διὰ τῶν ἀρχικῶν συλλαβῶν λέξεων : λοιπὸν λιπομαρτύριον Κιθ. 51, πότε καὶ
πόθεν ἔλαβες αὐτὸ τὸ τόσον θάρος ; ΣΠ 33, κ' ἔχω σχέδια καὶ σχέσεις μυστικαῖς μὲ τὸν κα-
θένα ΠΕ 89, ὅσους αἱ διχόνοιαί των εἰς πολλὰ πολλάκις μέρη ΠΧ 201, πόδας ἐφίλουν καὶ πο-
διάς ΤΕ 232, ψιλή, ψιλή ἀρχίνῃς βροχή νὰ ψιχαλίξῃ Β 196.

3. Διὰ τῶν τελικῶν συλλαβῶν λέξεων : συχνὰ πυκνὰ θ' ἀκούωμεν Κιθ. 14, καὶ
λαχταρεῖ / τὸ στόμα μου, / καὶ σπαρταρεῖ / τὸ σῶμά μου Κιθ. 36, ἡ δίκη ἐφεσίβλητος ! / Καὶ
σὺ ἀναιρεσίβλητος ; Κιθ. 51, ἤκουσεν αὐτὰ, ὠχρία, ἐρυθρία, ἐμειδία Περ. 135, καὶ φιλῶν τὸ
χῶμα θέλω ἀσπασθῇ καὶ σοῦ τὸ σῶμα Περ. 151, βόσκειται δειλοὶ καὶ δοῦλοι Ε. Πτ. 207.

4. Διὰ λέξεων ἐτυμολογικῶς συγγενῶν : πολίτης πολιτάρχης ΣΠ 20, καὶ ὁ Πανλί-
δης ἀληθὴς φίλος τῆς ἀληθείας ΣΠ 36, καὶ γελᾷ διὰ τὰ μαῦρα ὄμματα τοῦ Μαυρομμάτου
Κάτ. 181, καὶ ὁ μὴ λαβὼν ποτέ του τὸ κονδύλι ὁ Κονδύλης Κάτ. 184, μεταξὺ τῶν ἐπυγείων
καλλονῶν τὸ πρῶτο κάλλος Ποι. 60, ἐν ροπῇ τὰ ρόπαλά των καταθέτουν οἱ Ἀλκείδαι Ποι. 62,
βρέμουν βρονταὶ / ἐκάστη βολὴ βροντεροῦ πυροβόλου ΑΦ 168.

5. Διὰ λέξεων ὁμοίχων ἢ παρωνύμων : Θέματ' ἄρατα θ' ἀρχίσῃ ν' ἀραδιάξῃ χωρὶς
χάριν ΠΕ 43, νὰ ξερίζω, νὰ ξυλλίξω καὶ τὰ νύχια τους νὰ χύνω ΠΕ 56, εἰς τοὺς βράχους, εἰς
τοὺς βάτους ἐσχισθήκαμεν μαζί ΠΕ 111, καὶ σιμά μου ἐλησμόνεις εἰς μαγευτικὰς ἐκστάσεις / τὸν
καιρὸν καὶ τὰς ἐκτάσεις Περ. 122, τοῦ Συντάγματος μας μέλλει / λίγους τώρα δυνατός νὰ ξε-
θάψῃ τ' ἄλλα μέλη ΠΧ 197, ἀψηφοῦσα τὰς ἀπείρους τῶν Ἡπείρων ἀποστάσεις Ποι. 60, ἡ
γυνὴ στολὴ τῶν ὄντων καὶ τοῦ Κόσμου κόσμος ἄλλος Ποι. 60, πρὶν φύγουν ἔτι / τὰ νέα
ἔτι / καὶ ἡ χαρὰ ΑΠ 285.

θ) Προσωποποιήσεις.

Ἡ παροχή ἰδιοτήτων ἐμψύχων ὄντων εἰς ἄψυχα ἀντικείμενα ἢ εἰς ἀφρημένους
ἐννοίας δημιουργεῖ κατάλυσιν τῆς λογικῆς πραγματικότητος, οδηγοῦσαν εἰς ἕνα κόσμον,
ὅπου κυριαρχοῦσαν θέσιν κατέχει ἡ φαντασία καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦ μυθικοῦ. Ἐν τούτοις,
μολονότι παρήλθε πλέον ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ διάφορα λόγου χάριν στοιχεῖα
τῆς φύσεως ἀντεπροσώπευον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων ἔμψυχα ὄντα, ἡ τάσις
πρὸς προσωποποίησιν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐλκύῃ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του, ὅπως
δημιουργήσῃ διέξοδον εἰς τὴν συναισθηματικὴν του ἀνάγκην, ἢ ὅποια τὸν παρωθεῖ εἰς
τὴν διάθεσιν νὰ θεωρήσῃ τὸν νεκρὸν ζῶντα, τὴν φύσιν σκεπτομένην κλπ. Διὰ τὸν λό-
γον τοῦτον ἡ προσωποποιήσις ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τὴν δημοτικὴν ποιήσιν ἢ καθόλου
εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔντονον φυ-
σιολατρικὸν ἢ πατριδολατρικὸν στοιχεῖον.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ μὲ τὸν σαφὲ πατριδολατρικὸν προσανατολισμὸν τῆς δὲν
ἦτο δυνατόν εἰμὴ νὰ χρησιμοποίησιν τὴν προσωποποίησιν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα.

1. Ἐννοια τῆς ἐλευθερίας : ἡ Ἐλευθερία βλέπει βαρὺν ὕπνον ἐκοιμήθη Κιθ. 18, τὰ

πιτρά της ἡ 'Ελευθερί' ἀνοίγει / καὶ πετᾷ Κιθ 26, σκυθρωπὴ στὸν 'Ελικῶνα ἡ 'Ελευθερία
στέκει Κιθ. 57, ξίφος ἡ 'Ελευθερία εἰς τὴν χεῖρά της ἐκράτει ΠΕ 111, ἡ θεὰ 'Ελευθερία / εἰς
τ' ἀχρύνό μου σερῶμα ἤσυχα γλυκοκοιμᾶται ΠΕ 113, ἡ 'Ελευθερία κρυμμένη / στὰ λαγκάδια
οἷς σπηλιὲς ἐκαθόταν πικραμένη / τόσες . . . ἑκατοχρονιὲς Π. Συν. 271

2 Ἄλλαι ἀφηρημέναι ἔννοιαι : καὶ κατόπιν της ὁ Ἔρως καὶ αὐτὸς ζητεῖ νὰ φύγῃ
Κιθ. 26, ἡ ἀπλότης, γλυκὺ φῶς μου ! εἰς ἡμᾶς δὲν κατοικεῖ ; Κιθ. 29, οἱ Μηδικοὶ ἐπέστρεψαν
καιροὶ Καρ. 140, ἡ Σημαία τῆς Ἑλλάδος χρόνους ἐξ ἐτραυματίσθη Καρ. 155, μὲ τὴν μελάνην
ἡ ψευτιά τὰ ἔχει μαυρισμένα / ὁ Δόλος μὲ τὴν βοῦλάν του τὰ ἔχει σφραγισμένα ΣΠ 24, καὶ
πῶς νὰ ἔχῃ χαλινὸν ἡ ἀναιδὴς κακία ; ΣΠ 25, ἐξακολούθει, Σάτυρα ! ὠραῖον δρόμον πῆρες
ΣΠ 34, ἡ Ἀναρχία μὲ κρυγὰς περιπατεῖ στοὺς δρόμους ΠΕ 70, ἡ ἐπὶ Καποδίστρια πανοῦρ-
γος τυραννία, / ἡ μετὰ Καποδίστριαν κακοῦργος ἀναρχία ΠΕ 105, τοὺς μακροὺς αἰῶνας ἔχων
ἀεικίνητα πιτρά του / καὶ ὡς Ἰριδα καμπύλον κρατῶν δρέπανον θανάτου, / ἀκατάσχετον ὁ
Χρόνος τέμνει πᾶν ὅ,τι εὐρίσκει, / καὶ ὀπίσω του γεννᾶται ὅ,τι ἐμπροσθεν του θνήσκει Περ.
158, ἡ ταχύπιτερος δὲ φήμη τρέχουσα τὴν Κεκροπίαν / ἔλεγεν . . . Περ. 170, μὲ τετιφθόγγους
λόφους σείει περικεφαλαίαν, / τῆς ὁποίας τὰ ὀπίσω κρατοῦν δύο, ἡ Κυρία / Μέγαιρα - Δημα-
γωγία κι' Ἀλχηκὶ—Αὐτοχθονία Κάτ. 180, κι' ὁ πόλεμος κατέβηκε μὲ δλα τὰ κακά του, / καὶ
τὰ τσαντήρια τ' ἔστησε ὡς Ἀνατολὴ καὶ Δύσι Ποι. 70, σκοῦζ' ἐδῶθεν ἡ Θερσικεῖα / κλαίει ἐκεῖ
θεν ἡ Τιμὴ Π. Συν. 271, ὁ Ἔρως εἰς τὰ στήθη μου κατόκησε ΑΠ 283, ἡ μνήμη ὥς ταφῇ
εἰς ζόφον Α. Βυζ. 25.

5. Προσωποποιήσις δι' ἐπιθέτου : ἡ ναῦς τοῦ Τσαμαδοῦ ἡ χήρα Καρ. 156, εἰς αὐτὴν
τὴν ἀπλὴν σπάθην, ἥτις χήρα τώρα μένει Καρ. 161, πόλεις χήρας ἀπὸ δήμους Περ. 119,
προσωρμίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλληνίδα πόλιν Περ. 145, τῆς μεθόσου Πολιτείας ἀνοιξαν
τὸ χαῖνον στόμα Περ. 159, εἰς τῶν ἀνακτόρων ἦλθε τὴν ἀντάρτιδα πλατεῖαν Περ. 160.

4. Συγκεκριμένα οὐσιαστικά : καὶ σκιρτᾷ ὁ Παρθενὸν Κιθ. 35, κι' αὐτὴ ἡ θάλασσα
ἡ γύρω . . . / στήν ἀκτὴν μας ψιθυρίζει Κιθ. 77, εἰς τὴν θέαν σου ἡ κόνις ἐκινήθη ΠΕ 75, καὶ
ἡ θάλασσα σὸ κλέος τῆς Ἑλλάδος ἐμειδία ΠΕ 109, καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς σου ἐσκυθρόπασε
Περ. 142, καὶ τὸ κῦμα εἰς τὰς ψάμους ψιθυρίζει τῆς θαλάσσης Περ. 144, καὶ ἡ Πινὺς αἰσχυ-
ρομένη κρύπτεται ὑπὸ τὰς βάτους Περ. 144, κοιμᾷ ἡ ἀμμονδιά Ποι. 21, κάθε καράβι καὶ
βουνό, κάθε βουνό βουλκάνι, / ποῦ καίγουν καὶ δὲν καίγονται, κι' ἀπ' τὸν θυμὸ ἀφρίζουν. /
ποῦ λὲν «τραβήξουν !» ὡς τὸ βοριά, ὡς τὸ κῦμα «κάθου χάμου !» Ποι. 71, ἐστάθημεν' περὶ
ἡμᾶς ἡ φύσις ἐκοιμᾶτο / δμύχλη εἰς τῶν ἐλαῶν τὸ δάσος ἐπλανᾶτο Ἀγ. 145.

ι) Ἀπαστορφῆ.

Τὸ σχῆμα τοῦτο, συνηθέστατον ἤδη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινι-
κὴν ποίησιν, ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τὰ ἀρχαῖζοντα ἔργα τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς προ-
φανῶς κατὰ μίμησιν τοῦ κλασσικοῦ ὅφους : ἐπὶ σοῦ, Μανυροκορδαίε, ἡ κατὰρα ἡ δευτέρα, /
ἐπειδὴ, ὦ ἀπαισία εἰς τὴν δόξαν σου ἡμέρα ! Δι' αἰσχρὰ ἐσχίσθης πρῶτον μὲ τὸν Μεταξῆαν
προτεῖα Κάτ. 186, εἰς τὰ ἐρωτήματά μου σιωπῶσα ἡ γῆ μένει / μένει καὶ ἡ οὐρανία σκηνὴ
ἄνω μου κλεισμένη . . . / Σεῖς, ὦ τάφοι, ἀνοιχθῆτε' εἶπατε τ' ἀπόκρυφά του . . . / ἀλλὰ τρέ-
μουσι τὰ πάντα τὴν ρομφαίαν τοῦ θανάτου Περ. 155, Μοῦσαι, πενήθησατε καὶ Ἔρως / ὑποκρι-
ταὶ Ἰησουῖται, / καὶ σεῖς ὦ τύραννοι, χαρῆτε / ἀπέθανεν ὁ Βερανζέρος ! Β 130, κ' ἐνφ' ἡχεῖ
δὲν τὸ ὠρολόγιον, / ταχὺν τὸν θάνατον σημαῖνον τῶν ὥρων, / ἡμεῖς εἰς ἄλλον θάνατον βαδίζο-
μεν / μὲ τὴν αὐτὴν ψυχρὰν κανονικότητα. / Ὡ χαῖρε, ἀταξία, προσφιλὴς θεὰ / ἐμοῦ καὶ τῶν
'Ελλήνων δλων ΓΑ 232, ἀλλὰ ποῖος πατριώτης / εἶναι σήμερον ; . . . Ἐξύπνα / ἀσυλλόγιστη
Νεότης, / καὶ μὴ τριβῆς τὸν καιρὸν / εἰς τοὺς πότους καὶ τὰ δειπνα, / καὶ τὸν φράγκικον χο-
ρὸν Βότσα. 170, ταχὺς ὁ πρωρεὺς τὸ πηδάλιον δράττει / καὶ σκέπτει τὸ πτόμα.—Ἀνδρεῖτε Σπα-
χῇ, / καὶ σοῦ νεανίου τὸ τέρμα βραχὺ, / ὁ θάνατος ἤδη τὸν δρόμον σου φράττει Στ. ΓΙ 237,
δὲν ἔχω γάλα μητρικό, πρῶτης ζωῆς ρανίδα' / ἂν λείψῃ καὶ τὸ δάκρυ μου, πανώστερη ἐλπί-
δα, / θὰ δώσω εἰς τὰ ἄμωρα χλωρὰ τῆς γῆς χορτάρι, / παρὰ ἀδάκρυτο ψωμί, σκληρὸ σὰν τὸ
λιθάρι . . . / Ὡ ὀρφανὰ παιδιὰ μου, μαχαίρια καταπύρινα δρᾶτε στήν καρδιά μου ! Εἰκ. 167,

πὸτ' ἔβλεπες τὴν ἔχιδναν ὑπὸ στολὴν φίλιας, / πότε ἐφίλεις ἀδελφόν, θεοί! παραφρονούντα... / καὶ ὅμως δὲν ἐξέφερες κὰν γογγυσμὸν καρδίας Κύμ. 182, ὅμως ὅπου ἡ ὥρα καὶ καμπύλη παραλία, / εὐσεβὴ τὰ γόνάτ' μου ἰδοὺ ἔρχομαι καὶ κλίνω, / ὦ τοῦ Πίνδου Θεσσαλία, / καὶ φιλῶ τὰ χρώματά σου καὶ θερμὸν ἐν δάκρυ χύνω! Ε. Πτ. 208, δ' Χάρος μ' ἐκατάλαβε καὶ τὸ χλωρὸ βλαστάρη / σκληρὰ μοῦ τὸ ἐθέρισε ἐχθρὸς τὸ βράδι, βράδι... — Ἀκόμα δὲν ἐχόρτασες, ἀχόρταγο σκοτάδι; ΠΠ 222.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ ἀνωτέρω μελέτη, ἀποσκοποῦσα ἀποκλειστικῶς εἰς γλωσσικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἔργου τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, ὡς ἀπὸ τὰ κάτωθι γενικὰ συμπεράσματα:

α) Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ διεμορφώθη ἐξ ἐπιδράσεως τῶν λογίων τοῦ Φαναρίου καὶ τῶν κλασικιστικῶν καὶ ρομαντικῶν τάσεων τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἀξιολογεῖται σήμερον τὸ ἔργον τῶν Ἑπτανησίων καὶ τῶν Φαναριωτῶν, καὶ τῆς ἀναντιρρήτου ὑπεροχῆς τῆς Ἑπτανησιακῆς ποιήσεως, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ ἐπίδρασις τῶν Φαναριωτῶν ἦτο ὅλως φυσιολογικὴ διὰ τοὺς ἐν τῇ ἀνωτέρω μελέτῃ ἀναφερομένους λόγους.

β) Τὴν Ἀθηναϊκὴν Σχολὴν διακρίνομεν εἰς δύο περιόδους διαστελλομένας σαφῶς δι' ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον (1827—1850) οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν εὐρισκόμενοι ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀναζητήσεων χρησιμοποιοῦν κατ' ἀρχὰς τὴν δημοτικὴν μεμειγμένην δι' ἀρκετῶν λογίων στοιχείων, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν συνεχῶς θεμελιουμένην ἀντίληψιν ὅτι ἡ ποίησις ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἐθνικὴν σκοπιμότητα, τὴν καθαρεύουσαν τείνουσαν μέχρι πλήρους ἐξαρχαϊσμοῦ τῆς γλώσσης. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τὸ περιεχόμενον εἶναι κυρίως σατιρικόν, ἐπικολυρικόν καὶ ἐπικόν.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον (1851—1877), καὶ δὴ καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς, ἐπιχειρεῖται καὶ θεωρητικὴ κατοχύρωσις τῶν ἀρχαϊζουσῶν τάσεων διὰ τῆς «Νέας Σχολῆς» τοῦ Παναγ. Σούτσου. Αἱ ἀρχαϊζουσαι αὐταὶ τάσεις προωθοῦνται ἐπίσης σημαντικῶς ὑπὸ τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν ἀπαιτούντων ἀποκλειστικῶς τὴν καθαρεύουσαν διὰ τὰ ὑποβαλλόμενα πρὸς κρίσιν ἔργα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ περιεχόμενον εἶναι κυρίως λυρικόν, τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γαλλικοῦ ρομαντισμοῦ, ὑπάρχουσαν ἄλλωστε καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐπιζητούμενος ἐξαρχαϊσμός τῆς γλώσσης εἶχεν ἤδη κατὰ τὸ δυνατόν ἐπιτευχθῇ καὶ συνεπῶς οὐδεμίαν ἀνάγκην συνέντευχεν ἐμμονῆς εἰς ποίησιν ἐπικοῦ περιεχομένου.

γ) Ἡ ἀπόκλισις αὕτη ἀπετέλεσε καὶ τὸ βασικὸν αἷτιον ἐπικρατήσεως τῆς δημοτικῆς, διότι ἡ καθαρεύουσα, ἀπογυμνωθεῖσα τοῦ μόνου καταλλήλου δι' αὐτὴν περιεχομένου, κατέδειξεν ὅλας τὰς ἀταλείας αὐτῆς ὡς λογονεχνικῆς γλώσσης.

δ) Ἡ ὑποταγὴ τοῦ περιεχομένου εἰς μορφήν ἄσχετον πρὸς τὴν τότε κρατοῦσαν γλωσσικὴν πραγματικότητα, ὡδήγησεν εἰς ἐπιτήδευσιν καὶ χαλάρωσιν τοῦ ὕφους, χωροῦσαν κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰς γλωσσικὰς ἀκρότητας τοῦ συγγραφέως. Συνεπῶς τὰ περισσότερα ὑστεροῦντα ἀπὸ ἀπόψεως ὕφους ἔργα εἶναι συνήθως ἐκείνα τῶν ὁποίων γλώσσα εἶναι ἡ ἀρχαϊζουσα.

ε) Ἀπὸ φωνητικῆς, μορφολογικῆς καὶ συντακτικῆς ἀπόψεως ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ ἀκολουθεῖ κατὰ βάσιν τὰ κρατούμενα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ. Κατ' ἐπίδρασιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης χωρεῖ καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν νέων ἀρχαιομόρφων λέξεων συνθέτων. Τοῦτο παρατηρεῖται πρὸ πάντων εἰς ἐπίθετα καὶ οὐσιαστικά.

Δημῶδες στοιχεῖα ἀπαντοῦν ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἰδίᾳ εἰς τὴν

σατιρικήν ποιήσιν. Ἀργότερον τὰ στοιχεῖα ταῦτα καθίστανται σπάνια, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀπαντοῦν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ καθαρεύοντα ἢ ἀρχαίζοντα καθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς καλυπτομένην χρονικὴν περίοδον.

ς) Ἡ προσπάθεια τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, μολοντοὶ ἐπέδρασεν ἀρνητικῶς ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτῆς ἔργου, ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικωτέραν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, διότι διὰ τῆς ἐμμονῆς εἰς συνεχῇ καὶ συστηματικὴν γλῶσσικὴν ἀποκατάστασιν ἀπεμάκρυνε πλεῖστα ξενικὰ στοιχεῖα, πρὸ πάντων τουρκικά, τὰ ὁποῖα, διεισδύσαντα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἔτεινον νὰ λάβουν ὀριστικὴν μορφήν καὶ νὰ ἐπιφέρουν ἀλλοιωσεις εἰς τὴν ὁμοιογένειαν καὶ καθαρότητα τῆς νέας ἐλληνικῆς.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

- Α. Ἀντ. Ἀντώνιος Ἀντωνιάδης (BB 12, σελ. 273—274).
 Α. Βυζ. Ἀλεξ. Σκ. Βυζαντίου, Ἔργα, ἐν Ἀθήναις 1902.
 Ἀγ. Δημ. Παπαρρηγοπούλου, Ἀγορὰ ("Ἀπαντα, ἔκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1915, σελ. 117—163).
 ΑΜ. Θεοδ. Ὀρφανίδου, Ἅγιος Μηνᾶς ("Ἀπαντα, ἔκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1914, σελ. 181—214).
 ΑΡΡ. Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς (BB 12, σελ. 244—254).
 Ἀχ. Π. Ἀχιλλεὺς Παράσχος (BB 12, σελ. 275—282).
 ΑΦ. Θεοδ. Ὀρφανίδου, Ἄννα καὶ Φλῶρος ("Ἀπαντα, σελ. 153—178).
 Β. Ἰω. Καρασούτσα, Ἡ Βάρβιτος (BB 12, σελ. 124—196).
 Βαλ. Δημ. Βαλαβάνης (BB 12, σελ. 63—69).
 ΒΒ. Βασικὴ Βιβλιοθήκη (Ἄετοῦ).
 Βορ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Ὁ βοριᾶς ποῦ τ' ἀρνάκια παγώνει (Ἔργα, σελ. 48—49).
 Βότσ. » » Ὁ Βότσαρης (Ἔργα, σελ. 147—170).
 Βωμ. Σοφ. Καρῶδη, Βωμός, «Πλειάς», τεύχος Β', Ἀθήναι 1869.
 Γ. Ἀχ. Παράσχου, Ὁ Γιώργος (BB 12, σελ. 279—280).
 ΓΑ. Δημ. Παπαρρηγοπούλου, Γάμος ἐξ ἀντιλογίας ("Ἀπαντα, σελ. 230—242).
 Γ. Παρ. Γεώργιος Παράσχος (BB 12, σελ. 256—260).
 ΔΠ. Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆ, Διονύσου πλοῦς (BB 12, σελ. 245—251).
 Εἰκ. Σπυρ. Βασιλειάδου, Εἰκόνες (BB 13, σελ. 161—181).
 Ε. Πτ. » » Ἐπεα πτερόεντα (BB 13, σελ. 204—220).
 Ἡλ. Κ. Ἡλίας Καλαμογδάρτης (BB 12, σελ. 241—243).
 ΙΝΕΛ. Ἀρ. Καμπάνη, Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ἐν Ἀθήναις 1948.
 ΙΝΑ. Κ. Θ. Δημαρά, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ἔκδ. β', Ἀθήναι.
 ΙΣΣ. Ἰω. Ἰσιδωρίδης Σκυλίτσης (BB 12, σελ. 267—269).
 Καρ. Παν. Σούτσου, Γεώργιος Καραϊσκάκης (Ποιήματα, ἔκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1915, σελ. 131—167).
 Κάτ. Ἀλεξ. Σούτσου, Κάτοπτρον τοῦ 1845 ("Ἀπαντα, ἔκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1915, σελ. 177—187).
 Κιθ. Παν. Σούτσου, Ἡ Κιθάρα (Ποιήματα, σελ. 11—81).
 Κλ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Κλεισόβα (Ἔργα, σελ. 121—131).
 ΚΡ. » » Κανδιάνῳ Ρώμῳ (Ἔργα, σελ. 59—60).
 Κυν. » » Τὸ Κυνήγιόν μου (Ἔργα, σελ. 72—84).
 ΑΠ. Ἀγγ. Βλάχου, Λυρικά ποιήματα (BB 12, σελ. 283—286).

- Μ. Δοξ. Δημ. Βερναρδάκη, Μαρία Δοξαπατρή (Δράματα, 'Αθήνησιν 1903, σελ. 3—124).
- Μέν. Θεοδ. 'Ορφανίδου, Μένιππος ("Απαντα, σελ. 267—305).
- Μερ. Δημ. Βερναρδάκη, Μερόπη (Δράματα, σελ. 149—238).
- Μεσ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Μεσολόγγι ("Εργα, σελ. 110—120).
- ΜΝΕ. Γεωργίου Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά και Νέα 'Ελληνικά, ἐν 'Αθήναις 1907.
- ΜΠ. Σοφ. Καρύδη, Μάρτυρες τῆς Πατρίδος, 'Αθήναι 1862.
- ΝΣ. 'Αχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν 'Αθήναις 1946.
- 'Οδ. Παν. Σούτσου, 'Οδοιπόρος (ἔκδ. β', Ποιήματα, σελ. 85—127).
- ΠΕ. 'Αλεξ. Σούτσου, Πανόραμα τῆς 'Ελλάδος ("Απαντα, ἐν 'Αθήναις 1963, σελ. 39—118).
- Περ. 'Αλεξ. Σούτσου, 'Ο Περιπλανώμενος ("Απαντα Φέξη, σελ. 113—174).
- Πέρδ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, 'Η Πέρδικα ("Εργα, σελ. 57).
- Ποι. 'Ηλία Τανταλίδου, Ποιήματα, ἔκδ. Φέξη, 'Αθήναι 1916.
- Ποιη. Δημ. Παπαρρηγοπούλου, Ποιήσεις ("Απαντα, σελ. 9—80).
- Π—Ο. ' ' Πυγμαλίων, 'Ορφεύς ("Απαντα, σελ. 85—113).
- ΠΠ. Σπυρ. Βασιλειάδου, Παντοῖαι ποιήσεις (ΒΒ 13, σελ. 222—254).
- ΠΧ. 'Αλεξ. Σούτσου, Ποιητικὸν χαρτοφυλάκιον ("Απαντα Φέξη, σελ. 191—219).
- ΣΙΝΛ. 'Ηλία Βουτιερίδη, Σύντομη 'Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας 'Αθήνα 1933.
- Σολ. ΑΑ. Δημ. Παπαρρηγοπούλου, Σολομώντος ῥημα ῥημάτων ("Απαντα, σελ. 279—290).
- Σον. Στεφ. Κουμανούδη, Σονέττα (ΒΒ 12, σελ. 71—74).
- ΣΠ. 'Αλεξ. Σούτσου, Σατυρικά ποιήματα (Πρῶται σάτυραι, "Απαντα Φέξη, σελ. 17—34).
- Σπ.—Κ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Σπαθί και κορώνα ("Εργα, σελ. 270—281).
- Στ. Π. ' ' Τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης ("Εργα, σελ. 230—247).
- Συν. ' ' Τὸ Συναπάντημα ("Εργα, σελ. 43—45).
- ΣΦ. ' ' Σκιαὶ Φαλήρου ("Εργα, σελ. 249—263).
- ΤΕ. 'Αλεξ. Σούτσου, 'Η τουρκομάχος 'Ελλάς ("Απαντα Φέξη, σελ. 223—304).
- ΤΛ. Θεοδ. 'Ορφανίδου, Τίρι - λίρι ("Απαντα, σελ. 11—96).
- Τφ. Δημ. Βαλαβάνη, 'Ο τάφος τοῦ κλέπτου (ΒΒ 12, σελ. 64—66).
- Φίλ. Γεωργ. Ζαλοκώστα, Τὸ Φίλημα ("Εργα, σελ. 46—47).
- Χ. Γρ. ' ' Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς ("Εργα, σελ. 99—10)8.
- ΧΔ. Θεοδ. 'Ορφανίδου, Χίος δούλη ("Απαντα, σελ. 99—149).